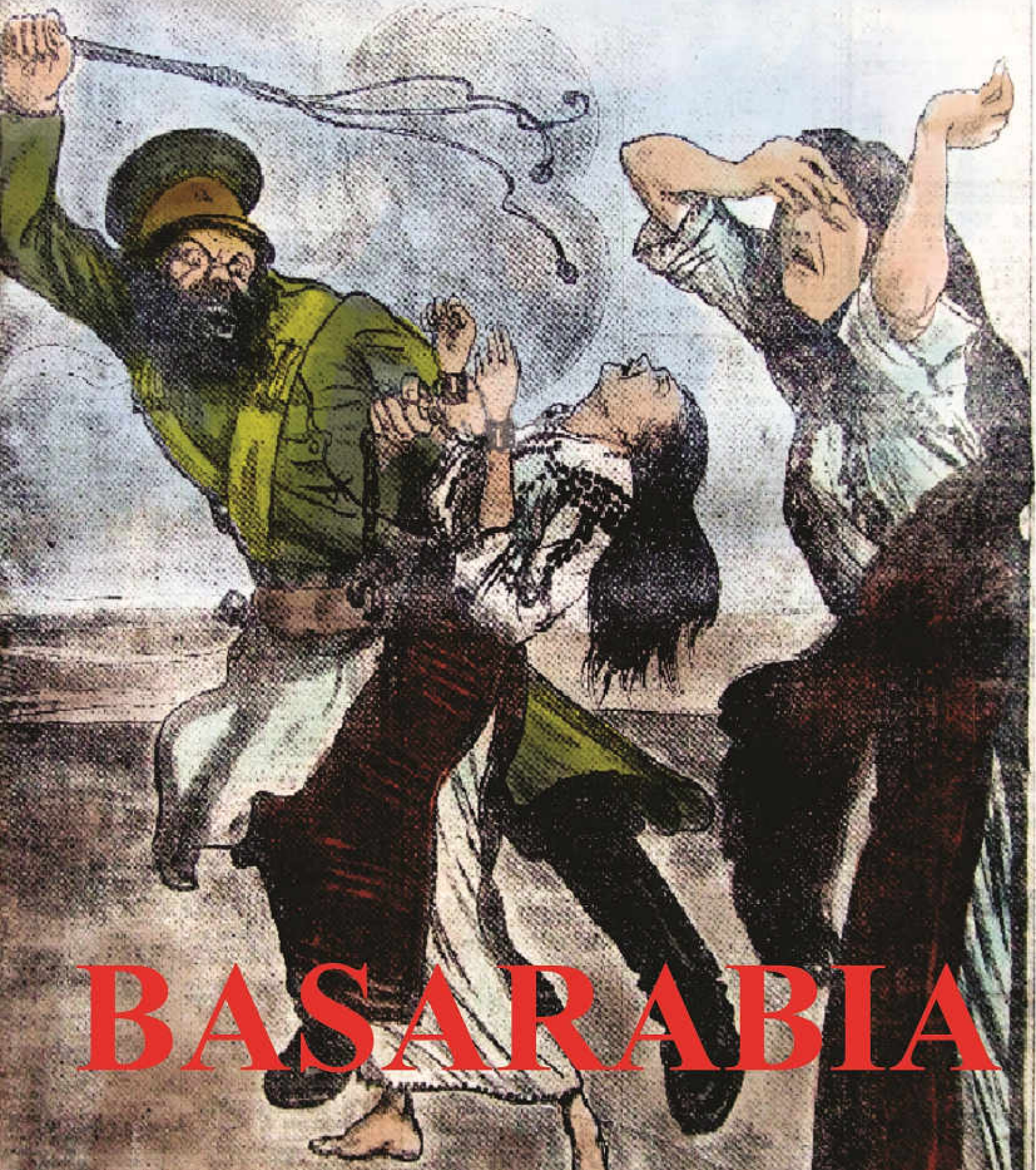

dunărea de jos

Suflet către Suflăcel

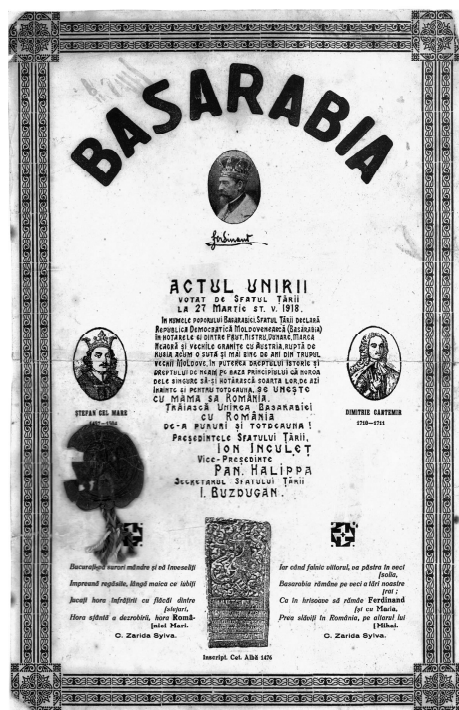
Nr. 216
FEBRUARIE
2020

consiliul județean Galați ● centrul cultural „dunărea de jos“

BASARABIA

Basarabia

ACTUL UNIRII Votat de SFATUL ȚĂRII de la Chișinău la 27 martie 1918

În numele poporului Basarabiei, Sfatul Țării declară: Republica Democratică Moldovenească (Basarabia) în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Dunăre, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani, din trupul vechii Moldove. În puterea dreptului istoric și dreptului de neam, pe baza principiului ca noroadale singure să-și hotărască soarta lor de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama ei România.

Trăiască unirea Basarabiei cu România de-a pururi și totdeauna!

Președintele Sfatului Țării, **Ion Inculeț**;
Vice-președinte, **Pantelimon Halippa**;
Secretarul Sfatului Țării **I. Buzdugan**

Basarabia

DECLARAȚIA DE INDEPENDENȚĂ A REPUBLICII MOLDOVA 27 august 1991

PARLAMENTUL REPUBLICII MOLDOVA,
constituit în urma unor alegeri libere și democratice,

AVÎND ÎN VEDERE trecutul milenar al poporului
nostru și statalitatea sa neîntreruptă în spațiul istoric și
etnic al devenirii sale naționale;

CONSIDERÎND actele de dezmembrare a
teritoriului național de la 1775 și 1812 ca fiind în
contradicție cu dreptul istoric și de neam și cu statutul
juridic al țării Moldovei, acte infirmate de întreaga evoluție a istoriei și de voința liber
exprimată a populației Basarabiei și Bucovinei;

APRECIIND, din aceste considerente, că a sosit ceasul cel mare al săvârșirii unui
act de justiție, în concordanță cu istoria poporului nostru, cu normele de morală și de
drept internațional,

PROCLAMĂ solemn, în virtutea dreptului popoarelor la autodeterminare, în numele
întregii populații a Republicii Moldova și în fața întregii lumi:

**REPUBLICA MOLDOVA ESTE UN STAT SUVERAN, INDEPENDENT ȘI
DEMOCRATIC, LIBER SĂ-I HOTĂRASCĂ PREZENTUL ȘI VIITORUL
FĂRĂ NICI UN AMESTEC DIN AFARĂ, ÎN CONFORMITATE CU
IDEALURILE ȘI NĂZUINȚELE SFINTE ALE POPORULUI ÎN SPAȚIUL
ISTORIC ȘI ETNIC AL DEVENIRII SALE NAȚIONALE.**

Basarabia

„Când, în 1812, Rusia încurajată de Napoleon I, a cerut Turciei Basarabia, ce a făcut Turcia? Turcia a cedat Basarabia Rusiei. Prin această concesie, Turcia a violat pur și simplu contractul de vasalitate; și Rusia a devenit complicele violării unui contract de drept internațional. Ori, complicitatea la violarea unui contract de drept internațional nu poate crea dreptul”

N. Titulescu

„Apără drepturile poporului român, în totalitatea sa. Nu regățeni, nu transilvăneni, nu basarabeni, nu timoceni, aromâni sau megleniți. Toți suntem români.,,

Ion Rațiu

„Scrisoare din Basarabia

În vremea putredă și goală
Pe mine frate cum să-ți spun,
Pe mine m-au mințit la școală
Că-mi ești dușman, nu frate bun.
Din Basarabia vă scriu,
Dulci frați de dincolo de Prut.
Vă scriu cum pot și prea târziu,
Mi-e dor de voi și vă sărut.”

„Basarabia este un copil înfășurat în sârmă ghimpată.”

Grigore Vieru

Basarabia

„Câtă limbă română a rămas în Basarabia, ar putea s-o învețe și rusul. Fac parte din elită prin faptul că vorbesc, gândesc și simt românește.”

Grigore Vieru

Nu putem concepe existența neamului românesc fără Nistru, cum nu putem să o concepem fără Dunăre și Tisa, ca să ne despartă de elementul slav. Basarabia reprezintă pentru noi intrarea casei noastre.

Gheorghe Brătianu

A rosti numele Basarabia e una cu a protesta contra dominației rusești. Numele “Basarab” și “Basarabeni” exista cu mult înaintea vremii în care acest pământ devenise românesc; acest nume singur este o istorie întreagă.

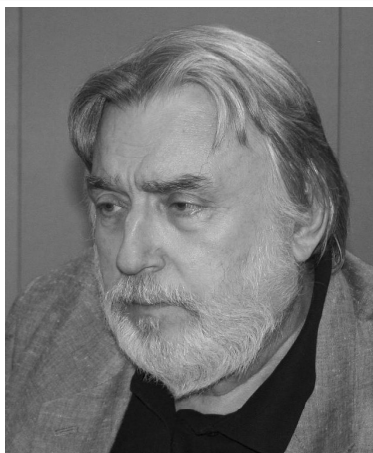
Mihai Eminescu

Basarabia pe cruce!

Se urcă Basarabia pe cruce
Și cuie pentru ea se pregătesc
Și primăvara jertfe noi aduce
Și plînge iarăși neamul românesc.

Adrian Păunescu

„Trebuie să găsim o cale de a pune în discuție chestiunea Basarabiei și Bucovinei, astfel istoria nu va putea găsi alt nume tăcerii noastre decât vânzare de neam!”

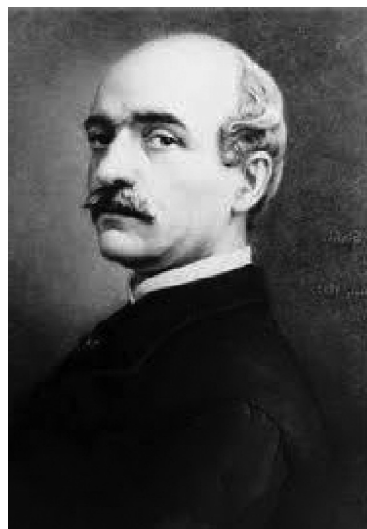
Iuliu Maniu

Cahul –

Stelele de aur prin eter luceau.
Turcii și moldavii printre flori dormeau.
Ionașcu trece noaptea în veghere;
Își adapă dulce sufletu-n durere,
Apoi zice-n sine: „Slabe muritor!
Nu-i destul că soarta te-a supus la dor,
Pentru ce chiar însuși îți urzești în lume
Altă suferință care te supune?
Viața și mărirea, fericiri lumești,
Vine-o zi în care tu le părăsești,
Iar a ta țărână viermilor e dată
Cât de dalbă fie fala ce te-mbată!”

Dimitrie Bolintineanu

„Orice român din Basarabia sau din nordul Bucovinei, din Herța sau din Transnistria, care a trecut prin experimentul comunizării, este un posibil erou de roman. Trebuie doar să ai răbdare ca să înțelegi dramele acestor confrăți de-ai noștri, pentru că ei au fost cei mai încercați dintrte noi. Nu au fugit în România, nici în Germania sau în America. Si-au înfruntat destinul lângă copii și bătrâni.”

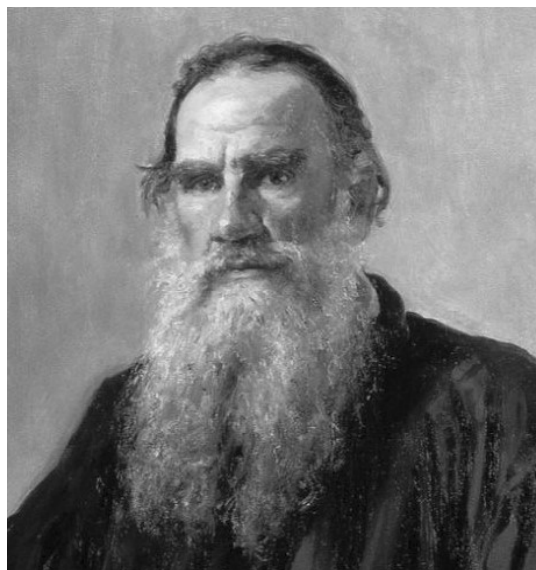
Mircea Druc

Basarabia

„Majestatea sa dorește să păstreze Moldova și Valahia și acea fâșie strâmtă de pământ care deși nu este o provincie poartă numele de Basarabia.”

Contele Tolstoi

„Dacă dorim ca Basarabia să fie cu adevărat gubernie rusească, adică să fie unită organic cu Rusia și să nu se mai afle în centrul atenției și agitației românești, e necesar ca prin intermediul școlii să-i familiarizăm pe țăranii moldoveni cu limba slavă.”

Pompei Batiuşkov

„Eu am crezut de la început în specificul național, adică am crezut că nu se intră în universalitate decât pe poarta ta proprie. Am crezut în dreptul de a trăi al valorii autohtone, ca o completare a principiului de universalitate. Am zis că a oprima și a suprima o manifestare de particularism local, sufletesc, înseamnă a fura din marele tezaur al universalității. De aceea, pe opresorii care ștrangulează popoarele îi socotesc un fel de tâlhari ai umanității.”

Octavian Goga

Basarabia, *Fata Morgana* unei Mari Puteri

Prin Pacea de la București, semnată la Hanul lui Manuc, pe 16/28 mai 1812, Imperiul Țarist a anexat un teritoriu dintre Prut și Nistru pe care l-a botezat Basarabia! Termenul în sine este un „miraj”, istoricii neajungând nici până astăzi la un consens, dacă acesta ar proveni de la dinastia de domni munteni care și-ar fi extins, la un moment dat, autoritatea asupra Chilie, sau, pur și simplu, potrivit lui B. P. Hașdeu și Neagu Djuvara, ar avea o componentă lingvistică cumană (turanică). În opinia acestora, cuvântul „Basarab” ar însemna „tată” ori „bunic”. Lingvistic, apare întrebarea: Să fie acesta un leagăn al românismului la Răsărit de Prut sau un teritoriu în care „imperiile stepei” și-au făcut simțită prezența, încă din Antichitate? Controversa științifică poate fi incitantă, dar realitatea este una dură și înclinăm să-i dăm dreptate marelui diplomat român Nicolae Titulescu care afirma: „Când, în 1812, Rusia, încurajată de Napoleon I, a cerut Turciei Basarabia, ce a făcut Turcia? Turcia a cedat Basarabia Rusiei. Prin această concesie, Turcia a violat pur și simplu contractul său de vasalitate; și Rusia a devenit complicele violării unui contract de drept internațional. **Ori, complicitatea la violarea unui contract de drept internațional nu poate crea dreptul.**” În spatele elegantelor cuvinte ale marelui diplomat român și nu numai (n.n. a fost **președintele Ligii Națiunilor**, în două mandate consecutive!) se ascunde o tristă realitate: **Imperiul Țarist ocupă jumătate din Țara Moldovei**, Rusia stabilind un hotar pe Prut care nu a fost desființat nici astăzi. Paradoxul istoriei! Deși pactul Ribbentrop – Molotov a fost condamnat de întreaga lume civilizată, granița forțată de la Prut, există și astăzi.

Răspunsul la această întrebare se cere; îl poate da contele austriac de origine italiană, **Luigi Ferdinando Marsili**, (1658-1730) autorul unei hărți reprezentând spațiul dunărean, în care partea de sud-est a teritoriului pruto-nistrean este denumită Basarabia. S-ar părea că, începând cu secolul al XVI-lea, numele „Basarabia” a fost utilizat pentru a deosebi această zonă ocupată de otomani, de teritoriul rămas sub autoritatea domnului Moldovei.

Inițial, denumirea se referea la un mic teritoriu din apropierea gurilor Dunării, fiind apoi extins asupra altor spațialități care ajungeau sub administrația directă a turcilor și a tătarilor. Concret, după 1812, autoritățile ruse au botezat cu numele „Basarabia” întregul teritoriu dintre Prut și Nistru, căutând să acrediteze ideea existenței unei țări „basarabene”(?) despărțită istoricește de Moldova propriu-zisă. Cum sângele apă nu se face, românii basarabeni, în condițiile în care Regatul României **era un stat învins** în Primul Război Mondial, (!) aleg prin hotărârea Sfatului Țării de la Chișinău, din 27 martie 1918, să se unească cu acesta. În Epopeea Marii Uniri, este **unicul exemplu de altruism** și devotament pentru Țara Mamă. Pentru acest gest, românii „regățeni” ar trebui să le fie datori basarabenilor! Îi întâlnim în „piața rușilor” și ne amuzăm tâmp când „vorbesc rusește”. Uităm, din păcate, că sunt frații noștri care au fost pedepsiți pentru asta, fiind trimiși în „Siberii de gheață”. Fără a emite mari pretenții, recomandăm celor care vor să înțeleagă sufletul basarabean, lucrarea lui Mircea Druc (n.n. fost premier al Moldovei) – **„Lupta cu Ultimul Imperiu”**. În realitatea zilnică, am obosit să tot ascultăm clișeele tocite ale mass-mediei atât românești cât și internaționale, despre „situația politică” de la Chișinău, adică, a României de dincolo de Prut! Sunt abordări de fațadă, declarații patetice, pretins compătimitoare și parțial patriotice, în care personajele se schimbă, păstrând, în mod ciudat, aceeași mască, fie că este vorba despre Vladimir Voronin sau de Igor Dodon. **Basarabia încurcă!** Este frumoasă, dar este situată, din păcate, în calea imperiilor! **România și-o asumă?** Este rana ei nevindecată. De la Traian Băsescu, până la Klaus Iohannis, Bucureștiul își manifestă atenția față de Chișinău, oraș frumos, plin de spații verzi și femei frumoase, având o alee celebră a scriitorilor, români (firește!), care din păcate lipsește urbei noastre! Deasupra unui destin fatidic, rămân basarabenii, treziți, dis-de-dimineată pentru a prinde **„rutiera”** de Galați, de la Cahul sau Giurgiulești, aducând în „piața rușilor” țigări, bomboane și produse alimentare. Desigur, vor fi amendați pentru asta (!), neavând **„în mod ciudat”** licența de producător. **Quo Vadis Domine?**

Ștefan-cel-Mare și Basarabia

I. Ștefan-cel-Mare și apărarea Basarabiei de Turci

Ștefan fiul lui Bogdan-Vodă, venind din Țara-Românească pentru a birui pe Petru Aron la Doljești și Orbie și a-l înlocui în Suceava, la 1457, nu putu trimete la Hotin pîrcălabul său sau pîrcălabii săi, - căci el ținea cîte doi în fiecare cetate. Petru Aron, fugind, dăduse, cetatea Polonilor, și cea d'întăiu grijă a noului Domn trebui să fie aceia de a căpăta din nou această cheie a Nistrului superior. Doi ani, cetatea fu încunjurată de al lui Ștefan, tăindu-i-se puțința de a-și căpăta hrană și ajutor. O învoială se făcu la Overchelăuți

(4 April 1459) cu comandantii din Rusia și Podolia, cari se îndatoriră a face ca Domnul pribeag să plece din Cameniță, unde aștepta ceasul prielnic și să se adăpostească la Smotrycz. În schimb, el, Ștefan, nu va mal tulbura cetatea, ci-i va îngădui luarea vămii, pescuitul în Nistru, adunarea de lemne și tot felul de legături cu orașul, care rămăsese al Moldovei. Numai peste trecere de cîtăva vreme putu să între în cetate Goian pîrcălabul, sau starostele, după titlul polon, pe care-l aflăm la 1466, fiind înlocuit apoi prin Vlaicu, unchiul lui Vodă, frate cu mamă-sa.

La 1466, după ce mareșalul general polon, Ioan Rytwinski, fusese la Ștefan, Goian staroste de Hotin, cu vecinul Șendrică, din Dorohoiu, și cu Vlaicul și Iuga Vistierul se întîlnesc în Hotin cu arhiepiscopul de Lemberg, cu Palatinul Rusiei, cu cel al Podoliei care era și de Sniatyn, Colomea și Carapciu, și cu un trimes special al regelui pentru a-și ținea, la Sf. Francisc, adunarea de împăciuire și judecată de toamnă, rămîind ca aceia de primăvară să fie după Sf. Gheorghe.

În aceste părți de sus ale Basarabiei răsărită îndată ca dușmani Tatarii din Crimeea, al Hanului Mengli-Ghiral, cel de-al doilea stăpînitor acolo. Văile basarabene se umplură la 1469 de pilcurile iuți ale sălbatecilor călăreți. Moldovenii îi luară urma la întorsul cel răpede și-i putură ajunge, zdrobindu-i și prinzînd pe Eminec, fratele Hanului. Lupta se dădu lîngă satul Lipnic, al urmașilor lui Vîlcea, în «dumbravă», pe drumul la vadul Otacului, îndată Ștefan așeză la Orhciu un nou pîrcălab de cetate, care la început nu poartă acest titlu. Acesta fu Gangur, a cărui mamă, «Gănguroaia cea bătrînă», văzurăm ci avea ocină acolo, lîngă Puhoiul, pe Botna. Apoi la 1480 Vlaicul unchiul lui Ștefan, păzi la hotarul tătăresc, venind

de la Hotin, până la 1486, și-i urmează Grozea fiul lui Micotă, iar apoi (1492-3) iarăși Gangur. Pîrcălabul avea lîngă dînsul o ceată de luptători și din aceștia, ca din Malușca și Neicea, din Cozma Răzan și Drăguș, înrudiți între sine, Ștefan făcea, lăsîndu-i tot ostași, coloniști ai Basarabiei răsăritene, în pustiile vecine, pe malurile Bîcului și Vișnovățului, unde totuși erau și vechi stăpîni de ocină, ca, în cașul de mal sus, Sultana și Marașa, moștenitoare a altor luptători pentru țară «împotriva Tătarilor».

Mai grabnică i se păruse lui Ștefan, de la început, întregirea hotarului de Miazăzi prin luarea Chilie, Cu atît mai mult, cu cît Turcii, înțețiți de ruda și ocrotitorul său Vlad Țepeș, își trimeseseră, în aceeași clipă cînd oastea lor intră prin pădurile Teleormanului, corăbiile la Dunărea-de-jos, unde era foarte cu puțință să se încuibeză, distrugînd comerțul și izgonind liniștea și siguranța. Ștefan li se făcu aliat pentru a-i împiedeca de a se așeza el în cetatea așa de rîvnită și așa de folositoare. Deocamdată, în această încercare din 1462, el se alege, la 22 Iunie, numai cu acea rană în picior care-l făcu să sufere toată viața. Dar la 26 Ianuar 1465, după o «bătăie» a zidurilor care ținu o zi numai, căpitani munteni dădură Chilia în mîinile pîrcălabilor noului stăpîn, Isaia și Buhtea.

Îndată vedem carăle mergînd pe la Țuțora și alte vaduri într'acolo, aducînd de la mănăstiri pîne, miere și cumpărînd pește pentru călugări și boieri. Doar din aceste părți scoteau fiii lui Alexandru-cel-Bun tributul a 200 cară de morun pentru regele Poloniei!

Cetatea-Albă pe atunci se afla în bună stare de apărare, iar Lerici nu fu părăsit decît ceva mai tîrziu. Măsurile de prevedere se luaseră pretutindeni, pentru că încă din 1469 flota turcească apărea la „Saline”, adică Sulina, pîrînd că vrea să se îndrepte spre Liman. Între zidurile cele tari se păstra ca un chezăș pentru pacea tătărească Sultanul Eminec, fratele Hanului, care însă fugi în 1473.

Războiul din 1475 al Turcilor împotriva lui Ștefan se începu pentru Chilia, pe care Sultanul nu voii s'o lase în mîinile unul astfel de om, și cu acest prilej se ceru și Cetatea-Albă. Zvonurile de atac în aceste părți nu se adevărașeră însă decît în Maiu, cînd fură izgoniți niște sangiaci de hotar, veniți de prin Dobrogea: Caffa căzu însă în vara acestui an, - lovitură grea și pentru negoțul Moldovei. Dintre prinșii genovesi ce erau îndreptați spre Țarigrad, o seamă fură aruncați de furtună la Chilia și după aspra datină din acele vremuri

el fură duși la Suceava, ca robi al Domniei. Acești robi fură ceruți, precum și cedarea Chilieii măcar, în 1476; dar și de data aceasta încercările făcute cu ieniceri și galioane împotriva celor două cetăți nu izbutiră: nici chiar după înfrângerea lui Ștefan la Valea-Albă din codrii Neamțului și împrăștierea oștirii sale. Cetele Tătarilor întâiu trecură și Prutul, la Ștefănești, fiind apoi răspinse nu departe de Suceava; urmară oștile Turcilor biruitori, care ajunseseră și până la Hotin, adăpostul Doamnei Maria lui Ștefan, fără să între însă și el în văile basarabene unde nu se ascundea nimic care să li poată ațîta ambiția sau poftete.

Toată grija se cheltui de acum înainte, până la grozava nenorocire a căderii lor, pentru aceste cetăți: în 1475-6 lucrau la Cetatea-Albă meșterii cari dădură poarta cea mare, supt pîrcălabii cei noi Luca și Hrăman sau Hărman. De la 22 Iunie la 16 Iulie 1479 se face întărirea, cu ziduri de piatră, a Chilieii. În 1479-80 Duma și Hrăman isprăvesc un „mur” în Cetatea-Albă. Iar la 1482 arhitectul levantin Ioan Privana zidia biserica Sfîntului Nicolae din Chilia, puindu-i în frunte o inscripție grecească.

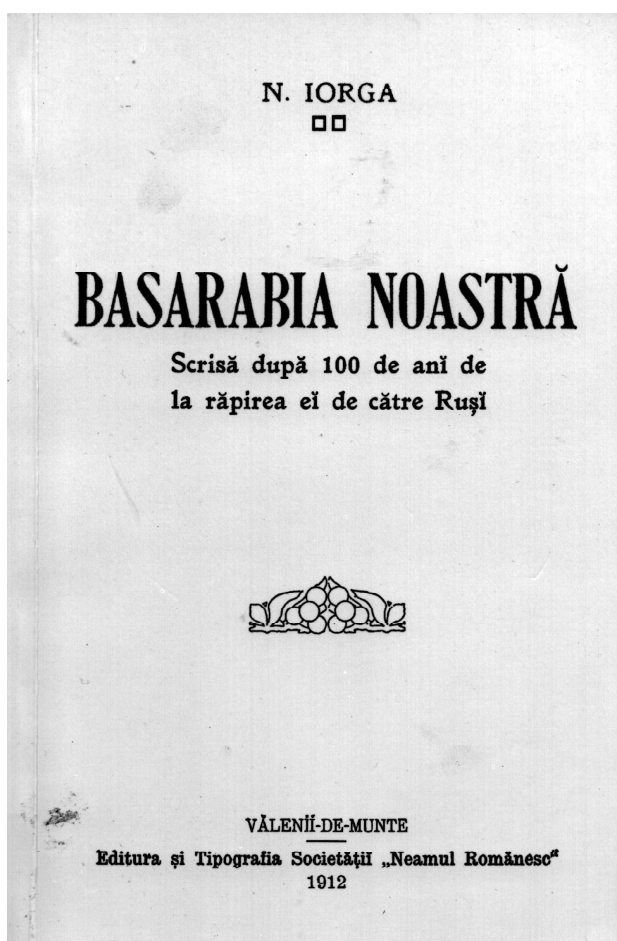
Se știe că în 1484 Sultanul a fost silit de Ieniceri să facă o campanie care să li dea glorie, pradă și robi și că Ștefan fu prins cu totul pe neprevăzute, el fiind cuprins în pacea recentă încheiată de Matiaș Corvinul cu Turcii. Pe pămînt basarabean se uni Hanul cu oștile Sultanului și tot aici veni și Domnul muntean, Vlad Călugărul, care încă din 1483 căutase a lua Chilia. Cetatea, unde porunciau Maxim și Ivașco, fu cucerită în opt zile, la 14 Iulie, făcându-se îndată, cu ajutor de multe corăbii, întăriri nouă «de spre uscat și de spre apă», și ridicîndu-se din noii cetățuia cea veche din ostrov, pe care, din motive strategice, Ștefan însuși pusese s'o dărîme la 1476. Numai două zile se împotriviră Gherman și Oană în Cetatea-Albă, unde se umplură iute de salahori șanțurile de opt picioare de adînci, pline cu apa Limanului (4 August). Românii fură lăsați, iar negustorii străini, ca și sătenii adăpostiți

între ziduri, duși la Constantinopol și așezați acolo pentru ca să ajute la înflorirea Capitalei osmane. Oastea biruitoare se întoarse tot pe uscat, pe la Chilia, și luă apoi, prin vadul Isaccil, drumul Dobrogei. În marea cetate de la gura Nistrului rămăseseră numai «200 de familii de pescari»; în Chilia și mal puțină lume de sigur. Din Ținutul înconjurător, unde se cultiva grîul după mărturia izvoarelor, se făcu cîte o raia de hrană pentru Ienicerii așezați în Chilia ca și în Cetatea-Albă. Un singur sangeac, stînd, se pare, în Chilia, ca loc mai potrivit pentru supraveghere, avu în seamă noua provincie turcească de la Sudul Moldovei. Împrejurări pe care le vom arăta mai

departe făcură însă ca niciunul din satele românești să nu se mai păstreze și chiar unele nume de ape, ca al lacului Covur, să se schimbe. Cel d'întăiu renegați romîni se iviră și ei, și unul din aceștia, boier de neam, ajuns dregător mai înalt al Porții, acel Sinan-Celebi, care merse la 1523 în misiune la Ștefănița-Vodă.

Provincia Sultanului își îndeplini foarte bine menirea pentru care fusese întemeiată. Bali-beg, fiul lui Malcociu, răspinse un atac al lui Ștefan asupra Chilieii la Cătlăbuga, deci lîngă lacul căruia i se zice astăzi Catlapug, în Novembre 1485. Și orice mișcare a Turcilor împotriva lui Ștefan fu sprijinită de aici, din această Basarabie, care din nou se făcuse dușmană. Marele Domn fu silit deci a-și face, în condițiile ce i se cerură, pacea cu Sultanul, căutînd apoi a-și răsplăti aiurea, cu acești Turci din cetăți cari-i stăteau la îndămină, gata să capete prin el pradă la creștini. Nebunia ambițioasă a regelui Poloniei Ioan-Albert îi deschise iarăși drumul spre Pocuția străbunului.

Dar pentru apărarea statornică de către Turci se întări de sigur atunce Lăpușna, iar pîrcălabul de hotar se așeză la Ciubărciu, vechiu centru de Unguri husiti; aici păzia la 1526 Fătul și peste nouă ani Tomșa.

2. Basarabia în cele d'întăiu timpuri după moartea lui Ștefan-cel-Mare.

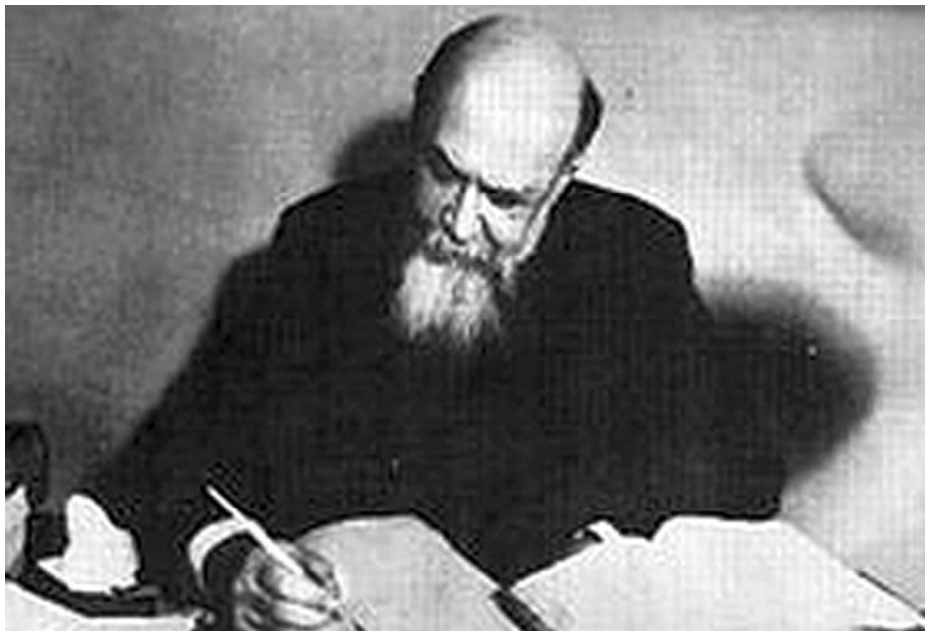
După moartea lui Ștefan, în 1504, această Basarabie pierdută se făcu drum pentru toți năvălitorii păgâni. Când, la 1511, tînărul fiu al Sultanului cuceritor, Selim, ginere al Hanului crîmlean, se ridică pentru stăpînire împotriva tatălui bătrîn și nerăzboinic, el trecu de la Trapezunt în Crîmfca și de aici în sangeacat, așezîndu-se chiar o bucată de vreme în Chilia, al cărei sangiac îl va fi recunoscut îndată; Cetatea-Albă fu silită însă prin luptă a primi pe Tatarii pretendentului.

Selim ajunsese Sultan cum dorise, dar drumul de pradă nu se închise cu aceasta. La 1518 Tatarii lui Alp-Sultan trecură pe la vadul Sărații, lîngă care era de ceastăaltă parte a Prutului tîrgul Sărata, de mult nimicit prin asemenea năvăliri. Pentru apărarea Moldovei de acești dușmani fusese nevoie să se creeze o Vornicie a Țerii-de-jos, și cel d'întăiu Vornic cu acest titlu e Carabăț; Vodă însuși, Bogdan, fiul lui Ștefan și tatăl lui Ștefăniță, Domnul din 1518, făcuse, din nevoi militare, o nouă reședință domnească la Huși, unde Ștefan –cel-Mare zidise biserică de piatră și Curți de locuință. Tatarii fură, și data aceasta, învinși și izgoniți. Peste opt ani, Sangeacul de Chilia și Cetatea-Albă, «Thasule», poate Feisullah, se ținea gata să lovească Polonia, dacă ar îndrăzni să alerge în ajutorul Ungariei, al cărei ultim rege, Ludovic al II-lea, peria în smîrcurile de la Mohács.

Se cărau robi poloni cu miile prin aceste vaduri, care, în doi ani numai, 1526-8, dădură un prisos la venituri de 30.000 de galbeni; și Domnii noștri, ca Petru Rareș, erau pîrîți de dregătorii regali că se amestecă în acest urît negoț care dădea Seraiului împărătesc și Pașilor ostași slujitori și femei din bielșug. Alți hoți, creștini, strînsură de Ruși, Moldoveni, Poloni, se alcătuiră îndată la Nipru pentru răsbunări împotriva Tătarilor, dar și pentru desbrăcarea, în folosul lor însuși, a prădătorilor. Aceștia sînt Cazacii, al căror nume, ce înseamnă „haimanale”, nu e decît o poreclă tătărească pe care el o primiră și o făcură glorioasă în analele jafurilor.

Cetății Orheiului în curînd era să i se dea o tovarășă- căci supt Bogdan pentru pagubele făcute la

Orhei se cerea despăgubiri de la căpitanul de Soroca-, o stăpînă chiar, în Soroca, pomenită în 1510 și 1522, apoi la 1532, pentru care Bogdan-Vodă căpătă mori de peste Nistru, trimetînd pentru aceasta la rege pe boierul Șerpe. Prin aceasta și prin căpitănia, Vornicia sau starostia, pomenită, a Țerii-de-jos, cu oastea sa de Joseni, temeiul Basarabiei românești se mutase mai spre Miazănoapte.

3. Împrejurări culturale.

Din actele privitoare la colonisarea «pustiei» și la schimbările de proprietate ale celorlalte Ținuturi basarabene vom aduce cîteva pentru a se vedea puterea și voiciunea vieții românești în aceste părți care în curînd erau să încerce a stăpîni viața politică a Moldovei și ar fi stăpînit-o de sigur fără marea nenorocire din 1484 și fără aceia care trebuia să-i urmeze la 1538.

«La Pustieni, dincolo de Prut, supt Obreja, între Troienești și între Dobreni, la Fîntîna supt Oboroceni», — deci tot dovezi de veche locuință, — «Ștefan», poate cel Mare, așează pe Radul Drăculea, din care vin Drăculeștii cari aveau moșia și pe la 1550. La Bilava lîngă Hotin, marele Domn dăruiește pe Bilău, colonisatorul.

Poate Basarabean să fi fost și acel Dan Bolea, pîrcălab de Hotin supt Ștefan-cel-Mare sau îndată după aceia, fiu al lui Ioan Crămeat și care lasă fii pe Baciul, Jurj Balca, ș. a.. Ștefan cumpără de la fiii lui Fedco Starostescul, urmaș de staroste la Cernăuți, Macicatovștii. Tot el dă Vovineștil, pe Ichil, și o poiană la Suha lui Roman Ciurea.

Dintre sfetnicii Domniei, Iuga Vistiernicul cumpără

pentru Putna Șerăuți (Hotin) Neamul Tăutulul Logofătul avuse Răzina pe Nistru, care ajunge apoi la Huhulea și urmașii lui.

În urmă, Bogdan fiul lui Ștefan dădu o săliște pe Răut «în fața gurii Iligaciului», diacilor Nicoară și Cîrceiu, ale căror rude vor trece apoi, la 1537, moșia lui Toader Logofătul, pe 24 de zloți tătarești. Același Domn închină «Leonta», pomenită și mai sus, iezer și gîrlă, mănăstiri Voronețului, la 1513.

Dintre boierii timpului, apoi, copiii-lui Ivanco Hanco și nepoții lui Calian vînd, la 1517, Solonețul, - căpătat de acesta, dă la Ștefan, împreună cu Cosacevțif, Trincințif, Ștrija-covțif, cu condiție de a sluji la cetatea noastră, la Soroca, - lut Luca Arbure, Portarul de Suceava, pe care apoi tînărul său Domn îl jertfi.

Acesta, Ștefan-cel-Tînăr, întărește unui vechiu ostaș al bunicului și tatălui său Dragotă Săcuianul, ginerele Tăutulul, satul dăruit de Alexandru-cel-Bun lui Iuban și trecut lui Andreica Cordarul - făcătorul de coarde pentru arce ori de săbii -, de la care iea și numele de Cordăreni; în schimb și el dase un sat de peste Prut, unde au fost vătămani Caliman, Iochim și Lucaciu, și 380 de zloți tătarești. La 1522 același dă voie călugărilor putneni a pescui trei voloace în Dunăre, Nistru și la Iezer.

Șerpe Postelnicul, cunoscutul rebel împotriva lui Ștefăniță-Vodă, avea moșie la Puhăcenif Orheiului și la satul zis după numele său Șerpeni, care fură apoi unite într'o singură stăpînire. Le ținea pe la 1630 neamul Boul, și din acesta apoi Safta, care fu Doamna lui Gheorghe Ștefan, și ea pomenește ca strămoș pe Șerpe: de două ori Doamna dăruie, și pe bani la urmă, aceaste moșii lui Stamat Postelnicul-cel-Mare, care adusesese slujbe lui Vodă și la Țarigrad.

La Piticeni pe Cobile boierul era, supt Ștefăniță, Sima Vistiernicul, care vindea o parte, cu 320 de zloți tătarești, lui Roman Hamza: satul se numia după Toader Pitic, anterior lui Ștefan-cel-Mare: el lăsa pe fiica Neaga și aceasta pe Stanca \ Și Lupea Berheciu lua aici moșie cu 500 de zloți tătarești.

Mai târziu, la 1527 Petru Rareș așeza „într'un loc din pustie, în Chigheciu pe Ialpuș, mal sus de gura Raduroasei, în grădiște” pe Vitolt. Fătul de Ciubărciu avea, pe atunci, ca fiu al lui Costea Posadnicul, și el rudă al lui Calian boierul lui Alexandru-cel-Bun, satul Starosilți, la Orhei. El și surorile îl schimbă cu Stoborenii, luați de la zisul Săcuianul Ceașnicul, ginerele Tăutulul Logofăt, care viclenise pe Ștefăniță. Tot atunci se va fi ridicat Maxin Udrea asupra aceluiași Domn, și i se iea partea din Starosilți pe care, la 1528, Rareș o dă lui Toader Logofătul. Să amintim că Posadnicul fusese rob la Tataři și că-l scosese nepoata Magda, cu 5.000 de aspri.

Frățian pîrcălabul, mort la 1543-4 și îngropat la Pobrata, avea Curlucenii Lăpușnei, și soacra lui îl dă mănăstirii Pobratel. Șerbanca la Ciuluc o cumpără, prin 1530-40, de la feciorii lui Gavril Peavețul, Nicoară Păharnicul Doamnei lui Rareș. La 1552 Cozma Gheanghea, pîrcălabul de Roman, al Rareșizilor, și soția Anghelina țineau, între altele, Bilăuți la Hotin, moștenirea lui Bilău, luată pe 300 de zloți tătarești de la Nastasia, fata Malei, și Ravacăuții, de la „Alexa Rjavenschii, fiul lui Coste, nepotul de frate al lui Teodor Orăș, nepotul de fiu al Marușcii, fiica Pancului”. Și răzășii de la Tomeștii Grecenilor și alții arată acte de la Petru Rareș.

Ștefan Rareș dă apoi tot lui Cozma Gheanghea pîrcălabul un loc de pustiu la Ciuhur, în Ținutul Hotinului, pe imbe părțile Ciuhurului, care acum se numește Rujinții. Moșia, confiscată un timp, se pare, trece apoi de la Grigore Gheanghea Vornicul, fiul Cozmei, la Ioan Golăe.

În ce fel a urmat colonizarea, se vede după hotarele de mal târziu: unele moșii «se încep din Prut și merg pîn' în Cahul», altele încep din Ialpuș și merg iarăși pîn' în Cahul». Undeva se pomenește Puțul Răzășilor. Puțuri: al Cichitoaiei, al lui Ștefan Bujac, arată ce s'a făcut întâiu la așezarea în aceste părți ale troianului și pustiei. Un alt loc se chiamă Biserica, după clădirea înălțată de coloniatori.

Încă înainte de 1420, făcuse Alexandru-cel-Bun, cum am văzut, schitul Vărzărești. În aceste părți durase și Ștefan mănăstire mare peste Nistru, Căpriană, la 35 de chilometri de Chișinău. Mai târziu Petru Rareș, cu Doamna și fiii, dăruia o Evanghelie la acest hram al Adormirii, în octombrie 1544. Alexandru Lăpușeanu era s'o înzestreze, la 1559, cu douăsprezece moșii. Pe urmă mănăstirea săraci însă de pe urma «unor călugări răi, leneși, netrebnici lui Dumnezeu și oamenilor», și Antioh Cantemir-Vodă, îi făcu mai mult rău închinînd-o Zografului de la Athos, unde erau ctitori Ștefan însuși și fiul său Bogdan Orbul. La 1559 Căpriană avea deci satele Lozău, Preapolteni, Onești, Sadova, Băliceni, Luceni, Vorniceni, Duneni, Glăvășeni, Bisericieni, Purcanii-de-jos și vii la Cotnari. Astăzi încă mănăstirea păstrează șese sate curat românești (Chipriană, Lozova, Vorniceni, Scoreni, Malcociu, Codrița) și părți în alte patru (Șendreni, Todorești, Păpăuți, Parchina).

Ajungem astfel la ruperea din trupul Moldovei a întregului Ținut pînă la Bic, precum și a raialei tighinene, marea lovitură din 1538 a Sultanului Soliman al II-lea.

Nicolae Iorga - fragment din cartea Basarabia după moartea lui Ștefan-Cel-Mare

APĂRAREA BASARABIEI *

Pentru ca să se înțeleagă politica pe care am dus-o, trebuie pornit de la ideea că nu trebuie să cerem niciodată Basarabia de la ruși. Aceasta ar însemna că rușii au dobândit-o în mod legal. Mai mult, aceasta ar afecta Tratatul din 1920 între Anglia, Franța, Italia și Japonia, care au recunoscut autodeterminarea basarabeană, în ciuda condițiilor defectuoase în care aceasta s-a produs.

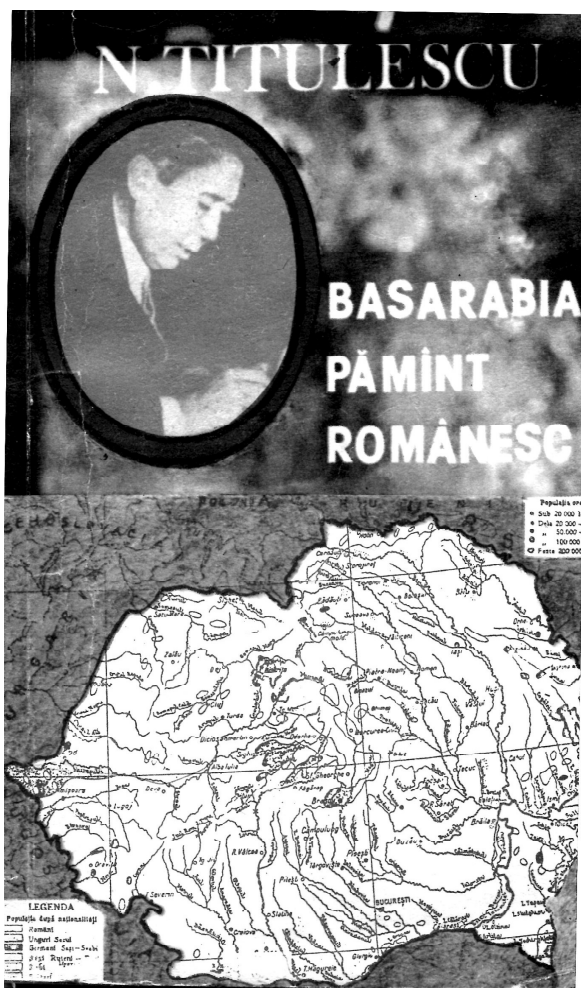
Atâta vreme cât rușii erau membrii ai Societății Națiunilor, noi aveam asupra Basarabiei un titlu ce nu ne putea fi luat: eram asociați într-o ligă în care nu se putea intra decât dacă fiecare stat recunoștea în mod precis frontierele vecinului său. Mai mult, modificările teritoriale (dacă prin extraordinar Articolul 19 le permitea, ceea ce nu este cazul, dar nu aici voi trata acest subiect) nu se puteau face decât pe cale pașnică. L-am întrebat pe Litvinov, în septembrie 1934, dacă din întâmplare nu avea intenția de a face rezerve cu privire la frontierele noastre actuale între U.R.S.S și noi, caz în care aș fi adoptat o atitudine netă împotriva intrării U.R.S.S în Societatea Națiunilor.

Litvinov mi-a răspuns negativ. I-am mulțumit și am fost unul dintre cei care au luptat cel mai mult pentru intrarea U.R.S.S în Societatea Națiunilor. Apărarea mea în ceea ce privește Basarabia se poate rezuma după cum urmează: de la originea timpurilor și până în 1812, întregul teritoriu basarabean a fost sub dominația română. Ștefan cel Mare, considerând că nu se puteau continua luptele împotriva turcilor, în ciuda victoriilor sale, chemă la patul său de moarte pe fiul său Bogdan și îi spune că de atunci înainte Moldova trebuie să fie supusă unui stat mai puternic care să fie în stare s-o apere. Există două state, a spus Ștefan cel Mare, care ar putea îndeplini acest rol: Polonia și Turcia. Dar, adăugă el, Moldova nu trebuie să aibă încredere în Polonia, căci aceasta este cu două fețe!!! În consecință, el care purtase 44 războaie împotriva turcilor, l-a sfătuit pe fiul lui Bogdan să supună Moldova Turciei care este leală. Acest act era extrem de politic, dat fiindcă Moldova nu fusese învinsă și prin urmare obligațiile impuse de Turcia nu erau prea grave; câțiva saci de aur pe an, șoimi și trimiterea unui anumit număr de fii de boieri în armata ienicerilor care serveau drept zălog moral al executării acestui contract. În aceste condiții a fost încheiat acordul cu Turcia. Este cel puțin ceea ce am învățat la școală, la cursul de istorie al României. Ce înseamnă din punctul de vedere al dreptului internațional, un contract de felul celui intervenit între Moldova și Turcia? Este un contract

de vasalitate, bine cunoscut în tratatele de drept internațional și studiat ca atare. Care este prima obligație impusă Seniorului de un asemenea contract? Apărarea pe calea armelor a teritoriului vasalului. Când, în 1812, Rusia încurajată de Napoleon I, a cerut Turciei Basarabia, ce a făcut Turcia? *Turcia a cedat Basarabia Rusiei. Prin această concesie, Turcia a violat pur și simplu contractul de vasalitate; și Rusia a devenit complicele violării unui contract de drept internațional. Ori, complicitatea la violarea unui contract de drept internațional nu poate crea dreptul.* Evenimentele au vrut ca, treptat, și prin diferite mijloace, Basarabia să revină la România.

În 1856, Conferința de la Paris a restituit *Principatelor Unite* și nu Turciei, cele trei județe din sudul Basarabiei. *Este important de relevat că Basarabia, cedată în 1812 Rusiei, a început să fie restituită parțial în 1856 de către concertul european Principatelor Unite și nu Turciei.* Este adevărat că noi am pierdut în 1877 cele trei județe meridionale ale Basarabiei, datorită unei idei machiavelice a lui Bismarck. El a vrut ca între Rusia și noi să existe o problemă teritorială, în așa fel ca

România să facă întotdeauna parte din frontul german împotriva Rusiei (dacă s-ar ivi necesitatea). Într-adevăr, Majestatea Voastră cunoaște Tratatul de reasigurare al lui Bismark cu Rusia, pe care împăratul Wilhelm al II-lea a comis greșeala de a nu-l reînoui. Și această greșeală a adus alianța franco-rusă din 1914. Ionel Brătianu și Take Ionescu, după ostilitățile din august 1914, văzând de la început foarte limpede de care parte se aflau adevăratele interese ale României și în ce sens se îndrepta victoria, au răsturnat această politică, care, în treacăt fie zis, fusese deja răsturnată, prin războiul nostru din 1913, pe care nu-l purtasem sub egida Austriei. În consecință, Ionel Brătianu n-a vorbit nici un singur moment, *la începutul războiului din 1914* cu Franța sau cu Anglia, ci numai cu Rusia. Rezultatul acestor conversații a fost că la 1 octombrie 1914 el a încheiat o înțelegere cu Rusia, prin schimbul de note între Diamandi și Sassonoff, în virtutea cărora România, în schimbul unei neutralități binevoitoare, era autorizată să ocupe toate teritoriile de dincolo de Carpați locuite în majoritate de români. *Repet, la data de 1 octombrie 1914.* Este cel mai mare succes diplomatic reputat de Brătianu, căci el obținea în schimbul neutralității, ceea ce numai războiul îi putea

da. De câte ori nu i-am spus fiului său, George Brătianu, care ca un ignorant, critica politica pe care o duceam în numele guvernului: „Nu Dv. Urmați politica tatălui Dv., ci eu!” Dar, s-ar putea întreba în aceste condiții, la ce bun intrarea în război din 1916, din moment ce posedam încă de la 1 octombrie 1914 tratatul pe care ar fi trebuit să ni-l aducă intervenția noastră armată? Explicația este simplă pentru cei care au trăit acele timpuri grele pe care le cunosc în toate amănuntele lor. Take Ionescu era prea inteligent pentru ca să-și nu dea seama că Franța și Anglia aveau tot interesul să detașeze micii aliați de Germania și chiar să rupă frontul care se opunea atunci celui al francezilor și englezilor. A existat teama ca Ungaria să nu fie atrasă într-un tratat de pace separat și atunci convenția încheiată între România și Rusia nu mai servea la nimic. Fapt ciudat pe care l-am descoperit în cercetările mele ulterioare încetării mandatului meu de Ministru al Afacerilor Externe: Sassonoff era o ființă atât de orgolioasă, încât n-a comunicat Franței și Angliei convenția română decât câteva luni după ce aceasta fusese semnată, considerând-o ca pe un lucru propriu Rusiei. Astfel, când noi am intrat în război, în august 1916, scopul a fost de a împiedica Ungaria să încheie pace separată (Majestatea Sa își amintește tentativele făcute de Franța pe lângă împăratul Carol și împărăteasa Zitta) de a obține asentimentul franco-englez pentru executarea promisiunilor ruse. Odată ce Basarabia a revenit în posesia noastră prin tot felul de mijloace, *a cere recunoașterea rusă, a acestui anexiuni înseamnă a renunța la 2.000 de ani de posesiune, înseamnă ratificarea noastră a violării contractului internațional omise de Turcia în 1812, înseamnă recunoașterea noastră a complicității ruso-turce ca sursă de drept.* Sire, pentru a fi Ministru al Afacerilor Externe al României, trebuie să cunoști istoria țării tale și, mai ales, istoria politică europeană din ultimii ani. De aceea, când a fost vorba de Basarabia, eu am cerut întotdeauna un singur lucru: recunoașterea frontierelor noastre ca fapt *in sine* și nu ca o concesie rusă față de noi. Am obținut-o prima oară la Londra în 1933 prin Convenția care definește agresorul ratificată de Majestatea Voastră. Am obținut-o a doua oară în 1936 printr-un act pe care n-am avut ocazia de a-l prezenta Majestății Voastre, căci la 29 August 1936 am fost demis din funcția mea, în condițiile bine cunoscute.

***Fragment din „Basarabia Pământ Românesc”- Nicolae Titulescu, Ed. RUM-IRINA, București, 1992, p.51-55**

ARGUMENT*

Orice român din Basarabia sau din nordul Bucovinei, din Herța sau din Transnistria, care a trecut prin experimentul comunizării, este un posibil erou de roman. Trebuie doar să ai răbdare ca să înțelegi dramele acestor confrăți de-ai noștri, pentru că ei au fost cei mai încercați dintre noi. Nu au fugit în România, nici în Germania sau în America și-au înfruntat destinul lângă copii și bătrâni. Unii și-au stins graiul, și-au lăsat oasele prin gulaguri siberiene. Puțini s-au mai întors și feciorii lor merg acum în Siberia sau Kazahstan în căutare de lucru fiindcă la noi tot nu este loc. Dacă pentru ei mancuzzizarea a fost un dezastru la scară națională, imperiul sovietic a oferit și alt revers: spațiul necuprins în care ești obligat să lupți pentru existență, un permanent conflict inter-cultural și deci, interetnic, în forme multiple. Ei au învățat la Kiev și la Moscova și s-au întors naționaliști, asemenea ardelenilor care studiau altădată la Budapesta sau la Viena. Unii care au străbătut imperiul sovietic ne apar apri, chiar duri, alții care au plecat din satele lor numai la armată, conservă încă un farmec aparte, un fond curat din alt secol, confundat de superficiali cu naivitatea. În timpul lui Ceaușescu, știam mai multe lucruri despre locuitorii din Papua Noua Guinee, decât despre ei. Acești oameni, de la care cei mai mulți nu aveam nici un fel de vești sub dictatura comuniștilor, au început revoluția anticomunistă înaintea noastră. Mai întâi a fost Chișinăul, apoi s-a ridicat Timișoara și Bucureștiul contra bolșevismului. Basarabeni, lituanienii, estonienii, letonii, georgienii, azerii, cecenii și armenii au distrus imperiul. Parafrazându-l pe clasicul „socialismului științific” nu naționalismul a fost „groparul” comunismului și nu democrația. Oameni ca Vitautas Landsbergis, Mircea Druc, Zviad Gamsahudia, Elcibei sau Dudaev au fost personalitățile momentului. Chiar dacă sărăcia și ignoranța au erodat idealul lor, ei rămân repere clare în istoria contemporană. Astăzi, naționalismul din România se reface din cioburi, etalând și un aspect grotesc. Nu mai avem teoreticieni de talia lui Constantin Rădulescu Motru, Lucian Blaga sau Mircea Vulcănescu. Nu au apărut încă politicieni mesianici ca Nicolae Iorga, Alexandru Averescu,

Zelea Codreanu sau Nae Ionescu. Desigur, timpurile s-au schimbat, dar politicianismul, botezat astăzi „algoritm de guvernare”, poate genera fenomene similare. De oca mdată, naționalismul nu s-a redefinit ca doctrină politică (cu excepția etnocentrismului elaborat de Mircea Druc), însă puntea dracului, pe care vor s-o treacă toți neaveniții, fiind extrem de îngustă și de precar fortificată, poate genera fenomene politice cu importante reverberații sociale imprevizibile. Deja s-au creat premisele pentru evoluții dramatice. Pentru unii lideri care se declară naționaliști, această doctrină, care se opune exclusiv internaționalismului ca opțiune

fundamentală, se confundă cu accentele guturale contra unguirilor sau a altor etnii. Se poate deduce deci că naționalismul este redus la un dialog obturat între români și popoarele din jur, dar tocmai relațiile cu alte națiuni, bazate pe respectarea reciprocă a intereselor proprii, constituie fundamentul naționalismului modern. Cei care reduc naționalismul la intoleranță față de vecini dovedesc că nu au înțeles cea mai complexă doctrină politică. Mircea Druc reprezintă cel mai bine din generația sa miracolul regenerării naționalismului român, renăscut din zgura imperiului, fenomen incredibil pentru cei care au rămas politrucii în gândire. El a fost prezent în aproape toate confruntările pentru libertate și demnitate națională. După distrugerea elitei românești din teritoriile înstrăinate, apariția unor oameni ca Mircea Druc sau Ilie Ilașcu este o revelație. Existența lor arată că nimic din ceea ce este etern în codul genetic al națiunii nu poate să dispară, indiferent de conjunctură. **A trebuit să piară comunismul ca să-i cunosc pe românii de dincolo de sârma ghimpată. Noi, cei de dinceace, care avem doar dureri fantomă pentru o mână pierdută, nu le-am fost niciodată suficient de recunoscători pentru simplu fapt că încă mai există. Si calvarul lor continuă sub ochii noștri tot mai ...europeni.**

Prefață de Mircea Druc la volumul „Mircea Druc sau Lupta cu Ultimul Imperiu”- autor Viorel Patrichi, ed. Zamolxe, București 1998, p.5-6

Teroarea Roșie*

La insistența autorităților sovietice, începând din toamna anului 1944, peste 62.000 dintre refugiați au fost ridicați cu forța și în mare parte deportați direct în Siberia și Asia Centrală. Circa 200 dintre refugiații extrădați s-au sinucis. Imperiul sovietic a distrus destine, a risipit energii, a decapitat elita spirituală a Basarabiei. Se încerca astfel anihilarea acelei categorii conștiente de sine, condiția deznaționalizării fatale a românilor. Calculul a fost însă eronat: naționalismul a supraviețuit oricărei deportări și „ideologii de masă”, ca o floare sfântă a românilor. Spațiul în care s-a format Mircea Druc ca luptător pentru redobândirea demnității naționale este tipic în acest sens. Tăranii lui aveau cultul învățaturii și asta i-a salvat. În satele din Nordul Basarabiei (între Bălți și Cernăuți), să-ți faci casă și mașină nu era totul. „Unde-ți învață copiii?” te întreabă oamenii din Pociumbăuți și pentru ei și acum școlirea copiilor este criteriul cel mai înalt de apreciere. Majoritatea colegilor lui Mircea Druc au urmat studii superioare. Tinerii erau obligați să scrie în cereri că „datorită puterii sovietice, am ajuns la școală”. Mircea se răzvrătea de pe atunci și refuza să scrie asremenea ineptii. „Dacă nu era puterea sovietică, învățam la București sau la Sorbona!” „Cum așa?” Începea scandalul, munca de lămurire. „Cum a învățat unchiul Gheorghe în Germania!” Competiția se dădea și între părinți. Gheorghe Druc era supărat că nici unul dintre băieții lui n-a ajuns medic chirurg, suprema onoare în plan social pentru cei de la Pociumbăuți. După moartea lui Stalin, nu mai erau probleme pentru basarabeni dacă voiau să frecventeze o facultate. Cu excepția școlilor militare și pentru diplomați, unde se cereau dosare beton, la celelalte facultăți se putea intra exclusiv pe bază de examen. Se făceau apoi verificări de cadre pentru promovări în funcții, modă respectată și în România. Pentru cei care aveau un rol deosebit în plan social, verificările erau extrem de atente. Teroarea imperială se inocula însă mult mai eficient până la nivelul psihicului individual prin practici care nu erau lipsite de rafinament. Odată cu moartea lui Stalin, se încheia procesul deznaționalizării agresive a românilor din teritoriile ocupate de Imperiul sovietic. Opera diabolică avea să continue însă, sub alte forme, cu alte mijloace, specifice conjuncturii interne și externe. Astfel, după 1951 deportările românilor se efectuau pe cale legală. Creând șomaj, în special în mediul rural cu o populație majoritar românească, regimul comunist îi strămuta „planificat” pe români la minele din Donbas, la exploatoarele forestiere din Komi, la marile șantiere din Siberia, la noile terenuri agricole

din Kazahstan și Extremul Orient. Depopulând sistematic cele 11 județe de elementul autohton, Moscova și Kievul au reușit să amplasreze în loc circa două milioane de coloniști. Aceștia au fost recrutați din toate colțurile imperiului, ademeniți cu funcții de conducere și cu privilegii. Încurajați să se considere „eliberatori” și „specialiști de valoare”, coloniștii, imigranții afixau o aroganță greu de imaginat. În afară de nomenclatura bolșevică, vechile teritorii românești au fost invadate și de diverși vântură-lume: delicvenți de drept comun, eliberați din penitenciarele de dincolo de Ural, mii de prostituate și puzderie de aventurieri, handicapați, vagabonzi, alcoolici. O categorie aparte a „eliberatorilor” o constituiau militarii ieșiți la pensie. Aceștia nu aveau nici un fel de restricții privind „propiska” (viza de reședință), se puteau stabili oriunde doreau, primeau apartamente, li se repartizau terenuri ca să-și construiască vile, li se creau toate facilitățile în cel mai scurt timp. De regulă, militarii preferau orașele mari: Chișinău, Bălți, Tighina, Cernăuți, Ismail sau centrele raionale și localitățile de pe Nistru, Prut, Dunăre. Basarabia, denumită în timpul țarismului „Rossiiskaia veițaria” („Elveția rusească”), devenise pentru coloniștii sovietici „solnecinaia i țvetușciaia Moldavia” adică „Moldova însoțită și înfloritoare”. RSSM devenise o republică cu cea mai mare densitate a populației (130 locuitori/kmp) și cu cele mai bune rezultate (în comparație cu alte „republici unionale surori”) în domeniul educației internaționaliste și în formarea „omului nou sovietic”. Pe la finele anilor 60 revista „Nauka i Jisni” semna „un fenomen negativ” pentru RSSM- presingul demografic. Articolul apărut în presa centrală, de la Moscova, a provocat mânia „feudalilor” locali, a nomenclaturii de la Chișinău. I astfel problemele deznaționalizării, ca rezultat al ministerocrației, intereselor departamentale, birocratice, au fost declarate tabu. De altfel, ca și alte probleme legate de politica Moscovei față de colonii. Forțele erau inegale. Românii au fost anihilați prin genocid. Elita s-a refugiat. Au venit deportările din 1941, mulți au murit pe front în urma mobilizării totale, foamea și-a prețul de viață, apoi două serii de deportări, continuând cu persecuții selective. Organismul era paralizat și se putea face orice acum cu el. A rămas acea masă care nu putea opune rezistență. Iată de ce Basarabia, nordul Bucovinei, Herța și Transnistria sunt cele mai tragice pământuri românești.

**fragment din „Mircea Druc sau Lupta cu Ultimul Imperiu”- autor Viorel Patrichi, ed. Zamolxe, București 1998, p.19-21*

Despre compoziția etno-lingvistică a populației Basarabiei la sfârșitul secolului al XIX-lea

Analiza compoziției etno-lingvistice a populației prezente pe teritoriul basarabeian în anii finali ai secolului al XIX-lea este bazată pe datele statistice oferite de ultimul recensământ al locuitorilor Imperiului Țarist, efectuat în anul 1897. Chiar dacă unele principii de recensare au fost criticate, criteriul principal de identificare etnică a persoanelor fiind limba maternă și nu naționalitatea, datele respective sunt esențiale pentru reconstituirea peisajului etno-lingvistic existent la momentul respectiv în guberniile țariste¹.

În anul 1897, conform datelor recensământului amintit, populația Basarabiei ajunsese la 1.935.412 locuitori, cei mai mulți dintre locuitorii acestui teritoriu rupt din trupul Moldovei istorice de Imperiul țarist în 1812 fiind, în continuare, *românii* – 920.919 persoane declaraseră româna limbă maternă (47,5% din totalul populației)². Același recensământ arăta o pondere a populației *ucrainofone* în totalul locuitorilor spațiului basarabeian de 19,6% (379.698 persoane), după care urmau *evreii* (11,8% din populația totală; 228.168 persoane), populația de limbă maternă *rusă* (8% din totalul populației; 155.774 persoane), locuitorii cu limbă maternă *bulgară* (5,3%; 103.225 persoane), cei cu limbă maternă *germană* (3,1%; 60.206 persoane), *turcofonii* (majoritar găgăuzi – 2,8%; 55.790 persoane) s.a.³.

Cea mai mare parte a populației *românești* era concentrată în părțile centrală (ținuturile Chișinău și Orhei) și nordică (ținuturile Hotin, Soroca și Bălți) ale teritoriului basarabeian, partea centrală deținând 37,1% din totalul populației ce declarase româna limbă maternă, iar cea nordică 38,2%.⁴

Ponderea deținută de persoanele cu limbă maternă română în totalul populației locale era, însă, în zona nordică, mai redusă (47,6%), în timp ce, în aria centrală, proporția respectivă urca la 69,3%.

Aceste procente diferite erau rezultatul pătrunderii mai accentuate a unor grupuri alogene (în special, ucrainene și evreiești) în partea nordică, zona centrală, mai înaltă și mai bine împădurită (Podișul Moldovei Centrale), constituind de multă vreme aria cu cea mai densă populație românească.

Partea sudică a Basarabiei (ținuturile Tighina, Cetatea Albă și Ismail) concentra numărul cel mai mic de români (24,6% din totalul populației de limbă maternă română din Basarabia), aici

locuitorii ce declaraseră româna limbă maternă deținând, totodată, și cel mai redus procent în totalul populației locale (32,2%). Era un fenomen explicabil, dacă se ține cont că populația românească din această arie geografică fusese afectată mult timp de presiunile turanice, înlocuite după 1812 de imigrări și colonizări masive ale unor grupuri etnice străine, toate acestea transformând radical compoziția etnică a populației regiunii.

Populația de limbă maternă *ucraineană* era mai numeroasă în cele două extremități ale teritoriului basarabeian, în 1897 partea nordică (alcătuită din cele trei ținuturi menționate anterior – Hotin, Soroca și Bălți) deținând 58,7% din totalul acestei populații, iar cea sudică (unde erau incluse, după cum s-a amintit, ținuturile Tighina, Cetatea Albă și Ismail) 36,7%. Și aici apăreau, însă, deosebiri la nivelul ponderii grupurilor ucrainofone în totalul populației, aceasta fiind mai ridicată în partea nordică (30,2%), expusă fluxurilor de imigranți veniți din Bucovina sau Podolia, după care urma zona sudică, cu un procent al ucrainofonilor în populația totală de 19,8%.

În cadrul membrilor acestui grup etno-lingvistic erau evidente unele diferențe date de origine și specificul populării, în nord prezenta populația ucrainofone datorându-se majoritar unor procese de infiltrare continuă și interasimilare (cu populația românească locală), în timp ce, la sud, grupurile ucrainofone erau preponderent de origine căzăcească.

În ceea ce privește *evreii*, o mare parte a acestora (52,2% din total) locuiau în mediul rural. Existau, însă, și comunități urbane importante, cea mai mare aflându-se la Chișinău (49.829 persoane; 46% din populația totală), aceasta fiind urmată de comunitățile evreiești de la Tighina (10.632 persoane) și Bălți (10.323 persoane).

Populația *rusofonă* era mai numeroasă în aria sudică, ce concentra 47,6% din totalul basarabenilor ce declaraseră rusa limbă maternă, ca urmare a prezenței mai multor comunități lipovenești și a existenței unor aezări cu statut urban unde erau stabilite grupuri rusofone mai importante ca dimensiune demografică.

Ponderea populației rusofone în populația totală era mai ridicată în aceeași zonă sudică (10,5%), după care valorile coborau la 8%, în partea centrală, și 5,7%, în cea nordică.

Spre deosebire de români și ucraineni, un număr însemnat de rusofoni (46% din total) locuiau în mediul urban, statutul de ocupanți favorizând stabilirea în orasele basarabene, unde mulți dintre aceștia erau funcționari, negustori, meșteșugari, militari etc.

O parte a populației rusești din Basarabia (28.532 de persoane) era alcătuită din *lipoveni*, restul făcând parte din categoria așa-numiților *velicoruși*, veniți pe teritoriul basarabeian din diferite regiuni ucrainene, din partea central

sud-vestică a Rusiei europene etc.

Persoanele de limbă maternă *bulgară* locuiau preponderent pe teritoriul sudic al Basarabiei (98,7% din total). Această concentrare teritorială era efectul imigrărilor și colonizărilor grupurilor bulgărești în Bugeac (inițiate sau favorizate de autoritățile ariste), îndeosebi pe parcursul secolului al XIX-lea, ponderea acestora în populația totală a celor trei ținuturi locale ridicându-se la 14,4%. Membrii acestui grup etno-lingvistic locuiau majoritar în mediul rural, așezările bulgărești importante aflându-se în zona centrală a Bugeacului, aproximativ între văile Lunga și Cogâlnic, de unde unele comunități difuzau și mai spre sud, între limanele Ialpug și Catlabug.

Procesele de colonizare a Bugeacului, inițiate de țariști în prima parte a secolului XIX, au antrenat și grupuri însemnate de populație *germană*.

La sfârșitul secolului XIX, în anul 1897, cea mai mare parte a germanofonilor (89,3% din total) locuiau în aceeași parte sudică a Basarabiei (îndeosebi în bazinul râului Cogâlnic), procentul deținut de aceștia în totalul populației celor trei ținuturi locale fiind de 7,6%.

Până la mijlocul secolului XIX se constituise în sudul Basarabiei 25 de colonii germane (colonii-mamă, Muttergemeinden), alte comunități ce au apărut ulterior, atât în zona sudică, cât și în alte părți, asociindu-se acestora în calitate de filiale (Tochtergemeinden). Cu timpul, unele dintre aceste colonii s-au transformat în târgușoare, cum a fost cazul cu Sărata sau cu Tarutino, această ultimă așezare constituind centrul administrativ cel mai important al germanilor din sudul Basarabiei.

Germanii basarabeni constituiau o populație dominant rurală (96,5% din total locuiau în sate), activitățile de bază practicate fiind cele agricole.

O concentrare sudică și mai evidentă era caracteristică *găgăuzilor* (99,8% dintre aceștia locuiau pe teritoriul celor trei ținuturi sudice menionate anterior), prezența lor datorându-se aceluiași proces de imigrare și colonizare care afectaseră sudul Basarabiei de-a lungul secolului XIX.

Cel mai ridicat număr de găgăuzi se întâlnea în ținuturile Tighina și Ismail, așezările populate de găgăuzi având densitatea cea mai ridicată în zona interfluviului Ialpug-Lunca.

Recensământul din 1897 indica prezența pe teritoriul basarabean și a unui număr relativ însemnat de *polonezi* (11.696 persoane de limbă maternă poloneză). Aproximativ 46% dintre aceste persoane locuiau în cele trei ținuturi din partea nordică, atestându-se astfel pătrunderea lor în respectivul areal preponderent dinspre nord-vest, din Bucovina și Galiția.⁵

Un procent de cca. 53% dintre locuitorii care declaraseră poloneza limbă maternă locuiau în mediul urban, comunitățile cele mai mari aflându-se la Chișinău (3.247 persoane) și Tighina (1.017 persoane).

Cei mai mulți dintre *țigani* (39,7% din total) locuiau în partea centrală a Basarabiei, cu relief deluros și mai

împădurită, după care urmau cei din partea sudică (35,8% din total), în partea nordică aceștia fiind mai puțini.

Aceste ponderi sunt estimative deoarece recensământul populației efectuat în anul 1897 înregistrase drept țigani doar pe cei care-i declaraseră limba maternă (8.636 persoane), în realitate numărul lor fiind ceva mai ridicat.

Chiar dacă importanța numerică a țăganilor basarabeni era redusă, la sfârșitul secolului al XIX-lea Basarabia avea cel mai mare număr de țigani dintre toate guberniile Imperiul Țarist, cca.19% din cele 44.582 de persoane cu limbă romani înregistrate pe teritoriul imperiului aflându-se între Prut și Nistru.

Grecii aveau o răspândire majoritar sudică, 74% din cele 2.737 de persoane care declaraseră greaca limbă maternă în 1897 locuind în ținuturile din sudul Basarabiei (Tighina, Cetatea Albă, Ismail).

Majoritatea acestora (cca. 52 % din total) erau stabilite în mediul urban, comunitățile cele mai mari fiind la Ismail (503 persoane), Cahul (323) și Chișinău (306).

O concentrare geografică meridională era caracteristică și *armenilor*, numărul persoanelor care declaraseră armeană limbă maternă la recensământul populației din 1897 ridicându-se la 2.080. Dintre acestea, un procent de cca. 45% locuiau pe teritoriul celor trei ținuturi existente în sudul teritoriului basarabean.

Proporția armenilor care locuiau în mediul urban era ridicată (cca. 62% din total), cele mai importante comunități aflându-se la Cetatea Albă (608 persoane) și Chișinău (369 persoane).

Imigrarea membrilor unor grupuri etnice străine în Basarabia era semnificativă ca intensitate și la sfârșitul secolului al XIX-lea. Astfel, în anul 1897, pe teritoriul basarabean, era înregistrat un număr de 133.227 de imigranți, aproximativ 84% dintre aceștia fiind originari din alte gubernii țariste, iar cca.16% din alte țări.⁶

În ceea ce privește specificul etno-lingvistic al acestor afluxuri alogene, pare foarte probabilă dominanța grupurilor de origine ucraineano-rusească și evreiască, având în vedere faptul că majoritatea imigranților veneau din guberniile Podolia și Herson.

La final, se poate afirma că structura etno-lingvistică a populației teritoriului Moldovei istorice aflat la est de Prut a cunoscut modificări profunde după anexarea acestuia de Imperiul arist în anul 1812. Conform informațiilor oferite de catagrafiile populației din anii '70 ai secolului al XVIII-lea sau de primul recensământ țarist, cel din 1816-1817, populația cea mai numeroasă a Moldovei răsăritene era de origine românească, aceasta conservându-și preponderența numerică până în perioada actuală. După anexarea țaristă din 1812, spațiul răsăritean al Moldovei istorice a cunoscut procese susținute de imigrare și colonizare, ce au antrenat grupuri alohtone diverse: ucraineni, evrei, bulgari, găgăuzi, germani, ruși ș.a., astfel încât, după doar câteva decenii, peisajul

etno-lingvistic local a fost radical schimbat.

Aceste schimbări au afectat îndeosebi partea nordică a provinciei, în primul rând din cauza impactului imigrării ucraineano-evreiești din ariile învecinate ale Galiției și Podoliei, dar și cea sudică, care, după evacuarea tătarilor, a cunoscut colonizări ample, cu grupuri bulgaro-găgăuze, germane s.a., și imigrări ale unor grupuri slave.

În fața acestei adevărate invazii de elemente alogene, populația românească autohtonă a fost afectată de unele procese de asimilare (interasimilare), mai ales cu ucrainenii din partea nordică, sau de retragere, principalul ax de rezistență demografică al acesteia constituindu-l, până astăzi, regiunea centrală (fostul ținut istoric Orhei-Lăpușna), la care se adăugau unele zone sud-vestice (fostele ținuturi Codru și Greceni), nord-estice (Podișul Nistrului), sud-estice (cursul inferior al Nistrului) etc.

Pe parcursul secolului al XIX-lea, ca urmare a imigrărilor și colonizărilor accentuate, membrii unor grupuri alohtone au cunoscut o creștere numerică mai accentuată, comparativ cu cea înregistrată de populația românească. Astfel, în perioada cuprinsă între anii 1835 și 1897, populația bulgaro-găgăuză a crescut de 2,4 ori, cea ucrainonă de cca. 3 ori, cea evreiască de 5,3 ori, numărul germanilor a crescut de cca. 6 ori, al rusofonilor de cca. 10 ori, în timp ce numărul populației românești a crescut de numai 2,2 ori.⁸

Ritmul diferențiat de creștere a afectat vizibil importanța demografică a populației românești, ponderea acesteia în populația totală a Basarabiei micșorându-se de-a lungul secolului al XIX-lea, de la 58,5% în anul 1835 (76,6%, dacă se acceptă unele prelucrări statistice ale recensământului din 1816-1817 - L. Roman, R.Șt. Vergatti, 2002) la 47,5%, în anul 1897.

Includerea părții de est a Moldovei istorice într-un stat străin (care a generalizat uzul toponimului Basarabia) a modificat profund compoziția etno-lingvistică a populației locale, situație întâlnită și în zona nord-vestică a spațiului moldovenesc istoric, anexată în anul 1775 de habsburgi și denumită de acestia Bucovina. Caracterizată de o omogenitate etnică pronunțată de-a lungul celei mai mari părți a perioadei medievale, ca urmare a dominanței numerice a populației românești, Moldova răsăriteană (Basarabia) a devenit, în secolul al XIX-lea, o provincie cu o populație diversificată din punct de vedere etno-lingvistic și confesional, specific conservat și după Unirea din anul 1918.

Note

1. În anumite situații, discutabile au fost și modalitățile recenzării, unii recenzori având în vedere, de exemplu, limba vorbită de persoanele chestionate și nu limba maternă a acestora. De asemenea, existența proceselor de (inter) asimilare făcea ca membrii unor grupuri asimilate lingvistic să-i declare sau să fie trecuți în statistici cu o altă identitate etnică decât cea originară.

2. Unii cercetători au afirmat, însă, că numărul și ponderea populației românești ar fi fost mai mari. Astfel, V. Zelenciuk a susținut, pe baza unor recalculări, că ponderea românilor în

populația totală a Basarabiei ar fi urcat la 52,1% (cca. 1.009.000 persoane), în timp ce procentul ucrainenilor în totalul populației ar fi fost de 17% (cca. 330.600 de persoane), iar cel al rușilor de 6,3% (cca. 123.100 persoane) - cf. V. Zelenciuk, *Populația din Basarabia și din regiunile din jurul Nistrului în secolul XIX*, Chișinău, 1979.

3. Conform datelor statistice existente în lucrarea lui L.S.Berg, *Populația Basarabiei. Componenta etnografică și numărul*, Petrograd, 1923.

4. Pentru a evidenția anumite particularități referitoare la repartitia geografică a unor grupuri etnice, teritoriul basarabean a fost împărțit convențional în trei ansambluri mai mari, unul nordic, cuprinzând ținuturile (uezd-urile) Hotin, Soroca și Bălți, unul central, cu ținuturile Orhei și Chișinău, și unul sudic, ce includea ținuturile Tighina, Cetatea Albă și Ismail. Suprafața acestor entități teritoriale era diferită, ansamblul sudic fiind cel mai întins, după care urmau cel nordic și, apoi, cel central.

5. Este posibil ca între acești polonezi să fi fost și unii ucraineni catolici. În ceea ce-i privește pe ucraineni, în epocă se făcea, încă, frecvent distincția între rusnaci, care erau ucrainenii (rutenii) imigrați din Bucovina sau Galiția, și maloruși, cum erau denumiți ucrainenii veniți din est și nord-est, mai ales din Podolia.

6. G. Murgoci, *Populația Basarabiei. Studiu demografic*, Paris, 1920, Anexe, Tabel V. Conform titlului tabelului, datele statistice se referă la anul 1917, însă, de fapt, cifrele sunt valabile pentru anul 1897.

7. În spațiul ruso-ucrainean, există cercetători care afirmă caracterul slav al populației aflată între Prut și Nistru începând cu Evul Mediu, negând sau ignorând existența populației românești autohtone locale. Din acest punct de vedere, semnificativ este poate faptul că, la începutul lucrării lui L.S.Berg despre populația Basarabiei, este inserat un citat din anul 1916, aparținând lingvistului rus Alexei Șahmatov, conform căruia patria străveche a poporului rus a fost regiunea dintre Prut și Nistru!!

Și în lucrarea lui L. S. Berg se întâlnesc idei conform cărora populația românească ar fi apărut la est de Prut abia prin secolele XIV-XV, în urma unui proces de expansiune de pe teritoriul Moldovei apusene, că originea românilor din simbioza daco-romană ar fi o naivitate etc.

De altfel, unii cercetători ruso-ucraineni susțin până astăzi ideea că pe teritoriul dintre Prut și Nistru a existat în perioada medievală o populație slavă, urmașă a triburilor ulicilor și tiverților, la care s-ar fi adăugat, mai târziu, grupurile de populație românească venite dinspre vest. Toate aceste aserțiuni minimizează sau ignoră, însă, descoperirile arheologice care atestă prezența timpurie pe teritoriul Moldovei istorice a unei populații romanice, trăsăturile culturale identice sau apropiate ale grupurilor ce alcătuiau această populație, evidențiate de complexe culturale de tip Hlincea (secolele VII-IX) sau Dridu (secolele X-XI), prezente atât pe teritoriul Moldovei apusene, cât și pe cel al Moldovei răsăritene, menționările documentare medievale ale populației românești locale ș.a.

8. S-a optat pentru recensământul populației efectuat în anul 1835 deoarece, cu toate incertitudinile statistice, datele sale sunt ceva mai sigure față de cele ale primului recensământ țarist efectuat pe teritoriul basarabean, cel din 1816-1817, totodată, recensământul din 1835 diferențiind mai accentuat grupurile etnice recenzate.

Studii de demografie istorică românească, București
Zelenciuk, Valentin, (1979), *Populația din Basarabia și din regiunile din jurul Nistrului în secolul XIX*, Chișinău

Melchisedec Ștefănescu “apostolul” sudului Basarabiei

Venerabilul episcop Melchisedec al Romanului a fost unul din cei mai luminați ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române din a două jumătate a secolului XIX. Cel ce va rămâne cunoscut cu numele de cleric Melchisedec Ștefănescu se naște la 15 februarie 1823, în familia preotului Petru și a prezbiterii Ana Ștefănescu, purtând numele de botez Mihail Ștefănescu, trăind alături de cei unsprezece frați ai săi.. Tatăl și bunicul său au fost preoți în satul Gârcina (județul Neamț), iar mama era fiica preotului Ion Focșa din Negrești. Între anii 1834-1838 urmează Seminarul de la Socola-Iași. După ce stă patru ani de zile ca învățător de sat, reia cursurile, și în anul 1843 este numit profesor de retorică, pastorală, istorie și geografie, la seminar dovedindu-se un talentat dascăl și catehet. În același an primește tunderea monahală cu numele de Melchisedec, iar în anul următor este hirotonit ierodiacon. Fiind dăruit de Dumnezeu cu multă înțelepciune și cu o viață duhovnicească exemplară, între anii 1848- 1851, ierodiaconul Melchisedec își continuă studiile la Academia Teologică de la Kiev, înființată de mitropolitul Petru Movilă. Apoi este hirotonit ieromonah și numit profesor de patristică, drept canonic, liturgică și teologie comparată la Socola, unde funcționează până în anul 1856. Pe drept cuvânt, arhimandritul Melchisedec Ștefănescu a fost un eminent profesor al Seminarului de la Socola, un devotat slujitor al Bisericii lui Hristos și un neegalat pedagog și părinte duhovnicesc al viitorilor candidați de preoție. Numeroși elevi formați de dânsul au ajuns buni preoți, egumeni, profesori și ierarhi aleși în Moldova. Însuflețit patriot, a luptat pentru unirea Principatelor, fiind ales membru în Divanul Ad-Hoc (1857), a sprijinit reformele lui A.I. Cuza și Războiul de Independență, **a fost ministru al Cultelor (1860)**, membru de drept în Senatul României și i se încredințează o misiune politică în Rusia (1868). La sfârșitul anului 1862, Arhimandritul Melchisedec este hirotonit arhiereu și numit locotenent de episcop la Huși. În **ianuarie, 1865, este numit episcop eparhiot al Dunării de Jos**, prin decret semnat de A.I.Cuza, eparhie pe care o păstorește cu aleasă grijă duhovnicească timp de cincisprezece ani. **Cea dintâi preocupare a sa, ca episcop, a fost să zidească biserici prin sate și să numească preoți luminați și cu frică de Dumnezeu în toate parohiile din eparhie. Episcopul Melchisedec făcea regulat vizite canonice pe la sate și orașe, sfințea noi lăcașuri, învăța pe credincioși să păstreze cu sfințenie dreaptă credința și să ducă o viață**

creștinească, plină de dragoste și de fapte bune. O deosebită grijă purta noul episcop pentru văduve, pentru orfani și pentru țăranii săraci, pe care îi miluia după putere și îi mângâia cu cuvinte părintești. Fiind profund cunoscător al Sfintei Scripturi și al învățăturii Sfinților Părinți și fiind înzestrat de Dumnezeu cu darul frumoasei vorbiri, episcopul Melchisedec s-a dovedit în eparhia sa un neobosit predicator și apostol al lui Hristos. Același lucru îl cerea și de la preoți: viață morală exemplară, slujbă religioasă după rânduială și predicarea neobosită a cuvântului lui Dumnezeu. Fiind unul din cei mai învățați ierarhi ai timpului său și un profund teolog,

episcopul Melchisedec a avut un rol duhovnicesc important în viața Bisericii românești. Astfel, el **a contribuit mult la unirea celor două biserici locale din Moldova și ara Românească**, ajungând ca **în anul 1865 să se întrunească la București, pentru prima dată, un Sinod general al Bisericii Ortodoxe Române**. De asemenea, a contribuit personal la întocmirea unor regulamente pentru disciplină monahală și bisericească, pentru învățământul teologic, pentru alegerea arhiereilor, pentru revizuirea și editarea cărților bisericești, ca și pentru apărarea credinței ortodoxe pe pământul țării noastre, singura și adevărata credință apostolică. O contribuție importantă a avut episcopul Melchisedec și la întocmirea **Legii Organice din 1872, prin care s-a constituit Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române**. Tot la stăruința sa și în urma memoriului compus de el către Patriarhia Ecumenică din Constantinopol, **s-a sfințit pentru prima dată în țara noastră Sfântul și Marele Mir, în anul 1882**. Aceași deosebită contribuție a avut marele ierarh și la dobândirea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române. **Ca urmare a Actului Sinodal întocmit de el cu multă înțelepciune, în primăvară anului 1885 se recunoaște autocefalia Bisericii noastre!** După o viață plină de încercări pentru cinstea Bisericii Ortodoxe și folosul credincioșilor, la 16 mai, 1892, episcopul Melchisedec si-a dat duhul în mâinile marelui Arhiereu Iisus Hristos, fiind înmormântat în municipiul Roman, în capela din incinta parcului care îi poartă numele.

E. Mihalcea

Surse: DOXOLOGIA.ro- portal ortodox; Agenția de știri BASILICA.ro; Din corespondența inedită a episcopului Melchisedec Ștefănescu - Iulian Marcel CIUBOTARU, Historia Universitatis Iassiensis IV / 2013,p.253.

Prin două veacuri de istorie, pe urmele lui Al. I. Cuza

(continuare din nr. 215)

Catagrafia din 1828 amintește de casele familiei Cuza din Bârlad, cartierul Podeni, mahalaua Mijlocului, iar istoriografia bârlădeană susține ca loc de naștere lui Alexandru Ioan Cuza “la Bârlad, în casa fratelui tatălui său din cartierul Podeni (azi Casa Cuza). În anul nașterii viitorului domnitor, tatăl său a locuit în această casă din Bârlad, pentru că fusese numit ispravnic al ținutului Tutova”.¹

Ne îndreptăm spre Casa Cuza, imobil aflat astăzi pe strada Alexandru Ioan Cuza, nr. 95A.

Este o casă simplă cu prispă, care se dezvoltă pe un singur nivel (*Anexa I, p. 56*) Terenul, ușor în pantă, a obligat la supraînălțarea prispei și a zidăriei portante. Planimetria rectangulară, dispunerea camerelor și alternanța simetrică plin-gol pe fațada principală relevă o locuință tradițională. Acoperișul, cu șarpanta din lemn în patru ape, a fost, probabil, acoperit cu șindrilă sau țiglă. Simplitatea edificiului este remarcată și de lipsa stâlpilor tradiționali de la prispă, a ornamentațiilor, pilaștrii bosați, amplasați pe fațadă fiind singurele elemente decorative. Simplitatea construcției, intervențiile ulterioare asupra clădirii și-au lăsat amprenta destul de serios, ridicând semne de întrebare asupra veridicității întâiului deținător, a proprietarilor ulteriori și chiar a faptului că în acest imobil s-ar fi născut viitorul domn al Principatelor Unite.

Costin Clit, profesor de istorie din Huși, cercetător al istoriei naționale, autor a numeroase lucrări, descoperă două documente și publică o lucrare prin care atrage atenția că terenul și casa au fost cumpărate de către Anica Cuza, soția spătarului Gheorghe N. Cuza, fratele lui Ioan Cuza (tatăl viitorului domnitor), între anii 1842 și 1847, pentru ca, în 1848, să le revândă fiului ei Costache Cuza.² Potrivit acestor documente și dacă autorul a conchis, în urma cercetărilor efectuate, că acesta este imobilul cumpărat de către Anica Cuza, atunci nașterea lui Alexandru, fiul lui Ioan și al Soltanei Cuza, la 20 martie 1820, nu avea cum să se întâmple în acest loc.

Că aceasta este sau nu casa în care s-a născut Alexandru Ioan Cuza, cert este că în mentalul colectiv s-a împământenit această idee, mai ales că și strada pe care se află imobilul poartă denumirea domnitorului.

Până la descoperirea unor noi documente care să probeze contrariul, Casa „Cuza” din Bârlad, cartierul Podeni, str. Alexandru Ioan Cuza, nr. 95A, transformată în locuință socială de autoritățile comuniste, a fost inclusă în Lista Monumentelor Istorice, ca monument istoric din categoria arhitectură.

O placă memorială a fost dezvelită la 20 martie 1990 de către primarul municipiului Bârlad, în fața casei prin care se amintește că în această casă s-a născut, la 20 martie 1820, Alexandru Ioan Cuza.

În cursul anului 2010, primarul municipiului Bârlad

preciza că “o hotărâre judecătorească ne pune în posesia Casei Memoriale Alexandru Ioan Cuza, acolo unde s-a născut, conform numeroaselor probe istorice, marele domnitor. Acest imobil a fost trecut de către Comisia pentru Cultură din cadrul Consiliului Local Bârlad în patrimoniul național și în cel al municipiului Bârlad. Imobilul va fi eliberat cât de curând, îl vom repara și aduce la starea sa inițială, cu ajutorul arhitecților și cu ajutorul Fundației “Dr. Constantin Teodorescu” vom pune la dispoziția publicului larg toate documentele oficiale care să ateste nașterea marelui domnitor Alexandru Ioan Cuza la Bârlad, așa cum susțin marii istorici români. Casa va fi trasformată în Casă memorială unde va exista și un muzeu cu toate aceste documente și alte obiecte care au aparținut Domnului Unirii, care a fost Alexandru Ioan Cuza”³.

De atunci și până în anul în care se împlinesc 200 de ani de la nașterea lui Alexandru Ioan Cuza au trecut 10 ani, iar pe data de 20 martie a fiecărui an, florile și coroanele se depun la statuia lui Alexandru Ioan Cuza din centrul municipiului, casa în care se spune că s-a născut viitorul domnitor fiind trecută în nepăsare.

Cu un gust ușor amar, părăsim Bârladul, iar gândul către noua destinație reușește să remonteze starea de spirit cu care pornisem spre locurile cu o puternică încărcătură a memoriei domnului Principatelor Unite ale Moldovei și Valahiei.

Înainte de a intra în municipiul reședință al județului Vaslui, ne hotărâm să nu parcurgem vechiul drum al Țarigradului, cel urmat de domnii Moldovei când plecau de la Iași spre Galați și de aici spre Țarigrad sau Constantinople, pentru a-și ridica firmanul de domnie. Așa că o luăm pe celălalt drum, pentru a trece prin Solești, locul de baștină al Doamnei Elena Cuza, a cărui conac, aflat pe deal. În acest conac, la 30 aprilie 1844, a avut loc cununia dintre Alexandru Ioan Cuza și Elena Rosetti. După oficierea căsătoriei, aceștia au locuit la Galați, în casa părinților lui Alexandru Ioan Cuza⁴.

Conacul, aflat într-o stare de degradare foarte avansată, a fost retrocedat moștenitorilor familiei Rosetti în anul 2015, însă procedura de predare-primire dintre administrația locală și moștenitori nu s-a încheiat nici până astăzi.⁵

După aproximativ o oră, ajungem la Iași. Periplul nostru nu s-a încheiat, dar ne pregătim pentru ziua următoare pentru noi informații și pentru noi vizite în locurile încărcate cu memoria primului domnitor al celor două Principate.

Ne continuăm parcursul pe urmele lui Alexandru Ioan Cuza în principatul Moldovei. Cu forțe proaspete, ne îndreptăm, pe jos, pe strada Cuza Vodă și de aici, în Piața Unirii, trecând pe lângă Statuia lui Alexandru Ioan Cuza, monument istoric, izbitor de asemănătoare ca gândire și compoziție cu cea din Galați. Această

asemănare este imediat explicată de faptul că cel care a realizat monumentul este unul și același sculptor italian Raffaello Romanelli. Diferențele majore constau în dimensiuni, în faptul că pentru Galați, Romanelli a prevăzut bustul lui Lascăr Catargiu, iar monumentul din Iași a fost dezvelit în 1912, cu aproape 16 ani înainte de cel de la Galați. Statuia domnitorului Alexandru Ioan Cuza realizată de Ioan Jalea și amplasată la Galați, în 1972, cu siguranță că a fost preluată după monumentul ieșean.

Ne îndreptăm pașii pe strada Lăpușneanu, fostă Ulița Mare, stradă devenită pietonală, pentru a vizita Muzeul Unirii.

“Prima întrunire patriotică care a avut loc la Iași, în favoarea Unirii Principatelor Române” a fost găzduită în actualul Muzeu al Unirii, în anul 1856⁶. Nicolae Gane arăta și el, într-o epistolă, că centrul de întâlnire a unioniștilor de la Iași era la Mihalache Cantacuzino Pașcanu, „în casele căruia s-a subscris actul solemn al Unirii”,⁷ în locuința sa de pe Ulița Mare (azi strada Lăpușneanu), locuința care avea să devină reședința secundară a prințului Unirii, Alexandru Ioan Cuza (între anii 1859-1863).

Clădirea de pe strada Lăpușneanu are un patrimoniu simbolic însemnat, sub acoperișul său desfășurându-se fapte istorice memorabile. Într-o fostă capitală, care își asumă titlul de “oraș al celor trei Uniri”, palatul de pe strada Lăpușneanu se leagă de două dintre ele: a fost reședința secundară a prințului Unirii, Alexandru Ioan Cuza, și reședința regelui Ferdinand “Întregitorul” pe timpul refugiului de la Iași (1917-1918).

Aici a iscălit Cuza celebra declarație prin care se proclama înfiptuirea unirii Moldovei și Țării Românești (11 decembrie 1861), act prin care orașul Iași pierdea statutul de “a doua capitală”.⁸

În această clădire, Doamna Elena Cuza a trebuit să primească înalta societate a celor două Principate⁹. Seratele pe care trebuia să le organizeze o puneau într-o situație stânjenitoare, ea nefiind familiarizată cu astfel de activități. Cel inițiat în acest domeniu era soțul ei, un împătimit al petrecerilor și al voiei bune.

Cei patru ani au fost suficienți ca edificiul, deși închiriat, să rămână în memoria colectivă sub numele de “Palatul Cuza”.

Înfățișarea exterioară a palatului a rămas definitivă în urma unei reamenajări din 1872, păstrându-se în aceeași formă și astăzi. Fațada decorată cu atlanți datează din această perioadă. Monograma Caterinei Ghica (ultimul proprietar ca persoană fizică), “C.G.” (cu litere gotice), se păstrează încă în feronerie balconului. Pe frontispiciul palatului se află și astăzi stema familiei Ghica, în varianta sa moldovenească: un scut cu patru vulturași, susținut de doi lei înaripați, precum leul Sfântului Marcu, patronul Veneției.¹⁰

Cei patru fii ai Ecaterinei Ghica – Dimitrie, Eugen, Gheorghe și Nicolae – fiind moștenitori de drept, au vândut clădirea Societății Creditului Urban din Iași (1886), care o va stăpâni timp de o jumătate de secol

(până în 1937)¹¹.

În timpul primului război mondial, când București este ocupat de trupele germane, regele Ferdinand și-a stabilit aici cartierul general.

Din 1937, imobilul a trecut în administrare Ministerului Cultelor și Artelor, care l-a cedat Comisiei Monumentelor Istorice. Aceasta a inițiat și organizarea unui muzeu dedicat Unirii, de a cărei realizare s-a ocupat Rudolf Suțu, cunoscutul memorialist al orașului Iași.

Edificiul este declarat monument istoric și se amenajează la etajul casei, la îndemnul lui Nicolae Iorga, muzeul “Palatul Cuza-vodă”. Muzeul funcționează sub titulatura de Muzeu al Unirii de la 24 ianuarie 1959.

Restaurarea Muzeului Unirii a fost un proces de lungă durată, încheiat în anul 2007 (a fost redeschis pentru public la 24 ianuarie 2008). Restaurarea actuală s-a dorit a fi completă și complexă și a privit inclusiv elementele de feronerie, deoarece și acestea constituie elemente de detaliu din arhitectura caselor de secol XIX. Din comparația elementelor decorative ale balamalelor cu cele ale mânerelor și șildurilor, s-a ajuns la concluzia că ele aparțin stilului Ludovic XVI și în consecință s-a procedat la restaurarea tuturor balamalelor cu aceleași elemente decorative și cu același material.

Elementele de închidere a ferestrelor, respectiv cremoanele, erau și ele diferite, atât în ceea ce privește modelul, cât și materialul din care erau confecționate. Pentru a se crea o unitate de stil, s-a hotărât executarea lor din bronz, în același stil cu balamalele.

Lucrările anterioare de restaurare ale casei nu au cuprins și restaurarea celor două balcoane, cel din strada Lăpușneanu și cel din curtea interioară.

Balconul dinspre strada Lăpușneanu a fost realizat din elemente de fier îmbinate prin sudură și nituire. Pe mijlocul balconului se află stema familiei Ghica, familie ce s-a numărat printre numeroși proprietari ai casei. Pe colțuri se aflau două elemente stilizate reprezentând două ghivece, realizate din bronz masiv.

Parterul prezintă tematic aspecte ale epocii unirii, precum și un istoric al casei. Printre temele abordate amintim pe cele ce privesc dubla alegere, oamenii Unirii, politica reformatoare a domnitorului Alexandru Ioan Cuza.

Etajul este destinat apartamentelor domnești și cuprinde principalele destinații ale locuinței princiare de la jumătatea secolului al XIX-lea: cabinete de lucru ale Domnitorului și Doamnei Elena Cuza, sufrageria, salonul, camera de billiard, salonul Doamnei, dormitorul.

Patrimoniul muzeului cuprinde o diversitate de piese de o deosebită valoare istorică, memorialistică, documentară, dar și artistică: documente, carte rară, hărți vechi, fotografii, costume, artă decorativă (mobiliu, porțelan, argintărie, ceasuri, corpuri de iluminat, covoare) aparținând familiei domnitoare Cuza dar și aristocrației perioadei.

Părăsim Muzeul Unirii, locul în care destinele unirii s-au coagulat prinzând forma ce avea să devină ireversibilă și ne îndreptăm spre ultimul obiectiv.

În Podișul Moldovei, în partea de nord-vest a județului Iași, la circa 63 de kilometri de municipiul Iași, în zona

de contact a masivului Dealul Mare-Hârlău cu Șaua Ruginoasa – Strunga, este situată localitatea Ruginoasa. În epoca medievală, Șaua de la Ruginoasa era o bună trecere dinspre Iași spre Valea Siretului și de aici spre Baia, Suceava sau spre munți. Prin mijlocul așezării, trecea drumul principal care făcea legătura dintre partea de răsărit cu cea de apus a Moldovei. Oastea în timp de război sau populația în timp de pace își găseau drum pe aici.

Așezat pe drumul comerțului și al poștalioanelor domnești, satul a fost loc de staționare pentru negustorii și căraușii care transportau mărfuri.

În anul 1811, marele vistiernic Săndulache Sturdza, căsătorit cu Ecaterina, fiică a domnitorului Dimitrie Moruzi, s-a ambiționat să realizeze, la Ruginoasa, o adevărată reședință domnească. A adus piatră de la Repedea, a angajat meșteri și a construit un palat cu etaj, biserică, acareturi, zid înconjurător cu bastioane și poartă de cetate, iar în jur un parc imens¹².

În locul curților vechi, cu pereții din vălătuci, cum se făceau odinioară, cu cerdac din lemn și cu acoperișul din șindrilă, logofătul ridică un mare palat, cu două nivele, ca în târgul Iașului, după planurile unor meșteri străini. Astfel, vechea casă boierească de pe moșia Ruginoasa, căreia mai târziu i s-a atribuit, în mod justificat, denumirea de palat, a fost supusă, în două etape, unor transformări radicale în decursul primei jumătăți a secolului al XIX-lea.

Proprietarul Ruginoasei a adus în țară, cu cheltuiala sa, un grădinar neamț, Mehler,¹³ pe care l-a însărcinat cu amenajarea și întreținerea parcului din jurul casei boierești¹⁴.

Săndulache Sturdza și-a croit un parc la Ruginoasa, cu alei nisipite și prunduie, cu multe specii de copaci, unii aduși de la moșiile de la munte, a sădit copaci și tufari și tot felul de plante decorative, pe care un grădinar de la Viena, meșter în întocmirea parcurilor și grădinilor, le-a potrivit dând un aspect frumos. Tot în parc a mai făcut și un iaz mare, în jurul căruia a sădit sălcii plectoase. Vremurile medievale erau trecute atunci când Săndulache Sturdza a zidit curtea cea mare din Ruginoasa, meterezele de apărare, cât și stilul gotic în care și-a zidit casa, având doar rol decorativ. Ca stil, palatul gotic de la Ruginoasa „nu-și avea pereche, în toată Moldova, decât cu cel de la Miclăușeni în ținutul Romanului, și care tot așezare sturdzească era. Ca măreție și bogăție doar Stânca lui Roznovanu, de lângă Iași, sau castelul lui Ghica, de la Comănești, îl întreceau”¹⁵.

Palatul, descris cu mult entuziasm de către C. Negruzzi și George Sion, era în stil gotic decadent, cu geamuri și uși în ogivă, cu patru fațade și peroane, în mijlocul unui parc imens.

Castelul era o clădire cu etaj, cu cele patru fațade aproape simetrice cu peroane drepte și balcoane pe toate laturile, pe vremuri fiind dominat și de patru turnulețe. Suplu și somptuos, el era socotit și un loc care aducea ghinion din cauza unei drame petrecute aici, Marghiolița Sturdza, stăpâna castelului, cunoscută pentru aventurile

sale amoroase, fiind răpită de viitorul ei soț, Nicolae Roznoveanu, cu prețul uciderii fiului vitreg al Marghioliței, Săndulache Sturdza. Costache Sturdza, soțul înșelat, nu și-a plâns propriul fiu, cât a plâns după soția sa¹⁶.

În 1857, vornicul Alexandru Sturdza, fiul logofătului Costache Sturdza, a ipotecat-o pentru un împrumut de 60 000 galbeni, la Banca Națională a Moldovei, pe timp de 17 ani.

Neplătind ratele la timp, moșia și palatul au fost scoase la vânzare, prin licitație și, la 13 ianuarie 1862, Curtea de Întărituri de la Iași a confirmat depunerea, făcută de Alexandru Ioan Cuza, a sumei de 52 011 galbeni, iar la 16 aprilie 1862, după îndeplinirea tuturor formalităților, moșia a trecut în proprietatea lui Cuza.¹⁷

În același an, la 20 aprilie/2 mai, din Iași, Cuza scrie lui Vasile Alecsandri: „Am devenit proprietarul Ruginoasei”. Prețul la licitație s-a ridicat la 102 000 ducăți, plus falsele cheltuieli si ființă nu a avut toți banii, rămânând dator, roagă pe Vasile Alecsandri, numai dacă poate, să-i restituie cei 9 000 ducăți împrumutați, dar fără să facă vreun sacrificiu¹⁸.

Între anii 1862-1864, cât au durat lucrările de restaurare, reamenajare a castelului, Elena Doamna obișnuia să vină destul de des la Ruginoasa, pentru a-și pune pecetea gustului ei în toate. Atunci a reabilitat și înnobilit întreg ansamblul: palat, anexe, parc, împrejmuire de contur cu turn de boltă de intrare și donjoane de colț, cu mobilier și candelabre frantuzești, cu scară din alamă și oțel – cu trepte din stejar.

În primăvara anului 1864, au fost finalizate lucrările de reparație și amenajare a castelului și Principele Alexandru și Elena Doamna au hotărât, cu prilejul zilelor de Paști, să facă inaugurarea. Paștile din aprilie 1864 au fost cele mai frumoase zile pe care le-a trăit Ruginoasa vreodată, de parcă se întorsese vremurile lui Săndulache Sturdza, bătrânul logofăt.

Moșia și palatul de la Ruginoasa au fost lăsate prin testament, de către domnitor, fiilor săi, Alexandru și Dimitrie.¹⁹

Fiul mai mare, Alexandru Cuza, s-a căsătorit în anul 1889 cu Maria Moruzzi (1863-1921), fiica lui Alecu Moruzi (primar al orașului Galați) și a Adelei Sturdza și a plecat în călătorie de nuntă la Madrid. Acolo s-a îmbolnăvit de ftizie și i-a făcut testamentul în favoarea soției sale, murind apoi la puțin timp în anul 1890. Cei doi soți fuseseră căsătoriți doar șase luni.

Existând neînțelegeri cu nora sa, Doamna Elena Cuza a părăsit palatul și s-a stabilit la Iași, unde a devenit membră fondatoare a Spitalului de copii “Caritatea”, căruia i-a dăruit suma de 5.000 de lei, casele din Strada Romană și o cotizație anuală de 25.000 de lei. Apoi s-a mutat în anul 1903 în orașul Piatra Neamț, unde a locuit într-o casuță modestă, dedicându-se operelor de binefacere.

După anul 1890, fosta soție a fiului lui Alexandru Ioan Cuza, prințesa Maria Moruzzi, ultima proprietară a palatului, a dus la București mobilierul și unele obiecte, care se aflau în interior, acestea fiind recuperate ulterior

de către diverse muzee. Pe de altă parte, istoricul George Brătianu, născut la Ruginoasa, în urma idilei dintre principesa Maria Cuza și I. C. Brătianu, a devenit și el proprietar al unor mobile din castel, pe care le-a transportat la Iași, în fostele case Pogor. Parte din aceste obiecte au fost recuperate de către Muzeul „Unirii” din Iași, unele ajungând și la Ruginoasa. Maria Moruzzi a fost dată în judecată de Doamna Elena Cuza și în urma pierderii procesului, a părăsit Palatul de la Ruginoasa. Ca urmare a dispozițiilor testamentare ale lui Alexandru Ioan Cuza, moșia și palatul de la Ruginoasa au fost donate Spitalului “Caritatea” din Iași, ce a amenajat în palat un spital de copii “Cuza-Vodă”. O parte din mobilier a fost donat Muzeului Militar.

În cursul Primului Război Mondial, Palatul de la Ruginoasa a servit ca spital militar. Începând din 1936, el a intrat în proprietatea Regiei C.F.R., care a amenajat aici un spital T.B.C. Degradarea edificiului începută după transformarea acestuia în spital a fost accentuată de cel de-al Doilea Război Mondial.

Palatul a fost grav avariat de luptele purtate în apropiere în perioada celei de a doua conflagrații mondiale, rămânând doar câteva ziduri de incintă și bucăți ruinate de pereți. În următorii 20 de ani, ruinele au stat în ploaie și zăpadă, iar locuitorii au luat piatră din ruine. Complexul de la Ruginoasa a fost reconstruit în perioada 1967-1978, fiind refăcut palatul propriu-zis, o parte din zidul de incintă și doar un bastion în partea de nord-vest. S-a reușit integrarea în ansamblul muzeistic a doar 13 ha din cele 27 ha pe care le avea inițial domeniul. Din cauza penuriei de fonduri, materialele folosite la restaurare au fost de proastă calitate.

Lucrările de restaurare au fost abandonate în 1979, din cauza desființării Direcției Monumentelor Istorice, constructorii nemaiprimind fonduri pentru a mai executa celelalte 33 de elemente prevăzute în planul de restaurare inițial. Lucrările de amenajare au fost efectuate parțial sau chiar s-a renunțat la unele dintre ele. Centrala termică nu s-a mai finalizat, țevile de apă caldă și rece au fost introduse în ziduri neizolate, nu s-a mai realizat o sursă proprie de apă curentă etc. În anul 1979 s-a încercat amenajarea aici a unui muzeu de istorie.

În 1982, s-a amenajat Muzeul Memorial „Al. I. Cuza”, cu multă trudă și demersuri obositoare din partea specialiștilor din cadrul Complexului Național Muzeal „Moldova” Iași, inaugurarea noului muzeu fiind tacită, istoricii au venit la Ruginoasa doar ca să deschidă o expoziție permanentă²⁰.

În urma unui proiect de reabilitare, printr-un program de restaurare, finanțat de guvernul României, începând cu luna octombrie 2008, palatul s-a aflat, pentru o perioadă de aproximativ treizeci de luni, într-un proces de consolidare-restaurare, reamenajare, fiind închis publicului vizitator. După doi ani de la începerea lucrărilor, în anul 2010, a avut loc recepția oficială a lucrărilor la **palatul domnitorului Al. I. Cuza din comuna Ruginoasa**. Deși nu era prinsă în proiectul inițial, a fost reorganizată din punct de vedere peisagistic și curtea palatului.

Lângă biserica ridicată de Sturza, la 1811, în stil neoclasic, se află mormântul Soltanei Cuza, mama domnitorului, ale cărei oseminte au fost strămutate de la Galați, precum și cenotaful domnitorului Alexandru Ioan Cuza. Traseul nostru prin Moldova lui Alexandru Ioan Cuza se încheie aici, rămânând, cu siguranță, și alte locuri care poartă memoria primului domnitor al Principatelor Unite.

Note:

¹ *Ibidem*, p. 490; Valentin Negre, *Bârlad, 15 noiembrie 2003: Cuza s-a întors acasă*, în “Părerii tutovene”, nr. 741, 18-22 noiembrie 2003, p. 1-2.

² Costin Clit, *O legendă locală: Casa Cuza din Bârlad*, în „Prutul - revistă de cultură-Huși”, Serie nouă, Anul VIII (XVII), Nr. 2 (62), 2018, p. 255.

³ “Vremea nouă”, 12 aprilie 2010, <http://www.ziare.com/constantin-constantinescu/vaslui/casa-cuza-din-barlada-trecut-in-patrimoniul-national-1265182>

⁴ Mihalache Marin, *Cuza-prințul unirii*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2006, p. 9.

⁵ <https://justitiecurata.ro/vaslui-palatul-elenei-cuza-de-la-solesti-in-prag-de-colaps-imobilul-a-fost-retrocedat-dupa-14-ani-de-procese-si-ar-putea-fi-restaurat-pe-fonduri-europene-in-colaborare-cu-primaria/>

⁶ Necrolog din „L'Étoile du Danube”, nr. 17 din 16 februarie 1857, D.A. Sturdza, *Acte și documente relative la istoria renascerei României*, vol. III, București, 1889, p. 1053.

⁷ Ion Mitican, *Palatul din Iași al Marilor Uniri*, Editura Tehnopres, Iași, 2007, p. 17-21.

⁸ *Ibidem*, p. 39-46.

⁹ Lucia Borș, *Doamna Elena Cuza*, Editura Pelendava, Craiova, 1992, p.67.

¹⁰ Sorin Iftimi *Heraldică și arhitectură*, în „Monumentul”, VII, Iași, Ed. Fundației Axis, 2006, pp. 500-502.

¹¹ Dan Berindei, „Palatul Cuza” din Iași și proprietarii săi din secolul XIX, în „Buletinul Monumentelor Istorice”, XL, 1971, nr. 1, p. 52.

¹² Cf. Alexandru Arbore, *op. cit.*

¹³ Theodor Râșcanu, *Povestea unui castel blestemat - Cuza la Ruginoasa*, Ediție îngrijită de Boris Crăciun, Editura Portile Orientului, Iași, 2002, p.7. „Grădinarul neamț” era plătit în anul 1824 cu 108 lei pe lună, vezi George Sion, *Proză. Suvenire contimporane*, București, 1956, p. 443.

¹⁴ Impresionat de aspectul parcului, George Sion remarca în memoriile sale că era foarte întins, cu alei amenajate, arbori roditori și partere cu flori, executate cu gust - G. Sion, *Proză. Suvenire contimporane*, ediție îngrijită cu un studiu introductiv, glosar și note de Radu Albala, București, E.S.P.L.P., p. 444.

¹⁵ Theodor Râșcanu, *op. cit.*, p. 10.

¹⁶ Dan Bogdan, Viorel Știrbu, *Pe urmele lui Alexandru Ioan Cuza*, Editura Sport-Turism, București, 1985, p.142.

¹⁷ Adrian Macovei, *op. cit.*, p. 284.

¹⁸ *Scrisori către Vasile Alecsandri*, Colecția Marta Anineanu, Editura Minerva, București, , 1978, p. 157.

¹⁹ Cf. N.A.Bogdan, *Orașul Iași: Monografie istorică și socială, ilustrată*, Editura Tehnopres, Iași, 1997, p. 438.

²⁰ Lucia Borș, *op. cit.*, p. 239.

PROIECTE ROMÂNIA – REPUBLICA MOLDOVA

Galați-Cahul

Centrul Cultural Dunărea de Jos a obținut o finanțare din partea Administrației Fondului Cultural Național pentru proiectul „Jocul popular autentic din Lunca Prutului Inferior”. Proiectul se axează pe informarea, documentarea și consemnarea dansurilor populare tradiționale, precum și a elementelor specifice zonei de proveniență, urmând a se finaliza cu editarea unei culegeri de dans popular și realizarea unor spectacole, în Galați și în Republica Moldova.

Având în vedere relațiile de colaborare existente între instituțiile de cultură de pe cele două maluri ale Prutului, s-a cooptat ca partener pentru cercetarea ce va fi efectuată pe parcursul anului 2020 în Raionul Cahul și/sau Cantemir, Republica Moldova, Consiliul Raional Cahul, Secția Culturală.

Proiectul reprezintă o posibilitate de reconstituire, valorificare și promovare a tradiției populare din zona Raionului Cahul, dar și o posibilitate de evidențiere a potențialului etnocultural al regiunii studiate.

În cadrul proiectului se va constitui o arhivă comună etnofolclorică și etnocoreografică a elementelor studiate/cercetate în cadrul proiectului, se vor realiza materiale de promovare (afișe, invitații, benner, culegere de dansuri populare), se va realiza un spectacol de final de proiect, grupurile invitate beneficiind de cazare și masă pe perioada deplasării.

Elementele comune care definesc zona etnografică și culturală a sudului Moldovei au determinat Centrul Cultural „Dunărea de Jos” ca în anul 2007 să deruleze un proiect cu finanțare europeană transfrontalier, cu partener Rep. Moldova, care a dus la construirea Muzeului Satului „Petru Caraman” situat în zona protejată Pădurea Gârbovele, unde au fost reproduse gospodăriile tradiționale din zona Dunării de Jos și s-a realizat o copie a gospodăriei specifice orașului Cahul, aflată în conservare în cadrul Muzeului Tinutului Cahul. Colaborarea dintre cele două orașe a continuat cu un proiect „Costumul popular, unitate și varietate la Dunărea de Jos” prin care s-au identificat elementele comune ale portului tradițional și cu un proiect care a avut ca scop valorificarea obiceiurilor de primăvară de pe cele două maluri ale Prutului.

Editura Centrului Cultural „Dunărea de Jos” 2018

CAHUL

Istorie și Tradiție

În anul 2018, un alt demers comun a dus la editarea albumului *Cahul, Istorie și Tradiție*, proiect realizat de Centrul Cultural „Dunărea de Jos” în parteneriat cu Primăria Cahul, Consulatul General al României la Cahul, R. Moldova și Universitatea „Bogdan Petriceicu Hașdeu” Cahul, care, prin cercetarea realizată atât în Galați, cât și în Cahul, și-a propus valorificarea și promovarea bogăției tradițiilor și obiceiurilor din această zonă, dar și punerea în valoare a elementelor istorice și culturale comune, care s-au regăsit în paginile albumului.

„PANORAMA COMUNISMULUI ÎN MOLDOVA SOVIETICĂ”

Acesta este titlul volumului coordonat și editat de Liliana Corobca, apărut în 2019, la Editura Polirom. Volumul conține 862 de pagini și cuprinde 37 de lucrări scrise de specialiști în diferite domenii, binecunoscuți în Republica Moldova. Selecția acestora a fost făcută de Liliana Corobca, cu multă atenție, urmărind să fie cei mai reprezentativi din domeniul respectiv.

Liliana Corobca, s-a născut în anul 1975, în satul Săseni, raionul Călărași, Rep. Moldova. A absolvit Facultatea de Litere în Moldova (1997) și este doctor în Litere la Universitatea din București (2001). A fost cercetător științific la Institutul de Istorie și Teorie Literară G. Călinescu din București (2002-2011) și cadru didactic universitar la București.

Dar este și editor, expert în domeniul Exilului românesc și cercetător la *Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc* din București (din 2014). În cadrul acestui institut, a coordonat mai multe proiecte, științifice sau editoriale, pe teme legate de istoria comunismului.

Cartea este prefată de Radu Preda, președintele executiv al acestui institut. În această prefată, autorul face câteva precizări interesante: „La trei decenii de la căderea simbolică a comunismului în majoritatea fostelor țări captive lagărului sovietic, un interval, care multora le pare destul de lung încât să motiveze indiferența și chiar uitarea, avem nevoie mai mult decât oricând de instrumente de lucru, care să ne ajute pe noi și generațiile viitoare în procesul de înțelegere a mecanismelor teroriei declanșate în numele unei idei aparent generoase. Cercetarea fundamentală a perioadei comuniste și a urmărilor toxice ale

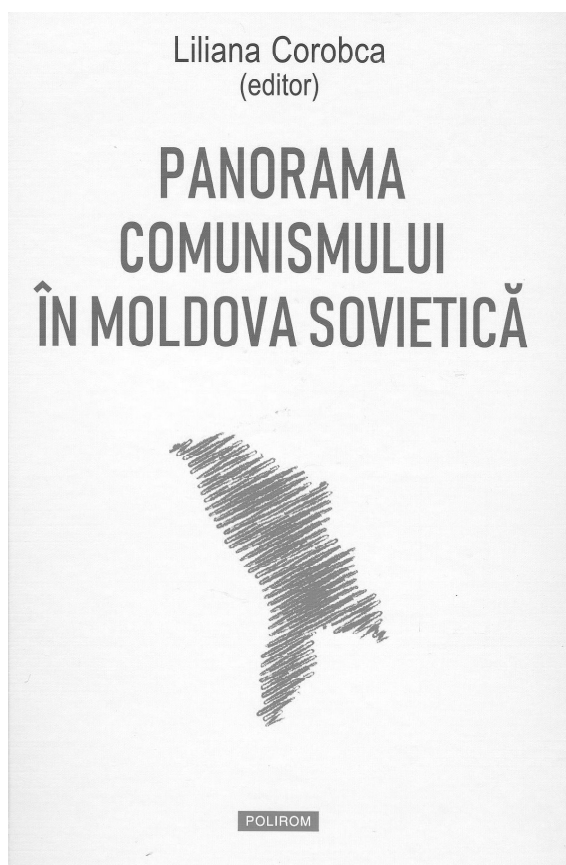
acesteia nu reprezintă doar o reverență față de milioanele de victime, de deținuți politici, de internați în lagăre de muncă sau deportați, față de copiii excluși sociali pe motiv de origine *nesănătoasă* a părinților sau față de cei uciși la propriu în căminele-spital. Interesul pentru trecutul dictatorial este o investiție urgentă, riguroasă și indispensabilă în viitor.”

Liliana Corobca a preluat din mers conceptul și l-a aplicat cu maximum de creativitate și cu foarte multă muncă. Ceea ce a rezultat este, pentru moment, fără egal: o panoramă în sensul strict al termenului. Ea acoperă mai toate domeniile relevante: de la stadiul bibliografic actual la istoria politică, de la metodologie la artă și de la propagandă la spionaj, de la literatură la arhitectură și de la știință la presă”¹.

În *Nota asupra ediției*, autoarea avea să facă anumite precizări legate de modul cum a coordonat această ediție: „La elaborarea proiectului pot fi evidențiate două etape

importante: cea de identificare a temelor și a autorilor și cea de redactare a lucrărilor, care include și comunicarea cu autorii în vederea unor adăugiri, a unor note, traduceri”².

În proiect s-au implicat reputați specialiști din diverse domenii, profesori universitari, intelectuali apreciați și respectați în Republica Moldova și în străinătate. Autoarea acestei note avea să facă o remarcă interesantă: „La 30 de ani de la căderea regimului comunist în România, încercăm să aflăm, și prin intermediul acestui proiect, despre ce ne desparte. Prin politicile sale profund românofobe, comunismul a pus un zid înalt, cât 46 de ani (1945-1991), izolând și îndepărtând România de Basarabia. Deși le-am propus autorilor (36 la număr) să vină cu sinteze, cu introduceri în subiectele abordate, ei au mers mai departe, au făcut analize, au prezentat documente inedite, au aprofundat

anumite subiecte, cât le-a permis spațiul destul de limitat. Am convenit ca la sfârșitul fiecărei teme să existe și câteva repere bibliografice, pentru cititorii care ar dori să aprofundeze un domeniu. Fiind vorba de o sinteză, subiectele, foarte generale, nu puteau fi epuizate în 20 de pagini. La sfârșitul cărții se regăsesc toate sursele citate de autori. O asemenea carte este ca un spectacol de teatru, când alături de actorii principali, o întreagă echipă lucrează pentru ca piesa să bucure ochiul spectatorului, în cazul nostru, ochiul cititorului”³.

Cred că este necesar să consemnez câteva din cele 36 de lucrări din volum:

- **Larisa Noroc**-Procesul de integrare a Basarabiei în cadrul României Mari
- **Mariana Tăranu**-Basarabia în perioada primei ocupații sovietice
- **Silviu Andrieș-Tabac**-Simboluri de stat ale RSSM, stema, steagul, imnul
- **Ruslan Sevcenco**-Opoziția și rezistența față de puterea sovietică din RSSM
- **Nicolae Fuștei**-Viața religioasă în RSSM
- **Ruslan Sevcenco**-Politica lingvistică în RSSM
- **Demir Dragnev și Ion Valer Xenofontov**-tiința în RSSM (1945-1991)
- **Liliana Rotaru**-Politica sovietică în domeniul învățământului superior
- **Demir Dragnev și Ion Valer Xenofontov**-Istoricul în RSSM
- **Silvia Grossu și Mihai Lescu**-Mas-media din RSSM în perioada postbelică
- **Maria Sleahțișchi**-Literatura în comunism
- **Eugen Lungu**-Politica editorială
- **Iurie Colesnic**-Viața teatrală într-un regim totalitar (1933 - 1991)
- **Ana Maria Plămădeală**-Cinematografia din RSSM, un genocid cultural
- **Victor Ghilaș**-Muzica în Moldova socialistă
- **Vladimir Bulat**-Pictura în RSSM
- **Dumitru Rusu**-Arhitectura socialistă în RSSM
- **Svetlana Cebotari**-Relațiile moldo-române

în perioada 1945-1990

· **Nicolae Enciu** - O cronologie a comunismului moldovenesc

· **Anatol Petrencu**-Republica Moldova după dispariția URSS

Această carte este deosebit de importantă prin tratarea unor subiecte legate de perioada comunistă din Basarabia și scoate la iveală multe din acțiunile comuniste, care au încercat să scoată în evidență că basarabenii nu sunt români și au origine slavă.

Trebuie făcută și precizare că **Liliana Corobca** este autoarea unei cărți intitulată „**ILUZIA CRISTALIZĂRII, COMUNISM, EXIL, DESTINE**”, apărută în 2019, la editura Corint. Este un dialog cu **Radu Negrescu-Suțu**.

La sfârșitul volumului Radu Negrescu-Suțu, avea să mărturisească: „Am avut plăcerea să o cunosc pe Liliana Corobca la un simpozion organizat chiar de domnia sa, în 2015, la sediul Jockey Clubului din București, cu ocazia omagiului adus atunci scriitorului Paul Goma. Propunerea a venit din partea dânei și cum moldovenii între ei dau de obicei dovadă de curtoazie și solidaritate, furlandisindu se nevoie mare

cu aceste obiceiuri strămoșești, am decis să accept”⁴

Cred că cele două volume menționate sunt interesante pentru a fi citite ca o informație deosebit de interesantă legată de istoria noastră, a românilor.

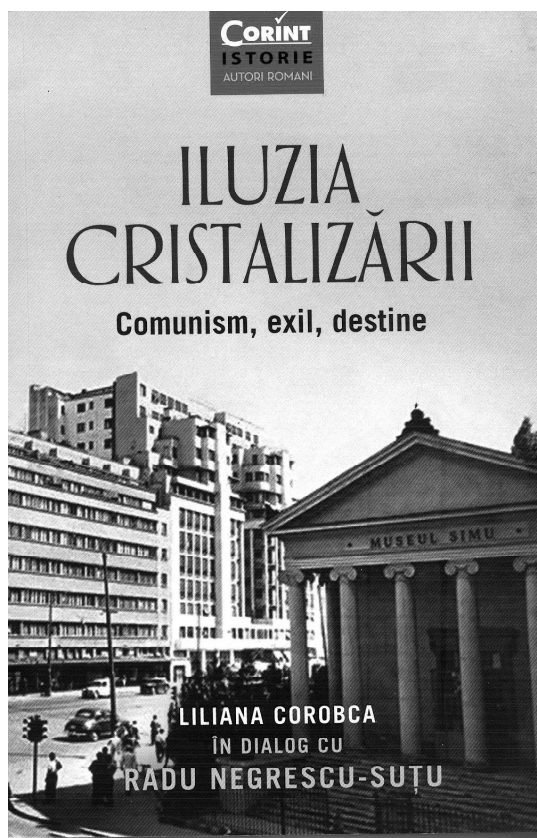
Note:

¹ Liliana Corobca, *Panorama comunismului în Moldova sovietică*, Ed. Polirom, 2019, pag. 8

² *Ibidem*, pag. 10, „**PANORAMA COMUNISMULUI ÎN MOLDOVASOVIETICĂ**”

³ *Ibidem*, pag. 11

⁴ Liliana Corobca în dialog cu Radu Negrescu-Suțu, *Iluzia cristalizării, comunism, exil, destine*, Ed. Corint, 2019, pag. 473

MUZEUL MEMORIAL „ALEXANDRU DONICI”

Localitatea **Donici** se află într-o zonă care va fi protejată în cadrul unui viitor Parc Național Orhei (care va cuprinde 14.000 ha.), înconjurată de dealurile împădurite (Hârtopul, Teleșeu, Voloaca), pe valea Teleșeului, la 25 km. de Orhei și 37 km. de Chișinău. Așezarea este mărginită cu livezi și vii dar și cu trei frumoase lacuri care îi conferă o priveliște cu totul specială.

Denumirea localității

Cu o populație ce nu depășește 1.000 locuitori, comuna este racordată la gaze, copii învață într-un gimnaziu ce poartă numele „Alexandru Donici” și beneficiază de o grădiniță și o bibliotecă. Satul **Donici** este atestat documentar sub denumirea „Bezin”, din 4 mai 1436. Denumirea „Bezin” vine de la râul din apropiere, dar localitatea a mai purtat și numele „Stanca”, care provenea de la „Izvorul Stanca”, amenajat de familia Donici. Din acest motiv, partea din vale a localității purta denumirea „Bezin”, iar partea de sus, din preajma izvorului, „Stanca”. Denumirea „Donici” a satului, survine la 27 august 1966, cu prilejul împlinirii a 160 de ani de la nașterea fabulistului Alexandru Donici. Tot cu acest prilej, în conacul familiei Donici, în care funcționa o școală, s-a deschis o sală expozițională care reprezenta un prim pas pentru deschiderea unui muzeu. După anul 1971, când s-a construit o școală în localitate, au început lucrările de restaurare a conacului Donici. Dintre personalitățile din ramura fabulistului Alexandru Donici, merită a fi semnalat pravilistul **Andronache Donici** (1760-1829), cel mai de seamă jurist pe care l-au avut Țările Române în primele decenii ale sec. al XIX-lea. A urmat „Școala Domnească” din Iași, devenind un autentic poliglot, având posibilitatea de a acumula cunoștințe în jurisprudență. A pregătit și tipărit la Iași în 1814 o lucrare caracterizată ca fiind o: „Adunare cuprinzătoare în scurt din cărțile împăraștilor Pravile spre înlesnirea celor ce să îndeletnicesc întru învățătura lor cu trimitere către titlu, capul și paragraful împăraștilor Pravile.” Cartea a servit ca îndrumar pentru judecători până la editarea „Codului Calimache” la 1 septembrie 1817, fiind editată de mai multe ori și tradusă chiar în rusește. „Codul Calimah”, cunoscută și sub denumirea de „Condică țivilă sau politicească a Principatului Moldovei”, a fost alcătuită de Andronache Donici, Cristian Flechtenmacher și alții, constituind fără îndoială cea mai științifică colecție de legi în anele

legiurilor vechi românești, apreciată și de universitățile apusene. „Manualul lui Donici”, cum era denumită lucrarea învățatului jurisconsult Andronache Donici, protejatul Mitropolitului Veniamin Costachi, a funcționat cu putere de lege până la 1 iunie 1928 în Basarabia, reglementând dispozițiunile de drept civil și penal, continând și unele reguli privitoare la „daraverile comerciale” și la „iconomicosul faliment”. În istoria literaturii române, un loc aparte aparține fabulistului **Alexandru Donici**, care se naște la conacul familiei Donici din Bezin (Donici), în data de 19 ianuarie 1806.

După terminarea cursurilor la liceul militar din Sankt-Petersburg (1825), Alexandru ocupă un post de funcționar până în anul 1835, când se mută la Iași. Viața culturală din capitala Moldovei îi stimulează preocupările literare și în anul 1837 publică în traducere poemul lui Pușkin, intitulat „Tiganii.” Celebrele fabule le publică în perioada 1840-1842. „Satirele” lui Antioh Cantemir le va traduce în colaborare cu C. Negruzzi în anul 1844. Bucurându-se de un mare prestigiu în societatea ieșeană, va fi numit alături de C. Negruzzi și Gheorghe Asachi la conducerea Teatrului Național din Iași. A decedat la Piatra Neamț, unde a fost înmormântat la 21 ianuarie 1865, departe de casa părintească. Societatea „Junimea” a decis în prima ședință din 19 octombrie 1865, care a avut loc la V. Pogor, să publice trei lucrări importante cu litere latine: „Cronicarii Români”; **O Antologie de Poesii Române**; și „Noul Testament”. Pentru a susține tipografia în vederea publicării acestor lucrări, s-a decis o „cotizațiune mensuale” a membrilor acestei societăți, printre care au figurat: Teodor Rosetti (5 galb); P. P. Carp (10 g.); V. Pogor (15 g.); L. Negruzzi (2 g.); I. Negruzzi (2 g.); G. Racoviță (2 g.); T. Maiorescu (15 g.), etc. Suma colectată a fost de 61 galbeni pe lună. În a doua ședință a Societății „Junimea”, care a avut loc la T. Maiorescu în data de 26 oct 1865, s-a decis a se citi poeziile ce au fost propuse a fi incluse în antologie. I. Negruzzi a citit fabulele lui **Alexandru Donici**; Schilety pe V.

Alecsandri; T. Maiorescu pe D. Bolintineanu și V. Pogor pe Văcărescu. I. Negruzzi a ales următoarele fabule ale lui Alex. Donici pentru a fi publicate în antologie: „Lupul și cucul; Momița și două mâțe; Racul, Broasca și știuca”. „Fabulele” scrise de Alexandru Donici, cât și viața acestuia, au constituit un bun prilej

pentru George Sion (1822-1892) să le prezinte sub forma unui discurs de intrare ca membru al Societății Academice Române în anul 1868, la numai trei ani după decesul fabulistului. Această alegere nu este întâmplătoare, pentru că el însuși fiind din Herța, avea să scrie cu multă sensibilitate în anul 1857 poezia „La Basarabia”, în care se remarcă o profundă durere pentru acest ținut pierdut: „Fost-ai fost înstrăinată, dulce soră-a țării mele ! Legi străine suferita-i, limbi străine te-au domnit, Ți-ai dus viața-n întuneric, ca un nor pe după stele Și tu, totuși, ai trăit!”

La 100 ani de la anexarea Basarabiei, Sever Zotta face o analiză referitoare la nobilimea din Basarabia. Autorul acestui studiu face o remarcă în introducere, demnă de a fi citată: „România e o țară care nu suferă tocmai de hipertrofie naționalistă, însă, ca toate popoarele care nu sunt menite a pieri, are și ea punctul ei de onoare neîndurând atingerea ei care poate veni chiar din partea celui mai puternic vecin, care prin întâmplare este și cea mai mare Împărăție a lumii... Sentimentul național nu exista, în mod conștient, ca idee, pe când factorii determinanți ai mentalității strămoșilor noștri erau în primul rând credința, apoi buna stare materială și în fine tendința de diferențiere socială”. Analizând arborele familiei Donici, cu cele două ramuri care duc fie la fabulistul Alexandru Donici, fie la Samaranda Donici, mama lui Costache Negri, putem constata o abundență de titluri boierești acordate în Moldova unei singure persoane în sec. al XVII–XVIII-lea și o reducere a acestora după 1812 în Basarabia. După anul 1812, Basarabia a păstrat pentru o scurtă perioadă de timp vechile privilegii sociale. După o verificare a pretențiilor boierimii rămase în Basarabia, privind statutul ereditar de nobil dovedit cu hrisoave ale Divanului domnesc din Moldova, au fost emise titlurile cu prerogative legale. Titlurile conferite erau de două feluri: simpli curteni (dvoreni) și kneaz, lipsind gradele intermediare. Din a doua categorie erau la început numai două familii: Cantacuzino și Moruzi. Lipsa acestor gradații intermediare cu siguranță au jignit multe familii din fosta nobilime a Moldovei precum: Buhuși, Balș și **Donici**. Nobilimea de origine

moldovenească din Basarabia, care era înscrisă până la data de 1 ianuarie 1909, deci după aproape 100 ani de la răpirea Basarabiei, era de numai 191 familii din cele 456 familii nobile existente la acea dată în Basarabia. Diferența de 265 familii reprezenta

Conacul familiei Donici

înnobilarea unor familii de altă origine decât cea română. Lista nobilimii de sorginte română din Basarabia, prezentată de Sever Zotta, este redată în ordine alfabetică, unde găsim trei nobili din familia Donici:

- 43. Donici Iordachi, înscris în anul 1821 în cartea 6, originar din Moldova
- 44. Donici Matei, înscris în anul 1821, în cartea 6, originar din Moldova
- 51. Donici Niculai, înscris în anul 1851, în cartea 1, originar din Moldova. În aceeași perioadă în Moldova, „căftănirea” boierilor era atributul domnitorului care aplica o politică foarte diferită de la domnitor la domnitor. Sub domnia lui Ioan Sandu Sturdza Vodă (1822-1829) se simte o trezire a simțului adormit al instinctului de clasă după devastarea Moldovei de către mișcarea eteristă. Istoricul Gh. Ghibănescu este cel care semnalează lista întocmită de boierul Gh. Rășcanu, cu numele tuturor celor „căftăniți” de domnitor, cu indicarea zilei, unde în numai 14 luni, numărul celor „căftăniți” au ajuns la 454 persoane. Domnul Moldovei a avut permanent acest privilegiu de a „boieri” supuși săi, care conform cronicarilor, a înălțat sau a degradat neamul multor familii de moldoveni. Din această listă era firesc să nu lipsească și familia Donici, care apare cu următoarele

date când s-a realizat „căftănirea”:

- 21 ianuarie 1823 - **Andronachi Donici** - comis
- 25 februarie 1823 - **Iordachi Donici** - agă
- 16 decembrie 1823 - **Vornicul Andronachi**

Donici - vel logofăt.

Acest ritm alert de înnobilare făcut de Vodă Sandu Sturdza a nemulțumit pe mulți boieri, care s-au văzut alături de meseriași și slugi boierești ridicați la rang de boier, de la treptele inferioare (precum D. Urzică, făcut din cojocar, stolnic). Protestul celor 23 boieri de primă mărime, printre care era și Gh. Donici, adresat Porții, l-a determinat pe domnitor să înceteze acțiunea de „căftănire”. Din analiza efectuată asupra listei, se poate constata faptul, că numai în Postul cel mare și în sărbătorile de Paști nu se organiza

orașul Eșii; are moșia Voloavile de pe stânga Prutului”.

Conacul familiei Donici și izvorul „Stanca”

Era firesc ca pe moșia pe care o deținea Dimitrie Donici în ținutul Orheiilor, să aleagă un loc favorabil pentru a construi un conac. La alegerea acestei locații, boierul Donici a ținut cont de cel puțin trei criterii: primul poate a fost cel de abeneficia de izvoarele din amonte de conac, al doilea criteriu posibil era cel legat de codrii care înconjurau zona, și nu în ultimul rând apropierea de cele trei iazuri, care puteau furniza pește suficient.

Construcția conacului a fost finalizată se pare, în anul 1800, de către Dimitrie (1773-1819) și Elena Donici, părinții fabulistului Alexandru Donici. Planul casei așa

cum rezultă din schița elaborată la 14 mai 1973 de către un institut de proiectări, reprezenta situația reală a conacului la data respectivă și a constituit punctul de plecare pentru restaurarea conacului în vederea înființării unui **Muzeu memorial Donici**. Planul a fost reactualizat după realitatea din anul 2012, prin reevaluarea unor pereți despărțitori și adăugarea cerdacului, inexistent în vechea schiță. **Anexa II. Conacul Donici** are o suprafață totală construită de 203,5 mp., din care cerdacul ocupă o suprafață de 64 mp. Muzeul memorial Donici deține un număr de **8 camere**, dintre care patru sunt destinate exponatelor.

Casa mare

ceremonia de acordare a unui titlu boieresc. O altă sursă demnă de semnalat pentru descifrarea arborelui familiei Donici o constituie „Vidomstie de boierii Moldovei aflați în țară la 1829”, care a fost prezentată pe ținuturi de Alexandru V. Perietzianu-Buzău în „Arhiva Genealogică” din 1994 și 1995. Referitor la Ținutul Botoșanilor, printre boierii de la vornic de obște la ban, îi găsim pe: Gheorghe, Ștefan și Constantin Donici la poziția M16 33. Dintre boierii care nu s-au prezentat pentru a fi înregistrați, din Ținutul Hârlăului, se numără și agă Iancu Donici, „ce se află în Bucovina, încă din anul trecut”, poziția N31 34.

Din condica Ținutului Vaslui, la rubrica boieri de la vel comis la șetrar, figurează la poziția I.13, „Andrunachi Donici, comis, născut în Basarabia, 30 ani, fiul paharnicului Enăcachi Donici; locuiește în

Intrarea în muzeu se face pe sub un portal din lemn sculptat, care amintește de porțile maramureșene. Aleea care duce spre conac este delimitată de tei, care oferă vizitatorilor, atunci când teiul este înflorit, un parfum rafinat și pătrunzător.

- „**Casa mare**”, cum este denumită în Basarabia camera cu obiectele cele mai valoroase și cu care se mândrește basarabeanul când primește oaspeți de seamă, este amenajată cu obiecte de secolul al XIX-lea, din care nu lipsesc superbe covoare basarabene, pianina, masa extensibilă cu scaune și canapea în stilul Napoleon al III-lea—placate cu inscripții metalice, bufetul, un secreter, icoane, sfeșnice din argint și un frumos candelabru amplasat pe o porțiune din tavan pictat cu motive florale.

- „**Biroul scriitorului**”, chiar dacă are o suprafață de numai 10,3 mp., redă atmosfera de intimitate a unui

birou de lucru, fără a omite elementele specifice de confort și utilitate strict necesare unei activități elevate - intelectuale. Din dotarea acestei încăperi trebuie semnalate următoarele elemente: șemineul deasupra căruia este amplasat un ceas de epocă și două sfeșnice, biroul de lucru cu un scaun confortabil tapițat, serviciul de birou marmorat, biblioteca în care se poate observa o colecție de cărți din sec. al XIX-lea, un covor amplasat pe un perete care conferă o ilustrare specifică epocii respective.

- **Celelalte două camere expoziționale** sunt destinate prezentării vieții și activității fabulistului

Alexandru Donici. Sunt ilustrate și momente importante de la deschiderea muzeului din anul 1976.

- „**Cerdacul**” tipic moldovenesc, este generos construit pe toată latura conacului, fiind foarte primitiv și datorită unor fotolii din iedera, care încadrează o masă rotundă de unde nu lipsesc cămile populare, cu care se poate gusta din apa rece de izvor. Sub cerdac, pe fațadă, se află un încăpător „beci” semnalat printr-o clasică boltă închisă cu un grilaj de lemn. Tot sub cerdac pe o porțiune laterală este amenajată o încăpere, care poate constitui un excelent loc de a degusta celebrele vinuri basarabene.

- „**Parcul**” care înconjoară conacul Donici are amenajat un iaz frumos placat cu piatră de râu, care are în apropiere un chioșc înconjurat cu vegetație, găzduind o confortabilă banchetă și o masă pentru a savura o clipă de relaxare în natură, în vederea decantării impresiilor survenite după vizitarea muzeului.

Radu MOȚOC

Petru Botezatu – poetul sudului Basarabiei

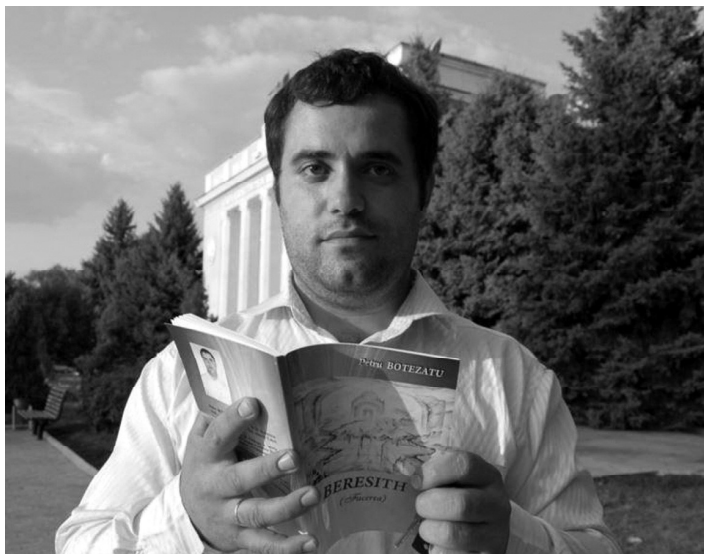
*Ascultă-mă, copile fără mamă și tată,
bătrân orfan al vremilor aceste,
îi voi spune o poveste adevărată,
o izvorâtă din retine poveste,*
(*Beresith*, Petru Botezatu)

Profesor, poet, om de cultură... persoană remarcabilă din sudul Basarabiei. E vorba de Petru Botezatu, scriitor, membru al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova. Născut la 26 decembrie 1984, în satul Andrusul de Sus, raionul Cahul, RM.

O personalitate, care de mic copil a îndrăgit dorul literaturii, și mai ales al poeziei. Căci primul debut al său îl realizează fiind încă elev la școală. Scriind un poem de dedicație marelui poet Basarabean, Grigore Vieru. Apoi, activând în calitate de profesor la Facultatea de Filologie a Universității de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul, implantează în studenții de la litere (și nu doar în ei), nectarul iubirii față de poezie, căci „adevărul poeziei se încearcă cu focul sufletului. Cel care n-are acest foc în suflet, n-are decât să accepte opinia altora” (Rabindranath Tagore: *Ultima poezie*).

În poemele sale, cititorii pot regăsi inima, gândul, dragostea și durerea poetului Petru Botezatu, înfășurată și împresurată cu misterul creației, cum ar fi versurile din poemele: *Beresith*, *Nu tăiai picioarele pădurii*, *În țară Făgărașului*, *E astăzi cea dintâi zi de iarnă*, *Iubeam pădurea*; dorul sau durerea mamei: *Mama, Mama* (populară); etalonul neamului – limba (cea română): *în limba ta*; dragoste: *mă joc de-a iubirea*, *Poezie de dragoste*, *Iubirea*, *Leoaică bătrână*, *Despre iubire*; și nu în ultimul rând, despre Dumnezeu și creștinism: *Cină cea de taină*, *Rugăciune*, *țară mea e o Biserică*, *Ploaia morții* și altele.

Poetul Basarabean Petru Botezatu vine întotdeauna în fața publicului cu o poezie actuală, vie, poezie care doare, sau care mângâie. El nu scrie de dragul scrierii, ci naște un rău de apă vie într-un loc pustiu. Semnează versurile atunci când ele se nasc în gândul și inima lui. Căci scrie ce-i place, ce simte, ce îl doare, ce îl bucură... El încearcă și reușește să pulseze spre cei care citesc, o frântură din lumina dintâi, poem cu poem,

folosind un ton calm și confesiv.

Deși a publicat zeci de volume, Petru Botezatu vine în fața publicului doar cu câteva dintre cărțile sale: *Bolnav de cuvinte*, *A fi...*, *Beresith*, *Eu la plural*, dar nu se oprește, lucrează la un nou volum de versuri, care, probabil va ieși la lumina tiparului în 2020 (pe care îl așteptăm cu nerăbdare).

Ca notă personală: când lecturez versurile poetului, mă iau fiorii, de parcă poetul își scrie ultimul său poem. Căci de fiecare dată depune toate gândurile și dorințele. Evident, ca și cititori, îi putem dori noi realizări, noi volume, și, de ce nu, studierea operelor sale în cadrul manualelor școlare.

*Rămâneți, rămâneți cu bine, prieteni,
noaptea mele se fac tot mai lungi,
soarele pe care îl văd se sparge în mii de scântei
și luna-și scaldă fața în apă tulbure-a nopții,
pe care tremură rar întunecate dungi.*

*Rămâneți cu bine, prieteni, de azi,
drumul meu e tot mai îngust și de-abia
de-mi pot ține pe el pașii mei istoviți
ce-și caută sălașul într-o stea...*

(*Rămas bun*, Petru Botezatu)

România – Moldova : PROIECTE

Cărți fără frontiere, cel mai longeviv proiect între Galați și Cahul, Republica Moldova

În data de 7 februarie 2020 s-a parcurs încă o etapă a proiectului Cărți fără frontiere, inițiat de Consiliul Județean Galați și Centrul Cultural Dunărea de Jos în parteneriat cu Consulatul General al României la Cahul și Direcția de Învățământ.

Pe parcursul celor 4 ani s-au donat către localități și raioane din Republica Moldova, peste zece mii de cărți în limba română. Au fost dotate grădinițe, biblioteci, școli și licee din Crihana Veche, Manta, Alexandru Ioan Cuza, Cahul s.a.

Prin amabilitatea doamnei Consul General Anca Corfu, instituția noastră a donat manuale și volume de beletristică, culegeri și cărți științifice tuturor unităților de învățământ care aveau nevoi în acest sens. Astfel, Centrul Cultural și Consulatul General al României la Cahul au sărbătorit împreună, de patru ani încoace Ziua Culturii Naționale, Ziua Scriitorului, Ziua Mondială a Cărții și Ziua Limbii Române.

„Crug Vespéral”

“...Iar timpul crește-n urma mea ...”
(Glose la genealogia eminesciană)

Comentariile asupra genealogiei eminesciene au o identitate eclectică și un parcurs emoțional. „Conștiința românească - scria G. Călinescu - a voit să dea celui mai mare poet al ei o obârșie fabuloasă”. Criticul - artist adaugă: „De altfel, când e vorba de un mare poet, puțină mitologie nu strică”, consemnând câteva pledoarii dispuse în sinuozități învecinate uneori cu fantezia. Așa cum se știe, s-a valorizat discreția consecventă a poetului - spunea Iacob Negruzzi, redactorul Convorbirilor literare care se bucura de „afecțiunea călduroasă” a lui Eminescu: „el nu vorbea niciodată de sine sau de ai lui”

Totuși, memorialistul Junimii, indisponibil pentru un exercițiu genealogic de hiperexactitate, preia din „sursele” autentice și din cele măsluite, două versiuni (prima - „cu totul imaginară”) despre originea familiei lui Eminescu:

„bunul sau străbunul său ar fi fost turcul Emin. Acest Emin sau Emin-Efendi, cum i s-ar fi zis, ar fi fost un negustor rămas prin Moldova în timpurile când relațiile noastre cu turcii erau mai strânse. Deprins cu noi, el și-ar fi schimbat numele în Eminovici, s-ar fi botezat, s-ar fi căsătorit cu o româncă și s-ar fi așezat mai întâi la Suceava și apoi la Botoșani ...” Acestor enunțuri li se potrivește o axiomă a unui renumit scriitor contemporan: „Cuvântul este o cheie ce nu se potrivește la orice broască, iar când se deschide o ușă, nu știi de ce vei da după ea.”

Fire demonstrativă, Ioan Slavici, „om sufletește apropiat” de Eminescu încă din iarna anului 1869, când ambii începeau studiile universitare, va mărturisi că la vremea aceea credea că în nonconformistul romantic venit de la Cernăuți vibrează firea unui albanez sau a unui persan.

Astfel încât, degajat de emoții, îi livrează

redactorului propria „variantă” (sub rezervă dubitativă: „poate mai întemeiată, dar totuși nesigură”). Memorialistul de la Șiria migrează în Nord: Eminescu ar fi de origine scandinavă: s-ar trage din unul din războinicii cu care regele Carol XII al Suediei a scăpat în țările române după bătălia de la Poltava. Acest străbun al poetului nu a urmat mai departe pe regele său, ci, însurându-se la noi cu o româncă, a intrat în serviciul statului moldovenesc...

Din păcate, acestor aserțiuni (ipoteze, duioșii, invențiuni - marca Octav Minar -, presupuneri, destăinuiri) le lipsește rigoarea argumentației (și nu numai). În această înșiruire didactică, deci monotonă, și-ar merita locul cuvenit acei care (începând cu Arghezi, care spunea că l-ar fi recunoscut pe Eminescu, așa răvășit cum ajunsese după 1883, pe o stradă din copilărie) îl supun pe poet unui „ceremonial” de sacralizare confuză.

După umila noastră părere, tocmai această pseudo-„sfîntire” i-a speriat pe amatorii de superlative

premiat. Există încă o confruntare între certitudini și confuzii. De pildă, când G. Călinescu scrie: „După mamă, Eminescu pare însă, indiscutabil rus” (și aici ar fi de stăruit asupra raportului între sensurile verbului copulativ și adverbul „indiscutabil”), el preia mărturia lui Matei din Memoriu asupra familiei Eminescu <1>: Tata (Gheorghe) „era de loc din Călinești, din Bucovina, lângă Suceava. A învățat carte la Suceava (...) Foarte bun la suflet. Mai avea o memorie uimitoare; caracter ferm, nelingușitor...” Mama (Raluca/Rareșă) era a 4-a fată a stolnicerului Vasile Iurașcă din satul Joldești și a Paraschivei, născută Donțu. Acest Donțu era muscal, dacă nu cumva cazac. Numele lui adevărat era Alexa Potloff, fugit, nu știu pentru ce caz politic din Rusia, și pripășit pe malul Șiretului (...) se ocupa cu prisaca (stupină). Și-a luat (...) o fată din Serafimești, anume Catrina, fiica unui țaran cu care a făcut-o pe bunică-mea (Paraschiva). Venind Vasile Iurașcă, arendaș pe acolo, s-a amoretat

de fata Donțului, Paraschiva, și a luat-o în căsătorie...”

Paraschiva, mama Ralucăi, este bunica lui Mihai, viitorul poet. Familia Iurașcu, originară din Hotin, se bucura, fără îndoială, de mare prestigiu; se știe că un văr al Ralucăi a fost magistrat la Curtea din Galați.

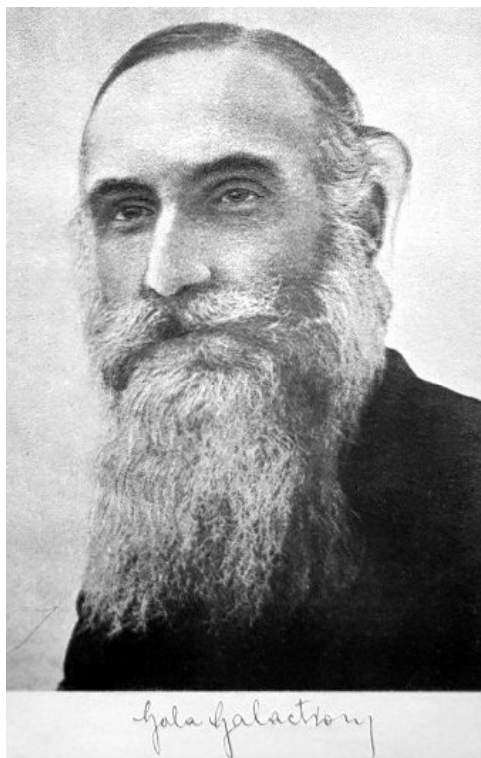
În forfota vremurilor și a lumii, o familie tradițională întruchipa o conștiință a rigorii morale în asumarea unui destin, astfel încât „genealogiile” aventuroase (ruteană, suedeză, polonă, armeană, „ungurească”, asiatică, bulgară ...) sunt bănuite, după părerea noastră, de gratuitate.

Primul dintre exegeții lui Mihai Eminescu, Dr. Elie Miron Cristea, cel dintâi Patriarh al României Mari, tipărea în 1895 la Gherla-Cluj teza de doctorat susținută la Universitatea din Budapesta, în care se fac referiri la matricea românească. „El provine din strămoși notabili ... Părinții poetului aveau la Ipotești... casă și pământ. Liniștea și libertatea vieții de la țară, frumusețea plaiurilor deluroase, singurătatea pădurilor și contemplarea naturii, în general, au avut o adâncă și continuă înrăurire asupra lui, au dezvoltat în el, de timpuriu, profunzimea gândirii.”

Fiul unui arendaș teleormănean, Gala Galaction (1879-1961), doctor în Teologie la Cernăuți, alcătuia, peste 19 ani, în 1914, o micro-monografie - la împlinirea unui sfert de veac de la „marea trecere” a lui Eminescu. Autorul Morii lui Călifar s-a arătat dintru început nefiresc de aspru* (pentru un teolog) față de arendașul - Căminar Gheorghe, părintele poetului: „Este foarte știut (!) că unde sunt mulți copii, dragostea părintească și grija de ei nu se poate aduna prea mult numai pe capul unuia. Mai ales acest unul nu putea să fie Mihai, care era o fire cu totul rară și care cășuna tatălui său foarte multe necazuri (...). Cine era să-i spună lui Gheorghe Iminovici (și chiar dacă i-ar fi spus-o cineva, ce crezare i-ar fi dat?) că Mihai al lui va fi, într-o zi, Gloria simțirii și a poeziei românești... Dintre toți ai lui, de acasă, se pare că Eminescu numai pentru mamă-sa a avut mai multă dragoste. Tatăl său era aspru, moldovean aprig, totdeauna zorit ...”

În amfiteatrul Facultății de Litere din Cluj, în toamna anului 1947, profesorul Dimitrie Popovici, titularul cursului „Eminescu”, le semnala studenților existența

„maladiei” numită „inexactitate”: „într-un anumit sens, cercetările în legătură cu biografia lui Eminescu au izbutit să aducă mai mult întuneric decât lumină!

Insuficiența surselor documentare nu a stăvilit numărul utopiilor, deci și al disputelor tributare unui anume „liberalism”. Universitarul clujean focalizează ipostazele și inertiile cronice și decide: „La data la care Eminovicii sunt menționați (în satul Călineștii lui Cuparencu, n.n.) satul era curat românesc. Mai târziu (s.n.), Bucovina avea să fie încorporată la Austria și regiunea este colonizată în parte cu ruteni aduși din Galiția. Sub oblăduirea Curții de la Viena începe un proces de deznaționalizare (...) Această experiență, familială și națională, în același timp (...) va explica în parte anumite fobii ale poetului care în satul copilăriei sale a vorbit numai românește. Poetul s-a crezut

de neam nobil (...) O familie de țărani liberi și înstăriți, așezată într-o regiune amenințată de deznaționalizare și supusă influenței culturale a Vienei; iată datele pe care le vom reține în legătură cu ascendența paternă a poetului.”

D. Popovici menționează că tatăl poetului „este un cărturar de limbă română și germană (...) Biblioteca lui Gheorghe Eminovici cuprindea îndeosebi scrieri istorice în legătură cu poporul român.”

Preocupat de aflarea unui vector de sens în răspântiile biografiei eminesciene, profesorul I. D. Marin (3 I 1912, Stânceni - 7 X 1986, Botoșani) și-a consacrat aproape întreaga viață pentru ca, păstrând onorabilul simț al măsurii, să semnaleze și să îndepărteze unele „erori necorectate”, îndrăznim să spunem că, în măsura în care Perpessicius, Petru Creția, D. Murărașu, Mihai Drăgan ș.a. au cercetat manuscrisele, cărturarul școlit la Botoșani, la Iași și Cernăuți, ferindu-se a oferi verdicte infailibile, a iluminat adâncul biografiei poetului.

Așa cum s-a văzut, „caruselul” erorilor are o istorie proprie, începând cu paharnicul C. Sion care a încercat să-i stabilească lui M. Eminescu o ascendență sârbească. Însuși fratele său, căpitanul în retragere Matei, i-a atribuit lui Gheorghe calitatea de nepot de

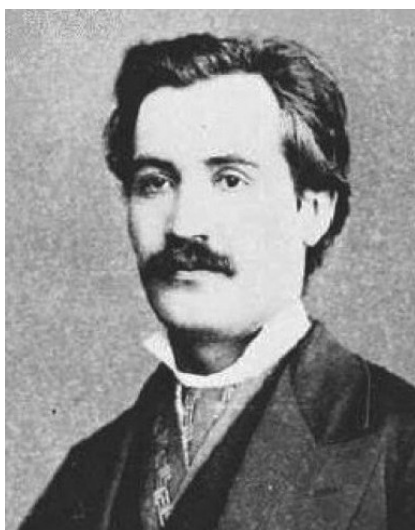
fiu al unui ofițer suedez, - genealogie fantezistă preluată de Ioan Slavici (așa cum deja am arătat), extrem de nuanțat în prezentarea biografiei celui ce-l ajutase să dobândească, în tiparele artei, o limbă română literară.

Înșuși Titu Maiorescu, în „nota” ce însoțea cea de a IV-a ediție a *Poeziilor* (1889) preluase o informație greșită a surorii Aglaia, legată de locul nașterii. „Familia Eminovici, conchide I. D. Marin, știa că poetul s-a născut la 20 decembrie 1849 ... Botezul s-a amânat timp de 33 de zile, fără grabă (...) pentru că băiatul era sănătos. Explicația este simplă: la sfârșitul anului calendaristic, preoții erau obligați să facă un total statistic (...) Ce mai putea face preotul de la Uspenia în seara de sâmbătă, 21 ianuarie 1850, când i-a fost adus pentru botez, acest copil care fusese născut în

1849? ... Să-l treacă în mitrica (registru stării civile, n.n.) anului 1850 cu data de naștere 1849 nu putea pentru că mitrica era pentru „Născuți și botezați din anul 1850”, nu din alt an. Ca să scape de bătaia de cap, a fost nevoit „să-i puie băiatului o dată de naștere luată din 1850 (...) Așa i-a pus data de 15 ianuarie.” Părintele Ion Stamate nu i-a schimbat însă semnul ceresc. „Precum în cer e numai unul soare / un soare fii în lumea pământescă” (Mușat și ursitorile).

„Familia botoșăneană a Eminovicilor, sublinia Dumitru Murărașul, a avut poate și o ramură ardeleană. Arhiva școlii române din Blaj atestă între elevi pe un Vasile Iminovici în 1763, ceea ce arată existența unor oameni înrădăcinați în ținutul Blajului.” Aici se justifică sensibilitatea relevată în simfonia, interferența între logos și etos. „Aventura spirituală a moștenirii eminesciene pe străvechiul pământ românesc al Transilvaniei reface în mic, în timp și în spațiu, într-o concentrare expresivă, destinul marelui poet ca etern veghetor (...) al tuturor drumurilor poeziei”, sublinia doamna Zoe Dumitrescu Bușulenga (monahia Benedicta de la Văratec și Putna), astfel încât ne întoarcem de fiecare dată la cel ce venea din „timpul neamului”. Încă din anul 1976, excepționalul cercetător bucovinean (născut la Sucevița, 1920-2018) Dimitrie Vatamaniuc, cu studii aprofundate în Transilvania, la Cluj, se întreba: „Să fie Blajul vatra străbunilor lui Eminescu?”

Autorul a investit Ardealul cu o valoare matricială, pe care a raportat-o la profunzimea de spirit a marilor clasici.

Aflat, în prezența ierarhului Dunării de Jos, Î.P.S. dr. Casian, la un dialog cu studenții de la Facultatea de Litere, Istorie, Teologie, Dr. Dimitrie Vatamaniuc a filtrat informațiile referitoare la cercetarea izvoarelor

originare. I-a îndemnat pe studenți să accepte numai analizele echilibrate, să studieze și să scrie. Celor ce se îndoiu (urmând poate prea grăbit „noile” modele literare) de valoarea atemporală a creației eminesciene, le-a sugerat să ridice creațiile lor pe umerii rafturilor - pe atunci - întâmplător goale ale sălii de conferințe.

Afirmând noblețea asumată a spiritului național, cercetătorul a ținut să clarifice o stare de fapt, „Străbunii lui Eminescu coboară din Transilvania în acele valuri de emigranți care își părăsesc vetrele părintești din cauza obligațiilor iobăgești ... și a persecuțiilor

religioase și trec în Bucovina, Moldova și Muntenia”, explica autorul *Contribuțiilor documentare* 1. Familia se numea Iminovici, cum apare în documentele de pe amândouă versantele Carpaților (...) Emigrările sunt determinate de politica de catolicizare dusă de curtea de la Viena. D. Vatamaniuc observa că „Iminovicii din Bucovina sunt ortodocși, iar ceilalți din Transilvania, sunt greco-catolici!”.

Este dovedit că, după ocuparea, în 1775, a Bucovinei de către austrieci, emigranții transilvăneni și-au întemeiat gospodăriile, școli, și-au construit biserici. În satul Călineștii lui Cuparencu, cunoscut încă din vremea domniei lui Alexandru cel Bun, înaintașii lui Mihai Eminescu (străbunicul Petrea, bunicul Vasile Iminovici al cărui nume a fost, pentru început, ortografiat Eminovici) sunt venerați și astăzi. Ei rămân întemeietorii de obște într-o lume a schimbărilor!

Contribuțiile documentare ale unui prestigios teolog din șirul de cărturari din acest răsărit de Românie - Pr. Cezar Vasilică Onisim - adunate, după mulți ani de studiu și cercetare (în vreme ce arhivele ex-imperiale sunt zăvorâte pentru români), confirmă strădaniile acestui tânăr autentic arhivar spiritual. Originar din Călineștii lui Cuparencu, Cezar-Onisim nu se sfiește să propună corective - mai ales - amatorilor de excentricități „biografice”.

Noi nu avem decât spațiul dintre semnele (tainice) ale timpului. Dar știm că există porțile deschise ale Doinei, pustiul înflorit al neubirii dar și „icoana stelei”! ...Un basm al limbii române poartă, sperăm, pentru totdeauna numele neumbrit al lui Mihai Eminescu.

Cahul la răscruci de vremi

Bătălia de la Cahul

- Prealuminatul nostru sultan are bună știre de făptuirile talc, chibzuite sau necugetate, zice ceașul venit în februarie 1574 la Iași, din porunca sultanului Selim al II-lea. Multe le încuviințează: vânzarea de seliști pustii și de sate din ocoalele domnești, secularizarea averilor mănăstirești, ba chiar și sechestrul ce l-ai pus pe bunurile unor boieri de frunte. Pentru că te privește, în ce chip vei isbuti să aduni haraciul neplătit de Bogdan Vodă Lăpușneanu și cei 60 mii de galbeni, pe care tu însuși îi datorezi Sublimei Porți. Dar i-a cășunat mare supărare îndrăzneala de a-ți bate o monedă de aramă cu chipul tău pe dânsa!.. De aceea, Preamăritul și Preaînțeleptul îți poruncește să dublezi haraciul și să-i aduci nu 60, ci 120 mii de galbeni...

Ion Vodă tăcu o habă, scrutându-l pe ceaș cu ochii să-i mici și negri - ochi, „în cari răsfrângeau cu o deosebită energie și repeziciune toate pasiunile și toate mișcărilor sufletului: momente de mânie se umpleau de sânge, fulgerând din umbra unor stufoase spăncene ce se îmbinau, sburlite, prin convulsiva acțiune a nervilor”. Fire năprasnică și impulsivă, se stăpâni cu greu și de această dată: și mai înainte capicheaia îi spunea că de un timp nu-i văzut cu ochi buni la Istanbul, dar nu bănuia, că sultanul, știindu-i țara vlăguită, va fi atât de drastic. Înțelese, că are o singură alternativă: ori să mărească birurile, pentru a îndeplini astfel porunca sultanului și a se menține în scaunul domnesc ce îl jinduisese atâta vreme, ori...

- Slugile noastre îți vor arăta unde să te odihnești, zise calm ceașului. Când va trebui, vom chema pentru a-ți spune răspunsul ce va trebui să-l duci sultanului tău.

Nu adună sfatul domnesc, pentru că știa: boierii, preocupați mai mult de integrități propriilor moșii, îl vor îndemna să-și aplece, resemnat, fruntea. Convocă Adunarea țării! Noaptea, zeci de curieri domnești « au făcut strigare » prin sate și pe la răspântii de drumuri, chemi lumea la curte - arcași și călărași, țărani, boieri mai mici sau mai mari.

- Greul de azi întrece toate grelele de mai înainte, tuna vocea domnitorului peste mulțimea adunată. Lăcomia turcilor cere un haraci îndoit. De-l vom da, ei nu vor zăbovi a ne storce și mai mult, până ce ne vor stinge cu totul, căci asta o vrea păgânul. De nu-l vom da, ne așteaptă război, stricarea țării, foc și sabie. Cugetați și alegeți. Supunându-ne orbește vrăjmașului nostru, vom pieri, desigur, și vom pieri ca mișei. Sculându-ne asupra-i, chiar de nu vom izbuti, tot încă

vom avea mângâiere de a pieri bărbătește. Voi știți, că haraciul nu-l plătesc eu, ci voi și ai voștri. Puțin mi-ar păsa, de nu m-ar dura inima pentru țară ! Mi-e milă de voi și pentru voi îmi voi pune capul..

Fermitatea vorbelor domnitorului izvora din hotărârea-i mai veche de a înfrunta Poarta și a smulge jugul de pe grumazul țării - o fermitate și speranță ce încolți și în sufletul celor adunați care „cu glas mare strigară că lângă dânsul vor pieri, cum s-au și întâmplat”.

- Ai auzit cu urechile tale hotărârea dâră a țării, zise Vodă ceașului. Oșteni de-ai noștri te vor însoți până la Dunăre, să te ferească de primejdii, ca să ajungi teafăr la Istanbul și să povestești totul sultanului.

... „Cum s-au și întâmplat”... Campania antiotomană a lui Ion Vodă începu, cu izbânzi răsunătoare, în primăvara anului 1574: pe 14 aprilie, zdrobi oastea turco-munteană la Jiliște, zădărniciind intențiile Porții de a-l instala în scaun pe Petru Șchiopul. În aprilie-mai, ajutat de cazacii lui Sverceviski, atacă Brăila, Tighina și Cetatea Albă, incendiindu-le; nu reuși, însă, să depășească rezistența garnizoanelor otomane din acestea din urmă, pentru că Ahmud-Pașa, beglerbeiu Rumeliei, și Adel-Chirău, fratele hanului Crimeii, se porniseră spre Moldova: „O sută mii de Turci păseau spre Dunăre, o sută mii de Tătari păseau spre Nistru... Din armata-i inițială de 32 mii de oșteni, 12 mii căzură la Jiliște, Brăila și în Bugeac, în apologetica-i monografie B. P. Hasdeu reproducând statistici puse la îndoială („În acele două luni pieriră, de incendiu și de sabie, cel puțin 220.000 de dușmani, pe când Moldovenii nu se vede a fi pierdut peste tot nici o mie de oameni”), deși la elaborarea monografiei tânărul istoric manifestase cu prisosință responsabilitatea-i inerentă:

„Am văzut cu ochii noștri, mărturisea, cel puțin vreo 10 mii de documente originale.” Unul din victoriilor raportate era vornicul Țării de Jos, Dumbravă, investit în funcția respectivă cu doi ani în urmă și care „avea vro 6000 de ostași aleși, din districtele Țării-de-Jos, Soroca, Orhei, Fălciu, din vechime renumite ca cele mai belicoase în Moldova”, satele de pe Frumoasa aflându-se în componența acestuia din urmă.

Bătălia decisivă s-a desfășurat, pe 10 și 11 iunie, lângă lacul Cahul. Statisticile cu privire la efectivele beligerante sunt diverse: „unele dau cifra de 102.000-103.000 pentru adversarii lui Ion Vodă...cronicarul Nicolae Costin, citând pe istoricul polon Bielski, dă o cifră mai mică, de numai 70.000...Mignot, autorul unei

istoriei otomane, se oprește la un total de 40.000, iar Hasdeu – la 60.000 (în monografia citată B. P. Hasdeu consemna cifra de 120 mii - n. n) Datele de mai sus sunt, evident, exagerate... Cât despre Ion Vodă cel Viteaz, el comanda cel mult 20.000 de oameni.”

Imperativul tactic scontat de Ion Vodă îl constituia evitarea joncțiunii iminente a puhoaielor turcești și tătarești. Turcii urmând să treacă Dunărea doar pe la Isaccea, voievodul le trimise în întâmpinare un detașament condus de hatmanul Eremia Cemăuțanul care, pentru 30 mii de galbeni (impuși de Petru Șchiopul, permise accesul nestingherit al otomanilor peste fluviu și, ulterior, furniză domnitorului informații denaturate cu privire la efectivele ce urmau a fi încadrate în luptă - luptă, la începutul căreia cavaleria hatmanului, cu stindardele aplecate, trecu surprinzător de partea inamicului, întregind astfel actul trădării boierimii: în ajun, dezertaseră, cu tot cu cetele conduse, pârcălabul Murgul Cozma, marele stolnic Bilăi Simion, Stăvilă ș.a. Joncțiunea indezirabilă a hoardelor turce și tătare producându-se, armata împușinată de trădarea unor dregători-pivoți înfruntă, cu un curaj sfidător, dușmanul. „Văzând aceasta, Ioan-Vodă îndată au alergat la cazaci și le-au grăit: „Văz, bunii mei viteaji, că din vicleșugul lui Eremie pârcălabul am sosit la aceasta ca să ne punem capetele, ci unde pică capetele voastre, acolo și al meu; sufletul să meargă drept la ceriu”...Și acestea zicând, s-au pedestrit cu toții și împresurându-se cu oastea ... și năvălind cu dânșii, singur Ioan au apucat puștile de la turci cele ușoare”, captura fiind de 60 de tunuri. A fost anihilată, însă, și artileria lui Ion Vodă: o ploaie torențială a înmuiat praful de pușcă.

Retrăgându-se, moldovenii și cazacii - mercenari oferiți de regele Poloniei - și-au desfășurat tabăra la Rocșani, efectele asediului acesteia fiind ne semnificative. Un aliat inopinat al turcilor - lipsa de muniții, de apă și provizii - l-au determinat pe Ion Vodă să accepte capitularea cu condiția, că oștenii săi rămași în viață vor părăsi, nestângeniți, câmpul de luptă. Au fost, însă, măcelăriți toți o „cruzime inutilă” ce-și „avea explicația nu numai în sălbătăcia turcească, ci și în motivul de ordin social al urei nesfârșite a boierilor față de armata țărănească.” Cu un naturalism neispitit de eventuale reticențe și discreții, sfârșitul tragic al martirului de la Cahul, Ion Vodă, a fost evocat și de polonezul Gorecki: „Ajungând la turci, vorbi cu pașii, patru ore întregi, când Capigi-bașa, simțindu-sc ofensat prin oarecare cuvinte ale lui Ioan și uitându-și de credința dată și întărită prin jurământul militar, luă hangerul și-l tăie în față și în pânțe. Rănit astfel, îl

apucară ienicerii și până-a nu-și da sufletul îi tăiară capul, iară trupul îl legară de picioarele a două cămile, care. gonite într-o parte și alta, îl rupseră în bucăți. Capul i-l înfipseră într-o sulită lungă; trupul era sfâșiat și rupt în mici bucăți; oasele-i le împărțeau între sine, în sângele lui, încă cald, își încruntară săbiile și-l da cailor să-l bea, rugându-se lui Dumnezeu să le dea și lor ca lui Ioan și asemenea măiestrie la război”.

Monografia lui B. P. Hasdeu constituind o primă montură ce relevă strălucirea acestei figuri harismatice din istoria noastră, numeroasele monografii și studii ulterioare confirmându-i și mai concludent și

multilateral pregnanța, a determinat și o firească idolatrizare a domnitorului ce reconstitui, fie și fulgurant, fala anilor de domnie ai lui Ștefan cel Mare. Incontestabil e faptul că „din toate povestirile și izvoarele vremii apare limpede că, fără trădarea boierimii, lupta de la Cahul putea fi câștigată, iar urmările pentru țară ar fi fost mult mai bune, decât cumplita pustiire săvârșită de hoardele tătarăști și turcești după uciderea lui Ion Vodă” - o pustiire năprasnică evocată în multe pagini răvășitoare de cronici: „Atunci au intrat în hotarele moldovenești tătarii ... și au ars târgurile și le-au despuet de bunuri, iar satelor le-au dat foc... arzând și răpind femei frumoase și fete pletoase, și copii de țăță și fetețe cu fața fragedă, și bătrâni, și tineri... Multe plânsete, suspine și strigăte se auzeau atunci în Moldova.” Printre primele au fost devastate și casele celor trei sate de pe Frumoasa ce-și plângeau bărbații răpuși la Roșcani, lângă lacul Cahul.

Alexandru MANOIL

Invaziile hoardelor tătare

Dislocate în imediata vecinătate a Tatarlăcului, cele trei sate de pe Frumoasa au suportat atât atacurile pustiitoare ale pâlcurilor răzlețe de seminomazi ahtiați de pradă, cât și invaziile de amploare ale acestora. Incursiunea din primăvara anului 1510, finalizată cu incendierea Iașilor, a fost succedată, peste trei ani, în august, alta, tot atât de devastatoare, desfășurată de Bet Ghirei, fiul hanului Medi Ghirei: „Iară alții remarca Gr. Ureche, au prădat în jos la Lăpușna și la Ghigheciu și de sârgu vrându să iasă cu robi în Nistru multe suflete au înecatu și robi și de ai săi.” De menționat,

de altfel, că așezările din ținutul Tigheciului aveau, zicând așa, conturi speciale cu tătarii: nebeneficiind, în stepa lor aridă, de resurse forestiere, conform unei înțelegeri cu vecinii lor din codru obțineau an de an un anume număr de trunchiuri de copaci; „dacă tătarii încalcă învoiala și îndrăznesc să

ciară mai mult, fapt ce se întâmplă foarte rar, băștinașii pun mâna pe armă și adeseori ies victorioși”, nota Dm. Cantemir el mai adăugând, că tighecenii „sînt ostași mai buni și mai îndrăzneți, căci s-au deprins să trăiască» mult timp în război cu tătarii, dar sînt în aceeași vreme și mai zurbagii și nestatornici și... pot fi ușor ațâțați la zăzanii împotriva mai marilor lor și nu rareori chiar împotriva domnitorului”. O „încălcare a învoielii” s-a produs în 1536, când „Tighecenii fugăriră pe Turci până sub zidurile Chilieii, aprinzându-i marginile”, deși, conform aceluiași I. Nistor ce invoca o mărturie polonă, în 1551 turcii, răzbunându-i pe aliații lor, ar fi ocupat „chiar și Tigheciul”. Imputarea lui D. Cantemir a fost confirmată și de un episod consumat pe la 1579: asumându-și, la înscăunare, majorare a haraciului, Iancu Sasul, unul din fiii lui Petru Rareș, procedă la sporirea corespunzătoare a fiscalității, din care cauză „se ridicară Lăpușnenii și Tighecenii contra domnului asupritor proclamând de domn pe Ioan-Vodă-Lungul, care adună oaste în ținuturile Lăpușnei și Tigheciului trecu Prutul și se îndreptă spre Iași, fu însă bătut de adevăratul domn, iar răscoala lui fu înecată în sânge”. Fără îndoială, și în expediția la Chilia, și în respectiva oaste insurgentă se aflau și locuitorii de pe Frumoasa

și din satele învecinate.

Potrivit Cronicilor slavo-române, cea de a doua domnie a lui Alexandru Lăpușneanul (1564-1568), cu un sfârșit atât de tenebros și macabru, avu și un început nu mai puțin lugubru: tătarii, devorați de morbul prădăciunilor „au năvălit asupra Moldovei ca niște câini turbați și apucând multă pradă, oameni și vite, au ars țară”, pentru ca peste un deceniu să survină o nouă pustiire tătarească. „Unele sate - amintește un act din 1576 - „s-au pustiit când au prădat tătarii acest pământ

și n-au rămas nime, numai locul pustiu ”.

Au fost pustiite în primul rând, desigur, anume așezările din Cursul inferior al Prutului, aflate în apropiere de locul bătăliei de la Cahul, din vara anului 1574. Intermitente, invaziile hoardelor sălbătăcite făceau ravagii de fiecare dată, fiind semnificativ, însă, episodul relatat de

cronica lui M. Costin: în timpul celei de a doua domnii a lui Radu Mihnea (1623-1626), când tătarii pustiiră iarăși atât Moldova, cât și Țara Românească, la întoarcerea acestora în Bugeac ei au fost atacați, la Prut, de tecuceni, covurluieni și fâlcieni, adică de detașamente locale ce: ripostau invadatorilor, un detașament de acest fel existând și la Fâlcieu - ținutul în care se aflau și satele de pe Frumoasa. Și mai târziu, în cadrul campaniei antitătare din 1728, domnitorul Gr. Ghica strânsese la Fâlcieu 3000 de pedestrași și 4000 de călărași.

Turc fiind, menționatul mai sus Evlia Celebi, în aceleași impresii de călătorie din 1659, recunoștea dezolat, că „tătarii au prefăcut localitățile din jur în jărătic și ținutul străin (Moldova - n.n.) a început să semene cu o țară a prăpădului”. Trecând prin foc și sabie, în special așezările din bazinul inferior al Prutului, după eșecul rușilor și moldovenilor din 1711 la Stănilești, cinci ani mai târziu tătarii iarăși călcară cu copitele cailor scunzi și sluți, dar iuți, pământurile regiunii: „izvoarele arată, că 40 mii de oameni au fost duși în sclavie. Trei ani de secetă și o epidemie de ciumă au făcut ca poporul să bea paharul suferințelor până la fund. Seceta cumplită i-a făcut chiar și pe

turci să renunțe, timp de trei ani, la jumătate din bir”.

În notele-i de călătorie, ieromonahul Ipolit Vâșenski, care în anii 1707-1708 întreprinse un pelerinaj de la Cemigov la Ierusalim, în decembrie el ajungând și pe aceste meleaguri, a fost surprins de mulțimea tătarilor din stepă, care pășteau vite și duceau o viață seminomadă, trăind în Corturi ; călătorul va mai nota deprimat: „De acolo... se întinde Țara Voloscă (Moldovenească -nota lui G. Bezviconi) la stânga până la Galați, la dreapta - Țara Tătărească, spre Bugeac. Luând căruțele în acel târgușor, am trecut pe lângă satul pustiu Șcheia, și stau acolo trei biserici pustii și să le repare n-are cine. Dacă „la stânga până la Galați” era Țara Voloscă, înseamnă că pelerinul venea dinspre gurile Dunării. Șcheia de la vărsarea Covurluiului în Prut era, totuși, la o distanță considerabilă de seliștea Șcheii, de lângă Oancea, iar satele din perioada respectivă nu erau atât de mari, încât enoriașii lor să aibă tocmai trei biserici. Probabil, călătorul avea în vedere anume Șcheia de la gurile Frumoasei, care, între timp, prin înmulțirea caselor din așezările respective, aproape că se contopise cu ele, hotarele dintre ele nemaifiind remarcate. Prin aceasta, desigur, se explică și prezența celor „trei biserici pustii”: anterior fiecare localitate de aici avea, probabil, lăcașul ei de cult. Șcheia, cu satele-i megieșe de pe Frumoasa și Frumușița, a fost abandonată în repetate rânduri de răul tătarilor, dar cu bun temei considera M. Eminescu: în secolul al XVII-lea, tătarii „apar și dispar din Bugeac, iar paralel cu viața călătorească și nestatornică a acestor nomazi, vedem cum românii din aceste locuri își urmează înainte viața lor de popor statornic... trăind cum trăiseră înainte ca proprietari legitimi ai acestor locuri”. Semnificativ, în contextul dat, este și derularea unor episoade din perioada războiului Ligii Sfinte (Austria, Polonia, Venetia, Rusia) contra otomanilor (1683-1699): nogaii, ce jefuiau iarăși pământurile Moldovei, s-au comportat „cu localnicii români ca niște dușmani, silindu-i să părăsească pământul fostului ținut Tigheci acaparat de ei temporar. Domnii Moldovei (având drept suport juridic stipularea respectivă a tratatului de pace de la Karlowitz - n. n.) au luat măsuri pentru a-i întoarce pe refugiați la locurile lor de baștină.

Înfrângerea turcilor la Viena, în 1683, creă premise favorabile pentru o campanie în Bugeac, realizată în comun de trupele Moldovei și cazacii hatmanului Kunițki. „După cucerirea Tighinei și Cetății Albe, au tras asupra codrului, că să se împreune cu boierii ce erau trimiși de Petriceicu Vodă. Aceștia trecuseră Prutul pe la Fălciu, se uniră cu Codrenii, străbătura codrul Chigheciului și ajunseră în valea Ialpugului, unde trebuiau să se întâlnească cu oștirea de sub comanda lui Kunițchi. Acesta ajunsese la locul de întâlnire,

traversând Bugeacul. În drumul acesta Cazacii și Moldovenii răspândeau foc și pârjol în jurul lor, arzând și tăind în copiii și muierile Tătarilor, pe cei bătrâni și bolnavi ucigându-i, pe robii creștini slobozindu-i. Pe Tătarii valizi ce-i mai găsiră pe la casele lor, îi robiau, mânăndu-i înainte împreună cu numeroasele turme de animale, pe care le luau ca pradă de război. Niciodată nu se abătuse asupra Bugeacului o vijelie mai sângeroasă și mai năprasnică ca aceasta. Ea venise să răzbune toate jafurile, prăzi le și nenorocirile pe care Tătarii le aduceau din an în an asupra ținuturilor vecine.

Oștirile unite, pornind pe Ialpug în jos, ajunseră fără multă greutate până la Tobac, unde se ciocniră cu avangarda armatei turco-tătare, care se întorcea zdrobită din expedițiunea contra Vienei cu cai slabi, unii și pe boi călări, dară încărcăți cu bani și odoare ce le luaseră de la nemți. Și cum Moldovenii nu căutară întâi de izbândă, ci se împrăștiară pe la jacuri, ajungând până aproape de Reni, fură loviți de Tătari cu pripeală, adică prin surprindere, și siliți a se retrage în tabără legată spre Prut, având pe de o parte troianul, iar pe de altă parte apărându-se neconținut contra atacurilor tătare. La gura Frumoasei s-a dat o luptă foarte aprigă cât, așa spun, că soarele un ceas bun nu s-a văzut de mulțimea săgeților. Atacul fu respins și Moldovenii ajunseră în retragerea lor până la gura Largei. Acolo fiind din nou loviți de Tătari, se dezlegă tabăra și fiecare fugi încotro apucă. Unii o apucară spre codrul Chigheciului, iar alții buluciră spre Prut dând unii înnoit cu cai cu tot, iar alții cu luntri, care cum putea să-și scutească viața și să hălăduiască de robie. Acesta a fost, după Nicolae Costin, tragicul sfârșit al expedițiunii Moldovenilor și Cazacilor în Bugeac. În 1686 craiul polon Ioan Sobieski întreprinse prima din cele două campanii ale sale în Moldova, inițial el intenționând să alunge tătarii din Bugeac. Determinându-l pe Constantin Cantemir Vodă să abandoneze Iașii, înaintă de-a lungul Prutului spre sud, în septembrie ajungând la hotarul Bugeacului. O secetă năprasnică soldată cu secarea apelor și nimicirea recoltelor, din care cauză oastea-i fu afectată de subnutriție, îl sili să renunțe și să revină în Polonia.

Războaiele desfășurate și ulterior pe teritoriul Moldovei, invaziile tătare și turcești din anii 1758, 1769, 1786, 1788 au trunchiat și pitoreștile așezări de pe Frumoasa, Frumușița și de lângă iezorul Roșu. Dar trunchiurile mutilate dădeau lăstari noi ce revigorați acești „arbori demografici” care-și răvneau cu o recalcitrantă sfidătoare dreptul la existență și la dăinuire, din scrumul pojariștilor satele renăscând asemeni miticelor păsări Phoenix.

Tatarlâcul

Mărturiile documentare din secolele XVI-XVII cu privire la cele trei aşezări de pe Frumoasa şi din preajma lor sunt, într-adevăr, mai mult decât nesemnificative. Jurnalul expediţiei, din 1538, a sultanului Soliman Magnificul - expediţie soldată cu pierderea independenţei Moldovei şi aservirea ei de către Imperiul Otoman, cu toate consecinţele ei dramatice din punct de vedere economic, social şi politic nota, printre altele: “Luni, în prima zi a aceleiaşi luni (26 august 1538 - n. n.), la conacul din Vamos-Koyu.

Padişahul trecând cu bine peste pod, paşalele i-au făcut alai împreună cu oastea din Rumelia. Marţi, în a 2-a (zi) a aceleiaşi luni, popas. Miercuri, în a 3-a zi a aceleiaşi luni, la conacul de la capătul

C a h u l u l u i . Joi, în a 4-a zi a aceleiaşi luni, (la) conacul de la Iezerul Roşu (Câzâl Ghiol).

Este cale de o zi lungă (de mers). Doi neferi şi-au pierdut capetele pentru că au dat foc unei case. Vineri în a 5-a zi a aceleiaşi luni, popas. Sâmbătă 6, trecând apa Prutului, s-a făcut popas în târgul numit Fălciu. Despre ce conac o fi vorba – cel al M a c e ş u l u i ? „Referindu-se peste puţin timp la anexarea

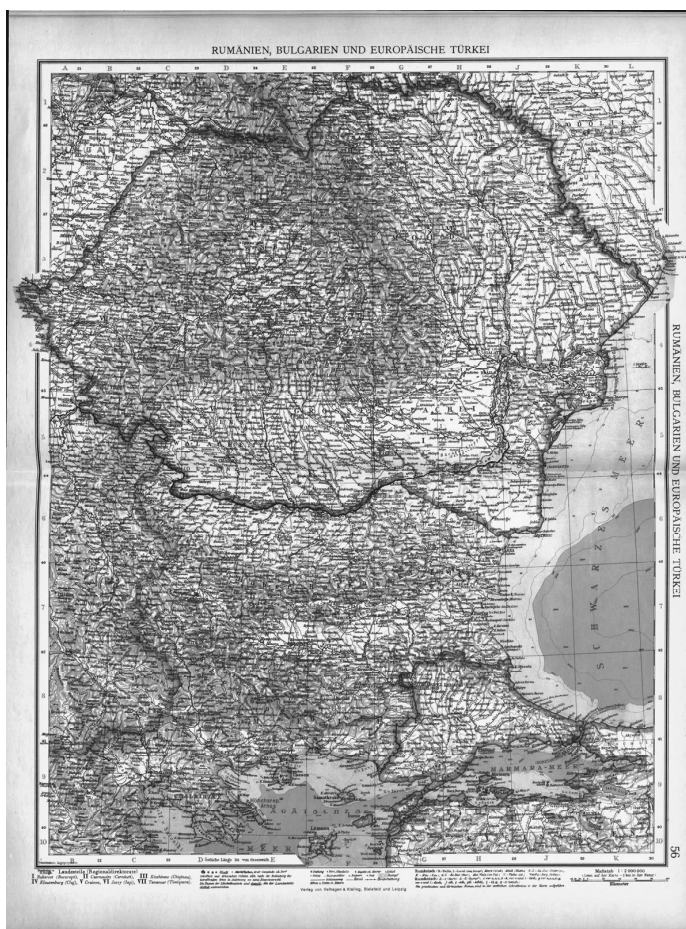
Bugeacului de către Soliman – „acea parte a Moldovei care se întinde de la râul Prut până la fluviul Nistru...pentru că e foarte bogată în vite şi pentru a avea întotdeauna mâna sa asupra grumazului acelei ţări” – Anton Veransics (Verantio), viitorul arhiepiscop de Strigoniş şi vicerege al Ungariei, va releva pagubele substanţiale pricinuite Țării Moldove „nu atât din partea turcilor, pe care până atunci îi oprise chiar de la început sultanul (de la jaf), cât mai ales din partea tătarilor care, născuţi pentru a distruge toate bunurile omeneşti, aprindeau în tot locul, chiar la intrarea lor, focuri nespuse

de mari şi făceau măcel. Invaziile repetate şi devastatoare au avut, implicit, implicaţii demografice dezastruoase, inclusiv „un curent de emigrare peste hotare- curent ce-a captat, probabil, în special bulgarii din Şcheile în care descălecaseră cu câteva decenii în urmă. La 1585, Francois de Pauvie, traversând interfluviul pruto-nistrean, constată, că ţinutul e „atât de puţin locuit”- o depopulare remarcată şi de alţi călători din Franţa, Italia, Turcia, Polonia etc, deşi ei nu vorbeau „de o lipsă totală a populaţiei şi a

localităţilor creştinilor m o l d o v e n i . ”

Incontestabil însă că, agravând implicaţiile de lungă durată ale războiului din 1484, când turcii cuceriră doi din pivoţii statalităţii, Chilia şi Cetatea Albă, acel dramatic 1538 avu şi o altă semnificaţie sinistră: Imperiul Otoman instalează în Bugeac tătarii „care vor aduce multe suferinţe ţării.” Respectiva decizie machiavelică n-a fost întâmplătoare: prin invaziile periodice ale tătarilor turcii exercitau asupra Țărilor Române, în particular Moldova, o presiune politică pe cât de eficientă pentru sultan, pe atât de distructivă pentru populaţia aservită. „Aliaţi fideli ai Porţii,

tătarii sînt gata să intervină, cu repeziciunea caracteristică călăreţilor de stepă, ...jefuind şi pustiind totul în calea lor... Spre sfârşitul veacului, asemenea incursiuni devin tot mai dese şi se fac şi din proprie iniţiativă, pe tătari atrăgându-i bogăţiile ţărilor române. Aceste incursiuni tătarăşti au împiedicat în mare măsură dezvoltarea forţelor de producţie ale ţărilor noastre şi au dus la pustiirea unor întinse regiuni, mai ales din Moldova.”. În 1568 au apărut nohail, în Bugeac instalându-se două triburi: hoardele Orac şi Orubey. Ultimul se afla la Ialpuş, iar mai târziu - şi pe înălţimea

Tigheciului.

Hotarul nordic al spațiului colonizat cu tătari „nu atinge nicăiurea creasta dealurilor, ci se așterne pretutindeni pe la poalele lor sudice, menționează I. Nistor. Și aceasta din pricina că Tătarii erau un popor de stepă, care evită munții. „Troianul-de-Jos” coincide întocmai cu vechiul hotar dintre raiaalele Chilia, Ismail și Reni și Tatarlâcul bugecean. „Troianul-de-Sus”, abstracție făcând de porțiunea dintre Prut și Sărățica, coincide în toate cu vechiul hotar dintre Tatarlâcul bugecean pe deoparte, și Moldova și raiaua Benderului pe de altă parte.” Specificăm, că Valul Troian de Jos se începea la Prut, lângă Vadul lui Isac, serpentina-i de 126 kilometri „străbătând Republica Moldova spre răsărit până mai la nord de Bolgrad și continuând spre salul Sasăc, mai jos de Tatarbunar. Călătorul turc Elvia Celebi, relatând itinerarul parcurs în timpul uncia din escapadele-i în Bugeac, nota în 1659: „Plecând din satul Tabac (pe lângă Bolgradul actual n. n.), am ajuns la granița Moldovei.”

Tentativele tătarilor de a depăși hotarele menționate și a lărgi teritoriile ce li se daseră în stăpânire au fost frecvente. În 1664 localitățile din zona de influență a hanului din Crimeea erau atestate „la distanța de patru ore de mers (20-24 km) de la s. Grecești (probabil, Greceni). Podul peste care în 1670 urma să treacă forțele moldo-muntene pentru gonirea nogailor din Moldova a fost construit pe cursul inferior al Prutului.” Stând de strajă la hotarele sudice ale Moldovei, trăitorii acestor locuri beneficiau, firește, de anumite facilități fiscale, ignorarea cărora de către scaunul domnesc provoca protestele acestora manifestate și în forme oarecum surprinzătoare: „Vornicii și alți oameni de frunte de la Greceni și Vadul-lui-Isac” cerură pe la 1740 domnului „să schimbe orânduiala cât pentru oi să nu se pună cislă, având bucatele acestea dăjdea lor osebită.” Vodă nu ținu seama de întâmpinarea lor, arătând că porunca sa este „lucru bun și drept cum cei săraci, așa și celor fruntași și nu se poate schimba.” Atunci oamenii din Greceni și Vadul-lui-Isac trecură „în țara turcească și siliră pe calea aceasta pe domn să le trimită carte de iertare. Din nenorocire, țara turcească era foarte aproape, căci în 1622 Turcii luară colțul de țară dintre Prut, Dunăre și limanul Cahulului cu Reni și le alipiră... așa că hotarul Moldovei libere ajungea numai până la Vadul-lui-Isac și Greceni”. O ultimă stabilire a hotarelor, în timpul războiului ruso-turc din 1806-1812 tătarii fiind determinați să abandoneze definitiv Bugeacul, s-a realizat în 1781, în timpul domniei lui Constantin vodă Moruzi. „După pierderea Hotinului, mai rămăsese Moldovei ținuturile Sorocei, Orheiului, Lăpușnei, Chigheciului și Grecenilor. Tot restul Basarabiei era sub stăpânirea turco-tătară.”

POEZIE BASARABEANĂ

“De-aș putea”

De-aș putea, m-aș face soare
Ca să pot să îți admir
Frumusețea uimitoare
Și-al tău glas de copil.

De-aș putea, m-aș face mare
Ca să pot să îți cuprind
Dragostea nemuritoare
Și prin valuri să te plimb.

De-aș putea, m-aș face vară
Ca să pot să te încălzesc
Și în fiecare seară
Să îți spun că te doresc!

De-aș putea, m-aș face zare
Ca să pot să îți cuprind
Dragostea fermecătoare
Și în brațe să te prind.

De-aș putea, m-aș face stea
Ca să pot să te privesc
Toată noaptea pururea
Și să-i spun că te iubesc.

**Sorina TRESTIAN, eleva Liceului
“Grigore Vieru” or. Briceni, Republica
Moldova**

“Primăvara”

Primăvara a sosit
Păsările au revenit
Ghiociei au înflorit
Primăvara, bine ai venit!

“Clasa noastră”

Clasa noastră iubitoare
Cu idei ametoitoare
Și cu profesor iubitor
La mulți ani, fii fericit!

**Andreea-Maria VOLEAC, eleva Liceului
“Grigore Vieru” or. Briceni, Republica
Moldova**

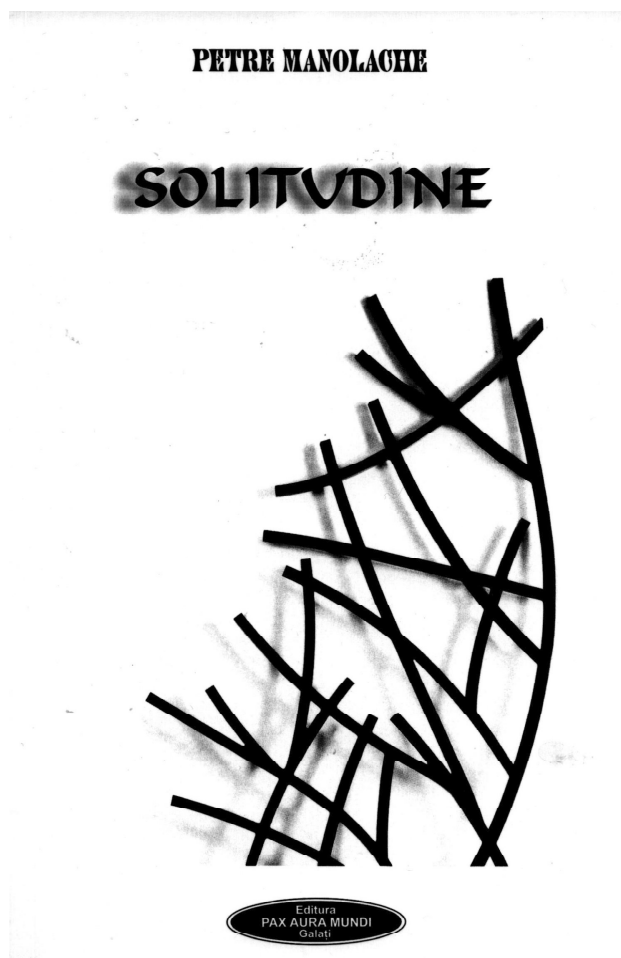
Petre Manolache: Solitudine!

Leul de peste Dunăre, cum l-a numit cineva pe confratele nostru, Petre Manolache, care, „de bună voie și nesilit de nimeni”, s-a izolat dincolo de fluviul cel jucăuș și solar (precum îl vede Ivanovici în muzica lui) a scos, recent, o nouă carte (*Solitudine*), pe „hirea lui gânditoare”, cum ar zice cronicarul. Adică, o carte bine scrisă și cumpănită, cum spune chiar poetul Petre Manolache, născut (puțini știu acest lucru) din roua sfântă a Vasluiului, care „împle câmpul vieții” de magia locurilor și a oamenilor din acele binecuvântate ținuturi.

Iubind nu doar metaforele, ci și ideile libere, „coborâte în pagina scrisă”, cum scrie Dan Plăeșu (în prefața cărții), poetul de peste Dunăre nu mai construiește sonete, cum ne obișnuise, ci filosofează, demonstrând că el se poate exprima și în proză, combinând judecăți pentru a scoate la lumină, esențele acestei lumi atât de ciudate. Astfel, Petre Manolache, își transformă reflecțiile existențiale, dar și pe cele spirituale, în adevărate eseuri, fără să uite de natura sa, lirică, ce constituie exprimarea lui, predilectă.

Prin urmare, Leul de peste Dunăre, oprit în buza Zăclăului, adaugă, prin noua-i carte, încă 58 de texte literare, pe care, cu modestie, le numește tablete, fiindcă, unele, intenționat nu trec de mărimea unei pagini, în care autorul reușește să spună lucruri grave, în legătură cu pulsul și starea lumii! Si asta nu oricum, ci cu aerul că Petre încă-mi recită, la telefon – cum o face de-o vreme – poeme, extrem de lirice și, firește, cu o puternică vână realist și emoțională.

Iată, de exemplu, cum îl vede el pe cel care își propune să transforme piatra într-un adevărat obiect de artă: „*El, cioplitorul și-a adus, în fața casei, o piatră imensă. Ii dă târcoale, însă (...) nu îndrăznește să se apropie de ea! Bănuiește că înăuntru ar fi ceva, poate un suflet, o idee, dar nu are curajul să pună mâna pe daltă (...)*” (Cioplitorul de piatră, p.10). Da, pentru un artist, bolovanul, în jurul căruia roiesc ezitățile omului, nu este doar o stană de granit și nimic mai mult! De aceea, sculptorul are anumite temeri, pentru că el trebuie să știe ce sau pe cine va scoate el, la lumină. Proza aceasta, desigur, nu-i o simplă proză. Ea mă face, în cuvinte puține, să aștept, cu sufletul la gură, dezvăluirea autorului, care pare să vadă mult mai

departe decât noi, ceilalți.

Alteori, spiritul poetului, adică „*El, născocitorul*”, visează la descoperirea celui care ne-a zămislit, nu oricum, ci prin „*desprinderea spiritului de materie*” (Regăsirea ființei, p.12). Si asta, pentru că opera lui Petre Manolache, nu este altceva, decât *opera văzută și acceptată de Dumnezeu*,! De aceea, „(...) *elementele (autorul este imparțial) capătă forța de a se contopi într-o lucrare unică, întruchipând perfecțiunea divină*”. Si aici, Petre Manolache, poetul, revine la poezie, deși el niciodată nu plecase din ea.

Se adresează, evident în versuri, chiar lui Nichita Stănescu, dialogând confortabil cu acesta. El îi spune: „*Calul bea apă din spicul ierbii/se hrănește cu stele înfrigurate/zboară spre nour/cu mai multe rânduri de aripi (...)*” (p.14). Si, desigur, Nichita îl ascultă cu zâmbetul său, cald, înflorindu-i pe buze!

Poetul, exilat peste Dunăre, precum Ovidiu, la Pontul Euxin, termină convorbirea cu marele Nichita, la fel de enigmatic: „(...) *copitele-i sună/când mă duc*

sus/la răscruce/și mă vântură-n lumi/și m-adună/ cu tot cu liniște și cu furtună(...)". E semn că firea se ostioiește; de fapt, „elementele ce-o compun” intră în firescul și meditativul lor echilibru.

Aceștia să fim noi: blânzi și calzi între răsăritul și apusul soarelui? Nu, nu suntem, mereu, atât de buni. Nu suntem mereu ca o simplă și previzibilă mângâiere. Ne-o spune tot poetul, după ce, temporar, coboară de pe corabia care leagă Zaclăul lui, pescăresc, cu lacul unui alt Petru, tot pescar, care obișnuia să vină cu mășile la Brateș. Acolo, ultima dată și s-a pus, pe umeri, caftanul, pe care îl purtase și Marele Stefan! Însă, amintirile poetului se deșteaptă brusc, uitându-și de domniile cei mari și buni ai Moldovei! Sunt voci care strigă: „*Libertate! Iată un strigăt (explică Petre) care vine din noi, din ființele acestea înlănțuite atât de des pe dinăuntru, dar și pe din-afară. Da, pe dinafară cu lanțuri de fier, pe dinăuntru cu otrăvitele lanțuri ale neputinței. Atunci, ghilotinele au funcționat, în fel și chip(...). Călăii au ținut în mâinile lor aceeași secure(...)*". Iar undeva, către final, aflăm, tot de peste Dunăre: că atât libertatea cât și reversul ei, până la urmă „(...) se plătesc cu sufletul”.

Preferi libertatea? Întrebă brusc poetul. Bun, dar aceasta este „(...)mereu pedepsită pentru frumusețea ei, este mereu înjunghiată pe la spate, lăsată sau dată lupilor de pretutindeni. Libertate! Nu idol, ci speranță. Nu minciună, ci adevăr” (*Despre libertate*, p.24). Da, aici se aude, clar, strigătul poetului. Și, în clipa aceasta, pe scoarța cerebrală, înregistrăm largi unde care vin, tumultuos, dintr-un prezent anume. Pot spune că eu, care-l cunosc de decenii, pentru prima dată, îl văd, pe poetul Petre Manolache, cu adevărat prădă disperării. Și nu-i greu să-ți dai seama ce lucruri grave îi trec prin minte, Dar, poetul are și altfel de neliniști, poate unele născute din teama că nu doar omul este vinovat de imperfecțiunea ce coexistă în comportamentul nostru uman: „*Indoindu-mă de mine, simt că întreg Universul ce mă înconjoară nu este cel al perfecțiunii(...), iar cineva trebuie să recunoască asta*”(Cosmos, p.25). Așadar, trendul introspecției merge mult mai departe! În acest caz, tableta este surprinzătoare: „*Iată-ne, ființe atât de fragile, creație divină ori în devălmășie cosmică, dând rost neînțeleșului din noi - eterna povară a veacurilor mereu curgătoare în nemărginire*". Pe măsură ce cartea înaintază, sensul adânc al textului crește și el, în aceeași proporție. Prin urmare, scrisul lui Petre Manolache nu poate fi, sau nu este, doar manifest ci și dezbrăcat de învelișuri false, edulcorate.

Uneori, Petre Manolache, în a sa, *Solitudine*, abia apărută pe piața cărții, pare un răzvrătit notoriu, deși pe omul acesta, nu l-a auzit nimeni răbufnind! Pe un eventual proscris, în conștiința sa, nu-l înjură. În schimb, tace semnificativ din momentul când îi aude numele. De exemplu, la paginile 49-50, el vorbește despre elite: „*Credința în elite este un fel de misticism mediocru, a nu crede deloc e mai mult decât periculos, fiindcă elitismul este adeseori o boală greu de suportat(...)*” spune poetul, și altele, cam neortodoxe. Apoi, ne poartă, părintește, printre adevăratele elite, regretând că acestea sunt uitate cu bună știință. Și iată și consecințele: „*Televiziunile se întrec în a ne prezenta elitele subculturii, dacă putem să le numim astfel. Este incredibil!*”. Iar mai apoi revine din mirarea ce-l cuprinsese: „*Să descoperim și să promovăm elitele adevărate ale țării (...)*”. Asistăm, așadar, la un act de trezire, de asanare cultural-socială, peste care poetul nu trece decât salutând, în dreapta și în stânga! Dar Petre Manolache, în cartea sa de eseuri, nu renunță nicicum la tablourile sale, delicate, pe care, talentul și imaginația le transformă în adevărate picturi în cuvinte și înțeleșuri. Iată, bunăoară, ce spune el, la pagina 58, în eseu ce dă titlul cărții: „*Retras în solitudine ascult scurgerea nisipului, foșnetul imprevizibil creat de căderea frunzei și de alunecarea ei în vânt, țârâitul monoton al stropilor de apă, apoi timpul – aproape material, încât nu-i pot denunța prezența(...)*”. O asemenea stare nu este nouă, cu adevărat, la acest poet, devenit eseistul, pe care-l aștept demult, simțindu-l în carne și oase. Nu mă pot abține să nu notez, în cuprinsul celor scrise, sintagme memorabile, specifice eseistului și, totodată, poetului lăsat, într-o odihnitoare expectativă: nu oricum, „*ci numai să simt cristalele poemului risipindu-se odată cu mine*”, spune poetul, sau „*ca o fiara să rătăciască-n sanctuar, unde spiritul speră să apară*”, ca „*renașterea să fie sfâșiată de adevăr*”, iar „*bucuria să fie plânsul universului*” și „*încarnarea unui blestem*”. Și din nou, dintr-un reflex, intervine poezia! Ea se numește, de data aceasta, *Neagara*, având parcă darul de a potoli spiritele, de a liniști... neliniștile. Un zbor ciudat, în care nu doar clipa să încapă!...

Și, tot așa, de la „*Cerșetorul celest*”(p.95), care, „*în onestitatea lui, nu-i decât un darnic, asemenea Marelui Spirit*”, la „*Secretul culorilor*” (p.96), ca „*o beție suavă*”(p.105). Mai departe Petre Manolache continuă să-și țese, ca o Penelopă, mirifica-i lume. Nu oricum, ci dintr-o perspectivă proprie în care viața, în afara timpului, nu se mai numește pre numele ei.

Octavian MIHALCEA

SUAVE PLANĂRI ATEMPORALE

Cartea de versuri semnată de Carmen-Maria Mecu, *Cu geamănul dintre vieți* (Sedcom Libris, Iași, 2016), conținând ilustrațiile autoarei, stabilește diverse corespondențe între mundan și suprateluric, cu nedisimulatul gând al

elevării spirituale. În registru evanescent, sentimentele devin pulsatile. Evocarea *madlenei* naște fine înfiorări. Amintirile s-ar putea încadra unei dorite circumstanțe soteriologice. Natura este profund transfigurată, pe căi cromatice, înnoitoare. Sfera cerească are adânci reverberații la nivelul poeziilor lui Carmen - Maria Mecu. Antropomorfizările conferă o notă aparte, pe fondul consubstanțialei purități. Elanul imaginației edifică arealuri lirice substanțiale: "Ce vrajă rea stelarule/ ce vrajă rea/ nimic nu se mai lasă prins/ în cuvinte iar viața/ viața mea/ alunecă fără de somn spre

noapte// poate/ o adolescentină iubire// ori numai amintirea ei înmiresmată/ un pumn de fragi proaspăt culeși/ și oferiți în dar la o margine de pădure nebună/ / să dezlege făcătura într-un vers// tu știi mai bine/ stelarule/ oare eu m-am născut cu adevărat undeva/ e a mea întâmplarea asta". Prezențe angelice însoțesc anumite trasee ale volumului, ce au purificarea drept potențială finalitate. Prin iubire sunt apropiate stările înalte. Undeva, lacrimile ating inedite praguri... dodecafonic. Dramele populează proximitatea, totuși atenuate de susurul unei lumini care predispune la melancolie. Sensurile panteiste îmbrățișează unele imagini poetice. Sensibilitatea poate lua și accepțiuni paroxistice: "Privește-mă/ despățuresc batista/ sub ochii tăi/ pot să plâng". Ambianța morfeică determină energii cu o asiduă fluiditate picturală: "Îți scriu acum de la marginea somnului/ iar/ am pictat o oglindă în/ culori de apă/ / plouă diluvian peste mine cum stau/ cruce a sfântului andrei culcată/ pe iarbă// hei/ nici nu mai știu unde ori dacă/ oi vrea să mă mai ridic vreodată/

poate/ e fisurată clepsidra/ și curge spre tine definitiv/ iluzia vieții mele în/ culori de apă". Versurile și lumea realizează o sinteză mereu surprinzătoare. Treptat, mesajele textelor iau caracter mutabil. Numeroase poezii conțin dialoguri cu un alter-ego revelator, "stelarul". Sunt și abordări autoscopice, totul în vederea

dezirabilului *catharsis*: "Eu nu scriu poezie/ vorbesc uneori/ despre nimicurile mele/ cu tine// astăzi/ de pildă/ vreau să-ți spun/ că mă dor oasele/ de parcă se deșiră/ coloana vertebrală/ a universului// simt/ cum se revarsă/ foarte lent/ oboseala din mine/ peste soarele care/ stă să cadă// tu taci// lași să alerge/ de la unul la altul/ doar pauzele/ dintre cuvinte// și iată// viața asta/ cu dramele ei/ seculare/ mi se șterge ușurel/ din minte". Neexcluzând anumite ipostaze abstractizante, autoarea își apropie cumva discursul de *poezia pură*: "Tu ești liniștea/ locuiești această pagină albă// ritualul/ cere să-mi golesc mintea/ doar așa/ celulele corpului meu pot

să te aibă". Imaginarul conține numeroase ipostaze poetice ce au nedisimulat ecou dramatic. Textele cărții sublimează de multe ori veritabile combustii interioare. Transmندانul se află foarte aproape, împreună cu o suavă planare atemporală. Se ivește ființa unei oglinzi parcă vrăjite: "Ziceam că/ facem o noapte albă/ surâde chipul tău din oglindă// invers// putem întoarce pe dos/ lumea asta ca o cochilie de melc/ ce dacă literele curg în alt sens/ noi suntem prin naștere o singură ființă/ cântăm la două capete același vers". Multe dintre versurile poetei Carmen-Maria Mecu s-ar putea prelungi în lumile benigne ale visului. Autorul unei atașante prezentări a cărții, criticul literar Antonio Patraș concluzionează: "Poezia scrisă de Carmen-Maria Mecu celebrează astfel triumful spiritului contemplativ, prin care omul are acces la partea de lumină a lumii, adică la absolut – e drept, cu prețul unor sacrificii dureroase, asumate însă în deplină cunoștință de cauză. Sunt convins că acest splendid volum de versuri va stârni entuziasmul tuturor iubitorilor de poezie adevărată".

Eduard-Cristian Coman – Pictură în mozaic

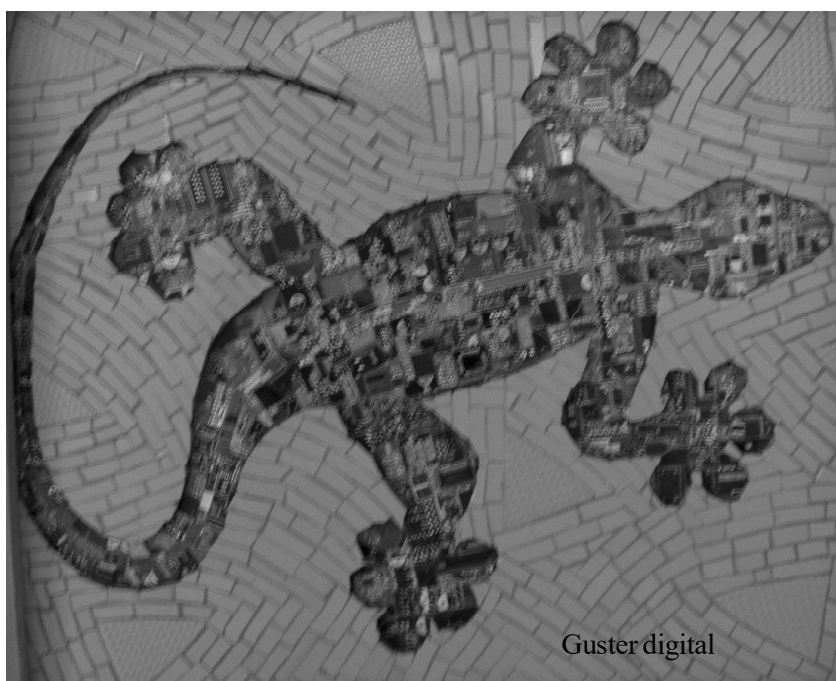

Eduard Cristian Coman este inginer de profesie, este născut în Galați (2 septembrie 1968), trăiește în orașul Onești și manifestă o deosebită pasiune pentru artă, creațiile lui din domeniul picturii religioase și mozaicului fiind apreciate la expozițiile cu caracter național și internațional la care a participat (Saloanele Moldovei Bacău – Chișinău, Salonul Internațional „Semn – Pomul vieții”, Muzeul de Artă - Satu Mare, Bienala Albastră Brașov – Bienala Internațională de Arte Vizuale Brașov – Hronikon, ediția I; Salonul de Miniatură, MAMCO Pavel Sușară, București etc.). Din vara lui 2019 a devenit membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România, Filiala Galați. În această calitate, el a onorat orașul natal cu o expoziție personală de pictură în mozaic, deschisă la Galeriile de Artă „Nicolae Măntu”.

Tehnica abordată de Eduard Coman este dificilă și foarte veche, datând încă din antichitate, însă mozaicul este foarte rezistent la distrugerile timpului, fapt care l-a determinat pe pictorul italian renescentist Domenico Ghirlandaio (1449 – 1494) să-l considere „adevărata pictură pentru veșnicie”. La rândul său, celebrul

pictor, arhitect și istoric de artă Giorgio Vasari (1511 – 1574), întărind afirmația înaintașului său, a scris: „Mozaicul este cea mai durabilă pictură din câte există. Alte picturi pălesc cu timpul, dar mozaicul nu-și pierde strălucirea odată cu trecerea vremii”.

Pe simezele gălățene, Eduard Coman a expus 31 de tablouri. Expoziția lui este într-un fel o manifestare singulară în peisajul artei gălățene, fiindcă nimeni dintre membrii Filialei locale nu a expus până acum lucrări realizate în tehnica mozaicului, dărmite să vină în întâmpinarea iubitorilor de frumos cu o întreagă expoziție de acest fel. Parcurgând lucrările, suntem profund impresionați de unitatea acestora, de acuratețea și bogăția lor tematică, de răbdarea și meticulozitatea cu care construiește artistul. Sunt compoziții bine încheiate, armonioase, plăcute ochiului, cu o cromatică proaspătă, luminoasă, folosită când în tonuri intense, strălucitoare, când într-o gamă potolită, discretă, în funcție de tema abordată și de materialele utilizate în asamblarea tablourilor (tesserae din ceramică, piatră de râu, faianță etc.). Subiectele inspirate din mitologia biblică alternează cu cele din mitologia greacă și românească, dar și cu altele de factură laică sau cu caracter ludic. Două icoane de dimensiuni medii, măiestrit lucrate, în spiritul artei bizantine, înfățișează portretul Mântuitorului Iisus Hristos („Iisus Hristos”) și o scenă cu imaginea Răstignirii („Iisus Hristos răstignit”). Aceasta din urmă are monumentalitate și întreaga compoziție este

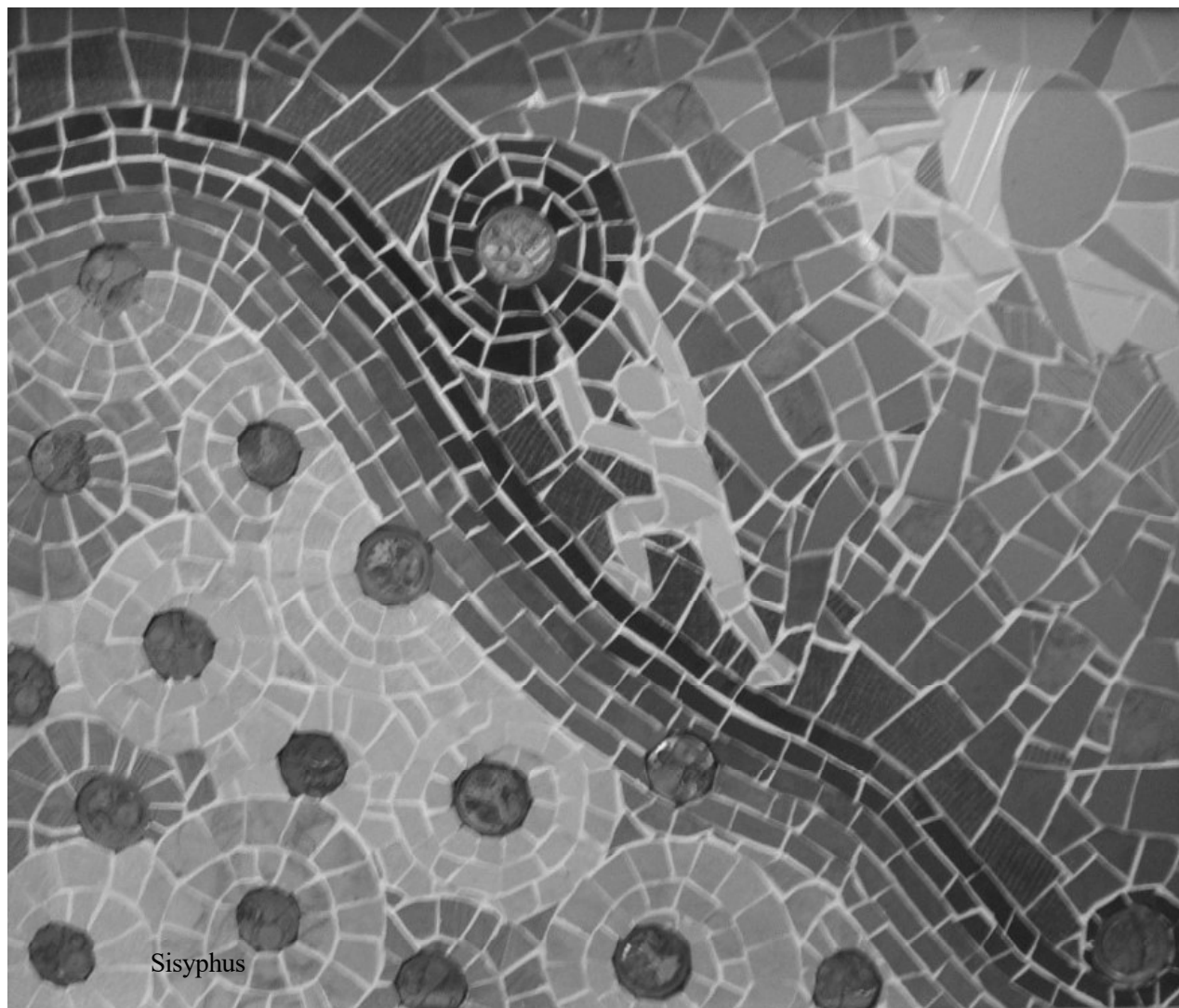
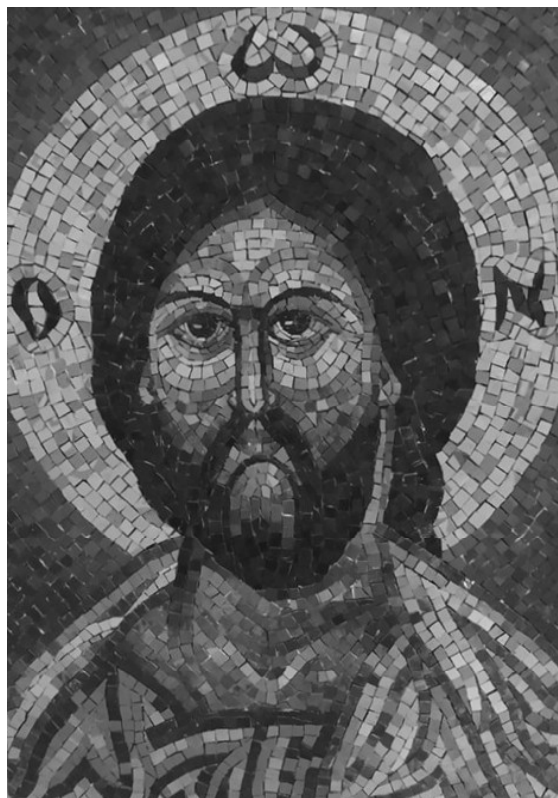

Guster digital

MORPHOCROMA

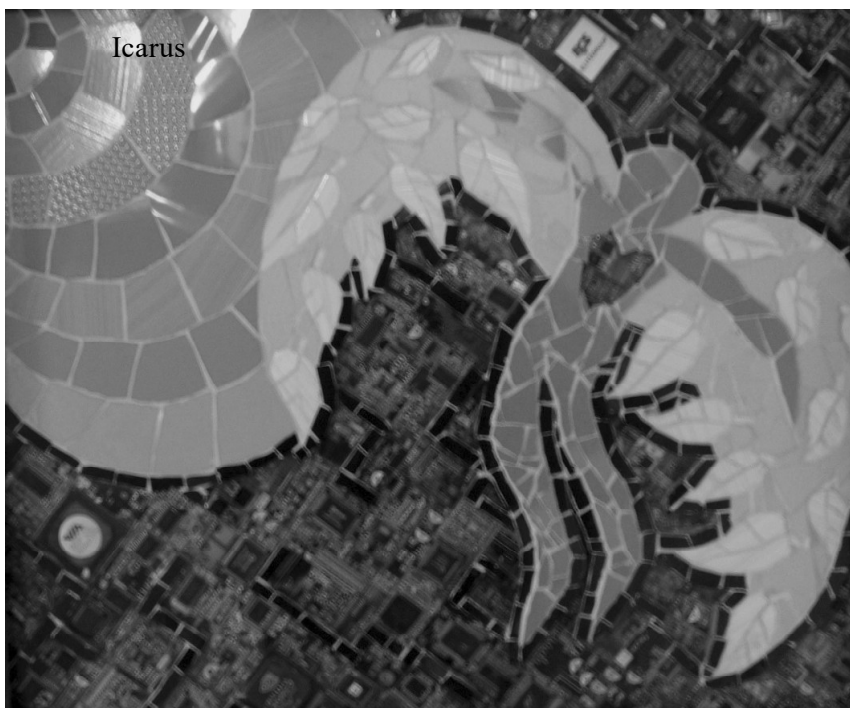
mărginită de un superb chenar în torsadă. O altă scenă biblică se referă la una din minunile înfăptuite de Iisus Hristos, aceea a hrănirii în pustiu a unei mulțimi, formată din 5000 de bărbați, în afară de femei și copii, numai cu cinci pâini și doi pești, faptă consemnată de Evangheliile Sfinților Apostoli și Evangheliști Matei, Marcu, Luca și Ioan („Înmulțirea pâinilor și a peștilor I, II”). De asemenea, apar în tablouri individuale Sf. Mare Mucenic Gheorghe ucigând balaurul („Sf. Gheorghe”) și reprezentarea chipului unui serafim („Serafim – Icoană de vatră”).

Din mitologia greacă își extrag sevele lucrarea „Icarus” (personajul fiind reprezentat în zborul său apropiat de soare) și cea care dezvoltă mitul lui Sisif, întemeietor și rege al Corintului, pedepsit de Zeus pentru crimele și nelegiuirile sale ca după moarte, în Infern, să urce un bloc de piatră până în vârful unui deal; odată ajuns la locul destinat, blocul se prăvălea și truda ridicării era reluată („Sisyphus”). Motivul a dobândit în timp valoarea unui simbol al muncii mereu reîncepute, zadarnice.

Sisyphus

Multe compoziții sunt inspirate din mitologia românească, din credințele, legendele, ritualurile, folclorul, arta populară, datinile și obiceiurile românilor. În rândul acestora am menționa: „tîma apelor”, imagine a unei divinități primitive a apelor, care poate provoca inundații și secetă (motivul îl întâlnim și în literatura românească, la Mihail Sadoveanu („Zâna lacului”), la Vasile Voiculescu („Lostrîța”) sau la Cezar Petrescu („Aranca, ștîma lacurilor”); „Paparudă”, „Solomonar” (vrăjitor care, în credința populară, poate controla norii și ploaia), „Vasilisc” (animal din basme, asemănător cu un șarpe, care poate ucide doar cu privirea), „Zburătorul”, „Sarpele casei”, „Ana lui Manole I, II”, „Jocul ielelor”, „Cocoș de Hurez”, „Jocul caprei”, „Mască populară”. Compoziția „Sotron” ne duce cu gândul la jocurile copilăriei, în timp ce alte câteva lucrări au în centrul lor motive avimorfe și zoomorfe („Luscinia luscinia – Privighetoare de zăvoi”, „Passer domesticus – Vrabie de casă”, „Cucul – Pasăre nepasăre”, „Gușter digital”). Uneori, așa cum se întîmplă în tabloul „Blue dinner”, artistul încorporează în masa ceramică de fundal, în jurul unei farfurii din tesserae de faianță, obiecte de uz casnic (un cuțit, o lingură, o furculiță, o linguriță), compoziția constituind de fapt o natură statică. În „Submarinul regal” folosește și scoici și melci marini. Alteori, unele elemente și personaje din structura lucrărilor sunt figurate ca în pictura naivă. Nu lipsesc nici accentele umoristice. Desenul are claritate și tinde întotdeauna către o materializare sintetică a imaginilor.

Fiind o noutate în peisajul manifestărilor plastice gălățene, expoziția de pictură în mozaic a lui Eduard-Cristian Coman este un prețios act de cultură și o demonstrație convingătoare că arta adevărată poate dobîndi chip și folosind alte materiale, cît pot fi ele de diferite, dacă acestea sunt utilizate cu măiestrie artistică în exprimarea unor teme majore sau a ideilor, gândurilor și sentimentelor celui aflat în slujirea frumosului.

DICȚIONAR – Artiști plastici gălățeni (151)

Corneliu STOICA

BĂDĂLAN, Mihail-Ciprian—grafician, designer. S-a născut la 28 noiembrie 1980 în Galați. A absolvit Liceul de Artă „Dimitrie Cuclin” din orașul natal (1999) și Universitatea de Arte „George Enescu” din Iași, Facultatea de Arte Plastice, Decorative și Design, Secția Grafică, clasa profesorilor Atena Simionescu și Dragoș Pătrașcu (2003). După terminarea facultății a fost atras mai mult de zona publicității (advertising) și a lucrat ca Art Director din 2004 până în 2008 în mai multe agenții din Galați și București: DataSoft (Galați), Brightness Advertising (București), Cohn & Jansen (București). Din 2008 a început să lucreze ca designer la Brandient, cea mai cunoscută agenție specializată în consultanță și design de brand, cu birouri în București și Sigapore. În prezent ocupă în cadrul acestei agenții funcția de Design Director. Este specializat în Corporate Identity Design (design de identitate corporativă), Identity Systems (sisteme de identitate vizuală), Brand Communication (comunicare de brand) și Packaging Design (design de ambalaj). Participări la expoziții de grup: Bancorex Galați (1997); Student Art Expo, Muzeul de Artă Vizuală Galați (1999, 2000, 2001, 2002); Trienala de gravură Kanagawa, Japonia (2002); Expoziție de licență „Claustrofob”, Palatul Culturii, Iași (2003); „Straturi”, împreună cu Cristiana Manea, pictură și creație vestimentară, Galeria Mon D Art, Galați (2004); Salonul Anual al Filialei Galați a U.A.P.R. (2004); „Straturi II”, Faleza Dunării, Galați (2005); „Sterică Bădălan și fiii”, împreună cu tatăl și fratele său Cristian, Muzeul de Artă Vizuală, Galați (2012/2013). Participări la tabere de creație: Căprioara, Dâmbovița (1996); Petroșani (2002). Împreună cu echipa de design și consultanță de brand din Brandient, a participat la expoziția „Brandient 101 – Identități grafice românești”(Cafeneaua Cărturești, București) și au lansat cartea cu același nume, în care se găsesc proiecte proprii precum: Hermix, Edata, Zendol B, MyNamelsBrand, Biochema. Alte lucrări ale sale se găsesc și în publicațiile: „Print Magazine” ediția de vară S.U.A. 2012—Proiect: Solaris; „How Design”, ediția de vară S.U.A. 2012—Proiect: Solaris; „LogoLounge 7: 2.000 International Identities by Leading Designers” de Bill Gardner & Anne Hellman—Proiect: VES;

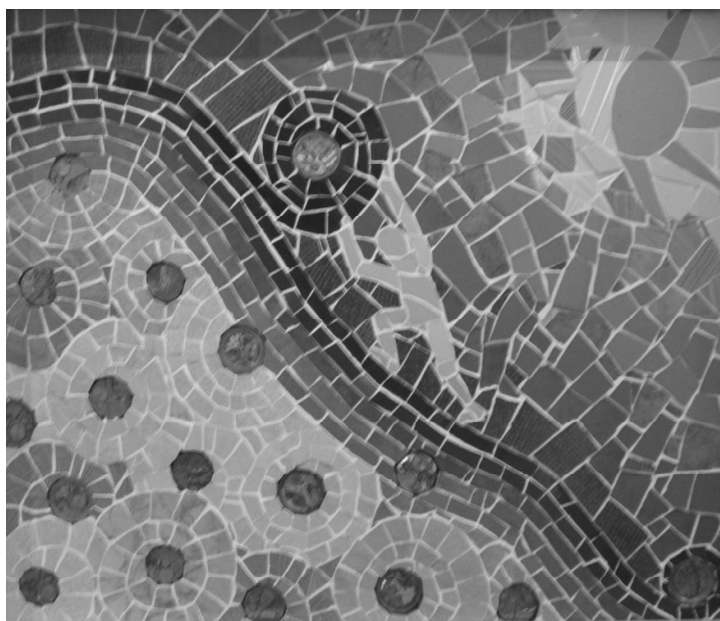
Design

„Logotype” book, de Michael Evamy—Proiect: Zendol B; „Visual Arts of the Liquid Packaging”, Design Media Publising, China 2013—Proiect: Cuculand; „The Package Design Book”, Taschen 2010. Premii: Proiect: Cosmote, „Trăim într-o lume plină de MMS-uri” TVC—Cel mai bun spot TV la BestAds 2008; Proiect: Cosmote, „Trăim într-o lume plină de MMS-uri” TVC—Silver Effie Award 2008; Proiect: Cuculand—Bronz la Pentawards, China, 2010; Proiect: Solaris—Câștigător al Color in Design Awards, S.U.A., 2012. Calitatea lucrărilor de design i-a fost recunoscută și răsplătită în competiții internaționale de

Design

design si branding, precum Red Dot Awards (2017), Rebrand 100 (2018), HiiiBrand (2015) sau Pentawards (2010), iar multe din proiectele sale au fost publicate în cărți de specialitate. Lucrările lui Ciprian Bădălan de design reprezintă proiecte realizate pentru diferite companii, iar vizionarea lor lasă să descoperim calitățile creatorului lor. Urmărind eficiența pe care acestea trebuie să o aibă și la care ține în primul rând comanditarul, Ciprian Bădălan le-a conceput în așa fel încât să existe acea unitate conlucrătoare dintre funcțional, ergonomic, estetic și economic. Pentru fiecare produs el se străduiește să conceapă proiecte bine gândite, atractive, agreabile, care să fie plăcute atât ochiului, dar să fie și eficiente pentru beneficiar, să aibă urmări în ultimă instanță pe plan economic. Veșmântul grafic și coloristic, imagistica, litera, toate elementele introduse în compoziția ansamblurilor își au rolul lor. Un exemplu concludent îl reprezintă și două din proiectele premiate în afara granițelor țării, „Bitdefender” și „Solaris”. Ciprian Bădălan a convins că poate fi un excelent designer, cu opțiuni stilistice pe care le adaptează la funcția produsului și la atractivitatea publicitară a acestuia. Despre el, Cristian Kit Paul, Creative Partner Brandient, scria: „Brand designerii buni se definesc în primul rând printr-o acumulare de cunoștințe - un volum de cazuri, industrii și situații rezolvate - și, implicit, o durată corespunzătoare până a atinge senioratul. Ciprian este una dintre rarele excepții de la regulă - la doar 31 de ani a dovedit o expertiză deosebită de abordare a proiectelor de anvergură. Toate acestea îl califică drept un designer remarcabil și unul dintre oamenii cheie din Brandient”.

Revista Dunărea de Jos

EDITOR: CONSILIUL JUDEȚEAN GALAȚI

Președinte: COSTEL FOTEA

CENTRUL CULTURAL „DUNĂREA DE JOS”

Manager: Viorel Sandu

Str. Domnească nr. 61, Galați, cod. 800008
tel.: 0236 418400, fax: 415590, e-mail: office@ccdj.ro
ISSN: 1583 - 0225

Tematici:

Martie 2020 - Muzee gălățene - trecut și viitor

Din sumar:

Basarabia - p.2,3, Basarabia - p.4,5,6,7, Basarabia, Fata Morgana unei Mari Puteri, Eduard Mihalcea – p.8, Ștefan-cel-Mare și Basarabia, Nicolae Iorga – p.9,10,11,12, Apărarea Basarabiei, Nicolae Titulescu – p.13,14, Argument, prefață de Mircea Druc, la cartea „Mircea Druc sau Lupta cu Ultimul împărat, autor Viorel Patrichi – p.15, Teroarea Roșie, fragment din cartea „Mircea Druc sau Lupta cu Ultimul împărat”, autor Viorel Patrichi – p.16, Despre compoziția etno-lingvistică a populației Basarabiei la sf.sec.XIX, autor Ion Cioroiu- p.17,18,19, Melchisedec Ștefănescu „apostolul” sudului Basarabiei, Eduard Mihalcea – p.20, Prin două veacuri de istorie, pe urmele lui Al.I.Cuza, Marius Mitrof – p.21,22,23,24, Proiecte România-Rep.Moldova Galați-Cahul – p.25, „Panorama Comunismului în Moldova Sovietică”, Radu Moțoc – p.26,27, Muzeul Memorial „Alexandru Donici”, Radu Moțoc – p.28, 29,30,31, Proiect „Cărți fără frontiere”- p.33, „Crug Vespéral”, Virgil Nistru-Țigănuș – p.34,35,36, Bătălia de la Cahul, Alexandru Manoil – p.37,38, Invaziile hoardelor tătare, Alexandru Manoil – p.39,40, Tatarlâcul, Alexandru Manoil – p.41,42, Petre Manolache: Solitudine!, cronică de Coriolan Păunescu- p.43,44, Suave planări atemporale, cronică de Octavian Mihalcea – p.45, Pictură în mozaic cu Eduard-Cristian Coman, Corneliu Stoica, p.46,47,48, Dicționar- Artiști plastici gălățeni, Corneliu Stoica, p.49,50,51

Suflet
către suflet!

Responsabilitatea pentru grafie, conținutul opiniilor, argumentelor sau părerilor aparține, în exclusivitate, autorilor.

Materialele primite, publicate sau nepublicate, nu se înapoiază. Redacția revistei nu împărtășește întotdeauna ideile conținute în textele publicate.

Alte detalii despre activitatea Centrului Cultural „Dunărea de Jos” Galați pot fi aflate pe pagina web a instituției (www.ccdj.ro) sau pe pagina de facebook *Centrul Cultural Dunărea de Jos Galați*. Arhiva parțială a revistei se găsește pe site-ul instituției.

Revista *Dunărea de Jos* este membră APLER (Asociația Publicațiilor Literare și a Editurilor din România).

BASARABIA

frumuse

ACTUL UNIRII

VOTAT DE SFATUL ȚĂRII
LA 27 MARTIE ST. V. 1918.

ÎN NUMELE POPULUI BASARABICI SFATUL ȚĂRII DECLARĂ
REPUBLICA DEMOCRATICĂ MOLDOVENEASCĂ (BASARABIA)
ÎN HOTĂRELE ȘI DINTRĂ PRUF. NISTRU DUNĂRE MARCA
REȘARĂ ȘI VECHELE GRANIȚE CU AUSTRIA RUPTĂ DE
RUȘIA ACUM O SUTĂ ȘI NEAI DINC DE ANI DIN TRUPUL
VECHI MOLDOVE. ÎN PUTEREA DREPTULUI ISTORIC ȘI
DREPTULUI DE NEAM PE BAZA PRINCIPULUI CĂ NORDA
DELE SINDURĂ SĂ-ȘI HOTĂRĂSCĂ SOARTA LOR DE AZI
ÎNAINTE ȘI PENTRU TOTDEAUNA. ȘO UNCȘTE
CU MAMA SA ROMANIA.

TRĂIASCĂ UNIRCA BASARABICI
CU ROMANIA

DE-A PURURI ȘI TOTDEAUNA !

PREȘEDINTELE SFATULUI ȚĂRII.

ION INCULȚ

VICE-PREȘEDINTE

PAN. HALIPPA

SECRETARUL SFATULUI ȚĂRII

I. BUZDUGAN.

ȘTEFAN CEL MARE

DIMITRIE CANTEMIR

1710-1711

*Basarabi-o sarori mândre și cu înțelepți
Împreună reșitate, lângă marea ce iubim
Jocați hora înfățișu cu flăcăi din
Jaleșari,
Hora sfântă a dezrobirii, hora Rumă-
nolei Mari.*

C. Zarida Sylva.

*În când fâlcă vîntura, va păstra în veci
Jaleșu,
Basarabia stăndu pe veci a țării noastre
frai !
Cu în brîșoane să stîndu Ferdinand
Și cu Maria,
Pea sfîntă în România, pe altarul lui
Mihail.*

C. Zarida Sylva.

Înscrisp. Cel. A. 184 107

Бессарабия

BASARABIA

Следя, код 80000, стр. 800000, м. 60

Тел./Факс 00-80-856-48888 00-80-856-45555

E-mail: office@basarabia.ro web:basarabia.ro@basarabia.ro

www.basarabia.ro